STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

1

TOMUL 7
1970

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P 1458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri:
- Academician ȘT. -M. MILCU
- prof. dr. I. G. RUSSU
- dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
- D. NICOLAESCU-PLOPȘOR
- dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: — ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Centrala cărții, Oficiul de comerț exterior Căsuța poștală 134—135, Calea Victoriei 126, București, România, sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie" paraît 2 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est $ 3,50; FF 17; DM 14.

Toute comande à l'étranger sera adressée à Centrala cărții, Oficiul de comerț exterior, Boîte postale 134 — 135, Calea Victoriei, 126, Bucarest, Roumanie ou a ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI:
BULEVARDUL DR. PETRU GROZA, Nr. 8
BUCUREȘTI 15, C. P. 2311

APARE DE 6 ORI PE AN

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 7, nr. 1 1970

SUMAR

Antropologie istorică

Pag.

WANDA WOLSKI şi DARDU NICOLAESCU-PLOPŞOR, Consideraţii pe marginea unui mormînt dublu de înhumaţie descoperit în comuna Fărcaşele, judeţul Olt . 3

D. BOTEZATU şi GH. ŞTEFĂNESCU, Contribuţii la studiul antropologic al populaţiei feudale timpurii din Moldova din sec. XIII e.n. 13

IOANA POPOVICI, Caracterizarea antropologică a unor schelete din cimitirul de la Strehaia, sec. XVII – XIX 19

Antropologie contemporană şi aplicată

Studiul antropologic al satului Şirnea (culoarul Bran) 31

I. Introducere. 31

II. SUZANA GRINŢESCU-POP, TH. ENĂCHESCU şi LOUIS GRAFFÉ, Tipul antropologic al populaţiei satului Şirnea (seria ♂) 33

III. AL. RUDESCU, Variabilitatea unor caractere morfofizionomice ale feţei la populaţia din satul Şirnea 43

IV. MARIA VLĂDESCU, Variabilitatea unor caractere morfologice ale nasului la populaţia din satul Şirnea 53

V. ELENA D. RADU, Consideraţii asupra unor caractere de observaţie ale regiunii orbitale la populaţia satului Şirnea–culoarul Bran 59

VI. HORST SCHMIDT, Morfologia gurii şi bărbiei la populaţia satului Şirnea . . . 71

VII. SIMONA BERONIADE şi SERGIU ALOMAN, Cercetări serologice în satul Şirnea 79

VIII. TATIANA DRĂGHICESCU şi SERGIU ALOMAN, Cercetarea unor constante biochimice la populaţia rurală din satul Şirnea 85

MARIA CRISTESCU, M. RUSU, V. SCÎNTEI, D. BOTEZATU, R. HURJUI, RACHELA KLÜGER, CRISTINA GLAVCE, ANA LAZĂR şi S. SOCOLOVSKI, Asupra variabilităţii erupţiei dentiţiei permanente la copii şi a factorilor determinanţi 91

MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROŞCA, C. FEDOROVICI şi OLIMPIA TUDOSE, Studiu antropologic asupra populaţiei din Ţara Oaşului 101

D. RADU şi MARGARETA ONOFREI, Variabilitatea hemoglobinei în raport cu vîrsta cronologică şi fiziologică 120

Antropologie socială, demografică şi culturală

GHEORGHIŢĂ GEANĂ, Mediul social şi cultural în satul Şirnea (Bran) 137

V. V. CARAMELEA, Structuralismul în antropologia socială şi culturală (I) 147

IN MEMORIAM 157

ACADEMIA R. S

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONSIDERAȚII PE MARGINEA UNUI MORMÎNT DUBLU DE ÎNHUMAȚIE DESCOPERIT ÎN COMUNA FĂRCAȘELE, JUDEȚUL OLT

DE

WANDA WOLSKI și DARDU NICOLAESCU-PLOPȘOR

902.6 : 572

Cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse de Centrul de istorie, filologie și etnografie din Craiova al Academiei Republicii Socialiste România pe terasa inferioară a Oltului, în comuna Fărcașele, județul Olt, cercetătorul M. Nica a descoperit în 1967, în grădina școlii generale din satul Fărcașul-de-Sus, pe un pinten al terasei, la adîncimea de 0,50 m, un mormînt dublu de înhumație, situat în apropierea unei locuințe neolitice de formă dreptunghiulară (1,60 × 0,40 m), aparținînd stratului de cultură Boian V. Acoperit la loc cu pămînt, mormîntul a fost dezvelit și cercetat din nou în vara anului 1968, în prezența antropologilor.

Cele două schelete, orientate VSV—ENE, erau plasate unul lîngă altul, direct pe patul viu al terasei, culcate pe partea stîngă în poziție chircită, cu mîinile îndoite din cot. Este vorba de un mormînt dublu, de bărbat și femeie înhumați îmbrățișați (fig. 1), femeia fiind așezată în brațele bărbatului.

Inventarul era compus dintr-o bobiță (mărgea?) de cupru în stare pulverizată și dintr-un șir de mărgele mici, de formă tubulară, cu grosimea variind între 0,2 și 0,4 cm și cu diametrul de aproximativ 0,5 cm, de culoare roșie-cărămizie, executate probabil din cornalină. Șirul s-a găsit în jurul gîtului scheletului de femeie (S_2), cîteva mărgele ajungînd și în pămîntul de umplutură al gropii.

Din observațiile făcute de noi în 1968, cu ocazia redeschiderii mormîntului, nu s-a putut constata situația stratigrafică a gropii, în sensul precizării dacă străbătea sau era suprapusă de stratul neolitic Boian V (cele cîteva fragmente ceramice apărute în pămîntul de umplutură sînt atipice, așa că nu pot furniza nici un indiciu în această privință). M. Nica, în informațiile puse cu amabilitate la dispoziția noastră, este de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

asemenea foarte circumspect cu datarea mormîntului dublu de la Fărcaşele, pe terasa respectivă fiind identificate materiale ce se eşalonează pe o perioadă foarte lungă de timp, începînd din neolitic şi pînă în La Tène.

Studierea inventarului nu poate oferi o bază sigură pentru datarea mormîntului, mărgele tubulare de acest tip fiind caracteristice unor culturi din epoci foarte diferite. Datele referitoare la poziţia, orientarea şi inven-

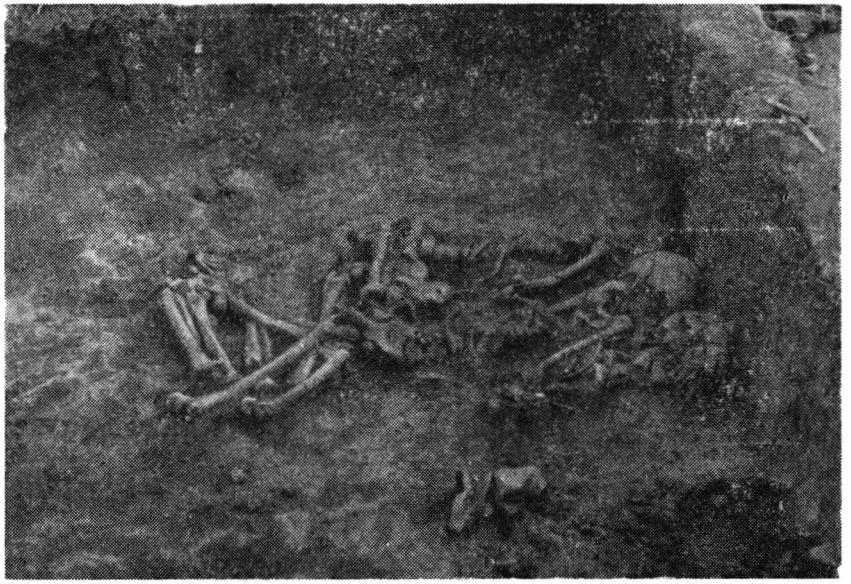

Fig. 1. — Mormîntul dublu de la Fărcaşele.

tarul mormîntului de la Fărcaşele le vom relua după analiza caracterelor metrice şi morfologice ale scheletelor, în încercarea de a pune de acord toate indiciile ce ar pleda pentru o anumită datare.

Ambele schelete se află într-o stare de conservare foarte proastă, cu distrugeri importante la nivelul craniilor, din care se mai păstrează părţi din calotă, iar din masivul facial doar fragmente de maxilar şi de mandibulă. Din scheletul postcranian s-au conservat de asemenea doar puţine resturi fragmentare : din centurile scapulo-umerale (o singură claviculă întreagă la S_1), corpuri vertebrale din coloana dorsală şi lombară, coaste, centura pelvină foarte mult distrusă, dar cu posibilităţi de întregire suficiente pentru determinarea sexului. Oasele membrelor, întregi sau întregibile doar cîteva, sînt în cea mai mare parte atît de fragmentare, încît practic nu pot fi de folos pentru un studiu amănunţit.

Din examinarea atentă a tuturor resturilor scheletice fragmentare, descoperite în mormîntul dublu de la Fărcaşele, putem reţine doar următoarele date mai importante :

Scheletul de femeie (S_2). Se poate estima o formă probabil ovoid-elipsoidă, dolico- sau subdolicocrană a calotei, care este îngustă şi înaltă, acrocrană, cu bose parietale slab dezvoltate, relief occipital moderat

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(arcurile nucale supreme schițate și protuberanța occipitală externă de gradul 0—1 Broca). Occipitalul, mijlociu de lat, are o bombare marcată. Apofizele mastoide ascuțite, mici. Porțiunile suturale prezente (sagitala și lambdoida), cu o complicare medie a desenului sutural, au puncte de sinostozare pe fața exocraniană, în pars verticis și obelica, și o închidere avansată pe fața endocraniană. Un fragment de maxilar și un altul de mandibulă păstrează în alveole toți dinții, cu o abraziune mică ce descoperă insule de dentină la nivelul incisivilor și molarului 1, iar la nivelul caninului, premolarilor și molarilor 2 și 3 doar o tocire a cuspizilor. Gradul de obliterare a suturilor, coroborat cu uzura dinților, pledează în favoarea grupei de vîrstă adultă, care poate fi estimată, pe baza acestor elemente, între 23 și 29 de ani.

Oasele lungi, fragmentare, sînt de aspect gracil, cu reliefuri musculare dezvoltate în acord cu grupa de vîrstă și cu sexul determinat pe fragmentele de coxale care au putut fi întregite și măsurate. Humerusul are V-ul deltoidian bine reliefat. Femurul, cu pilastrul slab (6 : 7=100), este hiperplatimer cel drept (10 : 9 = 73,2) și platimer la limită cu hiperplatimeria cel stîng (10 : 9 = 75,0), prezentînd o schiță a celui de-al treilea trohanter și reliefuri musculare bine dezvoltate, în special în zona subtrohanteriană de inserție a vaștilor.

Tibiile sînt ambele platicnemice (9a : 8a= 57,6 stînga și 60,7 dreapta), cu o deviere posterioară a suprafeței articulare a platoului medial. Pe marginea anteroinferioară a epifizei distale se observă fațete articulare suplimentare pentru articulația cu astragalul, care prezintă o ușoară deviere a colului și o prelungire a suprafeței articulare tibio-astragaliene pe col.

Talia, determinată după tabelele lui H. Bach (1), ne dă o valoare de 153,6 cm pentru humerus și de 154,2 cm pentru femur, ceea ce corespunde unei staturi mijlocii pentru o femeie.

Scheletul de bărbat (S_1). Din calotă s-a putut reconstitui parțial zona parieto-occipitală și un fragment de frontal, care dau imaginea unei forme ovoid-elipsoide. Calota, de lungime mijlocie, este foarte îngustă și înaltă, dolicocrană (73,6), acrocrană (88,3) și hipsicrană (65,0). Bosele frontale sînt mijlociu dezvoltate, fruntea arcuită și glabela ștearsă (gradul 1—2 Broca). Bosele parietale sînt slab dezvoltate, iar mastoidele mici spre mijlocii. Porțiunile suturale prezente sînt deschise, cu un început de închidere la nivelul regiunii obelice și în pars verticis. Un fragment de mandibulă, cu corpul orizontal scund, păstrează toți dinții, cu o uzură ce interesează numai tuberculii și nu atinge dentina. Molarul al treilea se găsește în alveolă, pe cale de erupție. Pe baza analizei gradului de complicare a suturilor, uzurii dinților și existenței încă la unele oase lungi a desenului liniei cartilajului de creștere (capul humeral, condilii femurali și creasta iliacă), putem estima o vîrstă între 21 și 26 de ani (10).

În privința sexului, ținînd seama în primul rînd de caracterele metrice și morfologice ale celor două coxale și de unele caractere ale oaselor lungi, putem opina cu certitudine pentru sexul masculin.

Cele două humerusuri, cu o dezvoltare moderată a V-ului deltoidian, prezintă fiecare cîte un foramen supratrochlear (perforație olecraneană). În interpretarea acestui caracter nu trebuie să uităm grupa de vîrstă și sexul, și aspectul general gracil al tuturor osemintelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Femurul, cu reliefurile musculare bine dezvoltate, are un pilastru slab (6 : 7 = 100) şi este hiperplatimer (10 : 9 = 70,4). Tibiile, fragmentare, sînt euricnemice spre mezocnemice (9a : 8a = 71,4 şi, respectiv, 70,9), avînd pe marginea anteroinferioară faţete articulare suplimentare pentru colul astragalului. Platoul tibial medial are o uşoară deviere posterioară a suprafeţei articulare.

Talia, determinată după tabelele lui H. Bach (1), denotă valori de 160,3 cm pentru humerus şi de 160,8 cm pentru femur, deci o statură submijlocie spre mică pentru un bărbat.

Gracilitatea osemintelor celor două schelete, cu cranii ce nu se pot înscrie decît în grupul de forme mediteranoide, la care adăugăm platimeria şi platicnemia, caracterele morfologice ale articulaţiei tibeo-astragaliene menţionate puse în legătură cu poziţia chircită, schiţa celui de-al treilea trohanter, perforaţia olecraneană şi o greutate specifică mare a tuturor osemintelor, care păstrează aderentă o crustă calcaroasă ca şi la seriile neolitice de la Boian — Vărăşti, Andolina şi Căscioarele, par a fi indicii suficiente pentru a respinge o datare tîrzie a mormintelor.

Pe de altă parte, caracterele metrice şi morfologice ale celor două schelete se înscriu în aria de variabilitate a scheletelor din culturile Boian şi Gumelniţa de la Boian — Vărăşti, mai apropiate însă de seria gumelniţeană.

Datarea mormîntului pe baza studiului antropologic al osemintelor în faza finală a culturii Boian nu este contrazisă nici de celelalte elemente aflate la dispoziţia noastră, şi anume : găsirea lui în apropierea unei locuinţe Boian V ; poziţia chircită a scheletelor, întîlnită adesea în cadrul culturii Boian ; forma tubulară a mărgelelor, caracteristică multor culturi neolitice. Lipsa unor posibilităţi mai precise de datare ne obligă să avansăm ipoteza noastră, spre care ne conduc o serie de factori, cu prudenţa cuvenită.

Mormîntul dublu de la Fărcaşele se impune însă atenţiei în primul rînd prin particularitatea poziţiei scheletelor în groapă, vădind parcă preocuparea de a arăta pînă şi în moarte legătura strînsă ce părea să fi existat în timpul vieţii între bărbatul şi femeia înhumaţi aici. Asemenea cazuri sînt în general destul de rare ca să merite o succintă analiză a unei practici ce n-a fost pînă acum îndeajuns cercetată.

Într-un articol relativ recent, Paul Lebel, referindu-se la cele cîteva exemple cunoscute de pe teritoriul Franţei, ajunge la convingerea că ele reflectă, fără doar şi poate, practicarea unui ritual funerar, numindu-l „ritualul unirii prin moarte" (5). Din documentarea lacunară a autorului citat se pot trage următoarele concluzii : acest ritual era practicat întotdeauna numai în cazul cînd cei morţi erau persoane de sex opus, adică bărbat şi femeie, eventual soţ şi soţie, cel mai timpuriu exemplu nefiind mai vechi de sfîrşitul secolului al IV-lea, majoritatea plasîndu-se însă în plină epocă merovingiană.

Astfel, în cimitirul plan de la Ennery, situat în apropiere de Metz (Moselle), E. Delort semnalează existenţa unor morminte duble de „soţ şi soţie", dîndu-ne descrierea mormîntului notat cu M.6—8 (2) : mîna stîngă a soţului (M.6) era plasată sub mîna dreaptă a soţiei (M. 8), avînd coatele suprapuse şi „lăsînd impresia că cei doi soţi continuau să-şi dea braţul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pînă și în moarte". Necropola datează de la sfîrșitul secolului al IV-lea — începutul secolului al V-lea. E. Salin, în binecunoscuta sa monografie asupra mormintelor merovingiene (8, p. 216), vorbind de poziția scheletelor citează tot cazul de la Ennery, abținîndu-se de la orice comentariu asupra semnificației sale.

Din cimitirul merovingian de la Berthelming (Moselle) ne-a parvenit un alt mormînt, similar prin poziția scheletelor cu cel de la Ennery. Într-o groapă înconjurată cu pietre mari s-a găsit scheletul unei femei, așezată la dreapta bărbatului. Mîna dreaptă a bărbatului era trecută pe sub umerii femeii, iar cu stînga ținea mîna dreaptă a tovarășei sale. Necropola nu este mai tîrzie de secolul al VII-lea, fiind însă posterioară creștinării regiunii. Scheletul de femeie fiind foarte prost conservat, numai scheletul de bărbat s-a pretat la un studiu antropologic (subbrahicran, cu un indice de 78,3) (3).

Un alt mormînt care atestă „ritualul unirii prin moarte" a fost identificat în necropola merovingiană de la Gratte Loup (M. 16—17). Bărbatul și femeia, în vîrstă de aproximativ 50 de ani, își dădeau mîna, avînd fețele întoarse unul spre celălalt. Căutînd să explice această poziție puțin obișnuită, B. Lacroix consideră că cei doi defuncți și-au găsit moartea în circumstanțe probabil identice, dublu deces survenind ca „urmare a unui accident, crime sau sinucideri" (5).

La exemplele citate mai putem adăuga unul, depistat de noi în mica necropolă de secol IV—V de la Seysses-Savès (Toulouse). Ea conținea cu totul 22 de morminte, dispuse în șiruri regulate, în interiorul unei suprafețe îngrădite de 32×16 m. Într-un mormînt au apărut două schelete, într-o poziție de strînsă unire, aparținînd după părerea descoperitorului unei perechi „soț-soție" sau „frate-soră", a căror vîrstă nu depășea 25 de ani (4). Prin acest unic caz concluziile ce se desprind din articolul lui Lebel nu pot fi nici infirmate, nici completate cu date noi. Autorul însuși, dîndu-și seama de insuficiența informației sale, recomandă pentru viitor studierea atentă a scheletelor „unite astfel în moarte", în vederea determinării vîrstei și cauzei decesului persoanelor înhumate în această poziție.

Or, dacă motivele dublului deces, din cauze bine cunoscute, nu pot fi stabilite totdeauna în urma analizei antropologice a osemintelor, fiind siliți să apelăm în rezolvarea acestei probleme la presupuneri mai mult sau mai puțin plauzibile, luarea în discuție a unor exemple noi ar putea eventual furniza unele lămuriri suplimentare pe marginea subiectului ce ne preocupă, fără a avea cu aceasta pretenția de a epuiza toate fațetele sale.

Ne vom baza exclusiv pe materialul românesc pe care l-am putut strînge pînă în prezent, exceptînd mormîntul descoperit la Fărcașele.

În satul Sultana, comuna Coconi, în apropiere de orașul Oltenița, într-un tumul cercetat s-a descoperit un grup de morminte ocromanice, datînd din perioada de tranziție spre epoca bronzului. Scheletele erau orientate de regulă E—V, fiind culcate pe dreapta în poziție chircită. Într-unul din aceste morminte s-au găsit două schelete orientate și dispuse la fel, atît de strîns alăturate încît păreau a fi înghesuite, ca și cum defuncții ar fi fost înhumați unul în brațele celuilalt. Autorii descoperirii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

consideră că cele două cadavre au fost îngropate concomitent, fără a da alte amănunte referitoare la sexul sau vîrsta scheletelor. Fiind vorba însă de doi adulţi, este aproape sigur că avem de-a face cu un bărbat şi o femeie, ca în toate situaţiile semnalate pînă acum (6).

Săpăturile efectuate pe un platou situat pe terasa stîngă a rîului Siret, în partea de SV a satului Bradu, comuna Negri, judeţul Bacău, au dus la identificarea unui strat arheologic compact, format din cinci niveluri de cultură, datate începînd cu neoliticul şi pînă în La Tène. Într-una din secţiunile trasate cu ocazia săpăturilor s-a dat peste un mormînt dublu, aparţinînd grupului Folteşti. Orientat ENE—VSV, mormîntul conţinea scheletul unei persoane adulte, după toate aparenţele femeie, culcat pe partea dreaptă, în poziţie chircită, cu mîinile îndoite din coate şi strîns împreunate în jurul scheletului unui copil (sugar?). Femeia, decedată în aceeaşi zi cu copilul, a fost înhumată ţinîndu-şi pruncul în braţe (9, fig. 50 şi 51). Deşi lipsa oricăror observaţii antropologice face dificilă susţinerea unor afirmaţii cu prea mare siguranţă, s-ar părea că cel puţin de data aceasta cauzele morţii pot fi bănuite, decesul survenind poate la naştere sau scurt timp după aceea.

La Sighişoara, pe dealul Wietenberg, într-un grup de morminte cu groapă circulară s-a descoperit un mormînt triplu, reunind foarte probabil o familie : tată, mamă şi copil. Scheletul bărbatului, aflat în jumătatea stîngă a gropii, era culcat pe spate, cu picioarele îndoite de la genunchi spre dreapta, şi capul întors spre stînga. Mîna dreaptă, uşor pliată din cot şi îndepărtată de corp, ţinea în braţe scheletul unui sugar. Mîna stîngă era întinsă spre scheletul de femeie, aşezat în poziţie chircită, în partea inferioară a celeilalte jumătăţi a gropii, cu mîna stîngă întinsă de-a lungul corpului şi dreapta îndoită din cot pînă la bărbie. Capul şi întregul corp al femeii erau întoarse de aşa manieră încît să aibă o perspectivă deplină asupra grupului format de bărbat şi copil, mîna soţului (?) fiind îndreptată spre faţa ei. Cum mormintele de la Sighişoara nu au fost încă publicate, nu se pot da amănunte asupra contextului întregii descoperiri, care ar lămuri după părerea noastră unele lucruri. Tot ce se poate spune este că scheletele nu prezintă urme de moarte violentă. În acelaşi timp, scheletul de sugar nu exclude posibilitatea decesului mamei şi copilului la naştere, lăsînd cîmp liber supoziţiilor în ceea ce priveşte moartea tatălui. Întîmplarea, în orice caz ieşită din comun, a impresionat probabil prin tragismul ei, poziţia în care au fost aşezaţi cei decedaţi în groapă vădind o grijă deosebită pentru ilustrarea legăturii strînse ce trebuie să fi existat în timpul vieţii între cele trei personaje, ducînd poate chiar pînă la moartea voită a unuia din ei. Nu sînt excluse nici presupunerile de altă natură, avînd însă în vedere caracterul lor fortuit, ne vom mulţumi numai cu semnalarea unei practici funerare ce pecetluieşte „unirea în moarte" de data aceasta a trei presoane.

În sfîrşit, ultimul exemplu ne este dat de un mormînt dublu (M. 18), descoperit în 1961 în necropola bazilicii extra muros din Histria. Orientat SV—NE, mormîntul conţinea scheletului unui bărbat şi al unui copil, fiind datat la sfîrşitul secolului al IV-lea — începutul secolului al V-lea. Bărbatul era întins pe spate, cu picioarele paralele şi mîinile de-a lungul corpului. Copilul, aflat în dreapta sa, avînd vîrsta de aproximativ 4—5 ani, era de asemenea întins pe spate, cu picioarele paralele, mîna

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dreaptă îndoită pe bazin, iar stînga plasată deasupra scheletului de adult și îndoită din cot pînă în dreptul maxilarului bărbatului. Ambele schelete sînt strîns lipite între ele, cu capetele întoarse unul spre celălalt, atingîndu-se în înclinarea lor. Nu mai lasă nici o îndoială că decesul a survenit în același sau aproape în același timp, datorîndu-se unei epidemii sau unei alte cauze necunoscute de noi.

Care sînt concluziile ce se impun din studiere a acestui material? În primul rînd, că obiceiul de a înhuma într-o poziție puțin obișnuită două persoane aflate în timpul vieții în strînse legături afective sau de rudenie nu se folosea numai în cazul a doi soți sau a două persoane adulte de sex opus, ci și în cazul decesului unui copil și a unuia din părinți sau, lucru cu totul excepțional, a ambilor părinți, așa cum ne-a demonstrat exemplul de la Sighișoara. Dacă lucrul pare firesc cînd avem de-a face cu o mamă și copilul său, deși nu toate femeile decedate la naștere erau înhumate ținîndu-și în brațe copilul, pînă la găsirea unor probe concrete părea mai puțin verosimil pentru tată-copil, oglindind foarte probabil relații afective sau impresionabilitatea celor rămași în viață față de o întîmplare mai rar întîlnită, datorată unui accident comun. Chiar dacă cauzele morții sînt pentru noi învăluite de mister, se poate afirma că asemenea cazuri au fost prezente, cunoscînd o răspîndire mai mare sau mai mică, din timpuri foarte îndepărtate, fiind uneori consemnate prin practicarea unui ritual menit să reflecte această situație, fie că este vorba de epoci ca neoliticul sau de perioade ce intră adînc în istoria erei noastre, marcînd peste veacuri constanța reacției celor vii în fața unor întîmplări identice: moartea concomitentă sau aproape concomitentă a unor soți, frați, părinți și copii. Se pare că acest obicei sau practică a ieșit complet din uz o dată cu ponderea tot mai mare cîștigată de religia creștină, de vreme ce încetează de a mai fi menționată în Franța pentru necropole mai tîrzii de secolul al VII-lea.

De asemenea, în condiții cînd decesul la nașteri era un lucru frecvent, ar fi normal ca atenția în ritual să se îndrepte asupra unor cazuri mai rare, avînd drept efect încetarea din viață a unor persoane adulte, cuplul soț-soție fiind sugestiv din acest punct de vedere. Ar fi interesat să se consemneze în viitor toate exemplele aparținînd unor epoci preistorice sau istorice diferite, pentru a se putea surprinde mai bine unele nuanțe diferențiale în funcție de persoanele înhumate și evoluția obiceiului de-a lungul timpului.

În încheiere, ne exprimăm îndoiala că termenul de ritual, folosit de Lebel, ar ilustra realitatea. Poate că cel de obicei sau practică funerară ocazională ar fi mai puțin pretențios și mai adecvat dacă se are în vedere caracterul sporadic al fenomenului cercetat, el nefiind aplicat în mod obligatoriu și cu constanța unui ritual funerar, devenit o regulă transmisă pe calea tradiției. Însuși faptul că acest obicei este constatat destul de rar ne obligă să ne gîndim nu la un ritual, ci la o practică aflată la latitudinea celor ce o foloseau, avînd la bază un puternic substrat emotiv — afectiv.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Principalele date metrice ce au putut fi prelevate pe craniile şi oasele lungi ale celor două schelete de la Fărcaşele

Dimensiuni, indici, Nr. Martin	S_1	S_2	Dimensiuni, indici, Nr. Martin	S_1		S_2	
				D	S	D	S
1. g-op	186	—					
8. eu-eu	137	135	humerus				
20. po-b	121	121	1	286	282	270	—
12. ast-ast	112	109	radius	—	—	—	—
27. arc. b-1	—	170	1	—	—	248	—
28. arc. 1-o	—	118	1b	—	—	242	—
30. b-1	—	147	tibia				
31. 1-o	—	97,5	1	315	—	—	—
8 :1	73,6	—	1b	322	—	—	—
20 :1	65,0	—	8a	27,5	28	29,5	28
20 :8	88,3	89,7	9a	19,5	20	17	17
12 :8	81,8	80,8	9a :8a	70,9	71,4	60,7	57,6
30 :27	—	86,5	femur				
31 :28	—	81,9	1	—	404	388	—
69. id-gn	—	36	6	—	22	23,5	—
69(1) înălţ. ram.	24	34	7	—	22	23,5	—
69(3) gros. ram.	10	10	9	—	27	28	28
69(3) :(69) 1	41,6	29,4	10	—	19	20,5	21
			6 :7	—	100	100	—
			10 :9	—	70,4	73,2	75,0
			coxal				
			1. dist. spino-acetabulară	68,5	70	74	76,5
			2. dist. spino-sciatică	64	66	63	65,5

CONSIDÉRATIONS SUR UNE TOMBE À DOUBLE INHUMATION DÉCOUVERTE À FĂRCAŞELE, DÉPARTEMENT D'OLT

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent une tombe à double inhumation, découverte en 1967 à Fărcaşele (département d'Olt), sur la terrasse inférieure de l'Olt, par le Centre d'histoire, de philologie et d'ethnographie de l'Académie, filiale de Craiova.

Il s'agit d'un couple, homme et femme, d'âge adulte (21—26 ans l'un et 23—29 l'autre), inhumés ensemble, embrassés et couchés sur le côté gauche en position accroupie. L'orientation, OSO—ENE.

Dans la première partie du travail, on présente les principales données anthropologiques : les deux individus, à squelettes graciles mais à bonnes attaches musculaires et de taille moyenne ou sous-moyenne (l'homme 160,8 cm, la femme 154,2 cm), sont dolichocrânes, acro-et hypsicrânes à occipital arrondi.

Faute de données stratigraphiques précises et vu les analogies inopérantes fournies par les quelques perles en cornaline du collier de la femme, les auteurs opinent pour une appartenance des squelettes probablement au néolithique, compte tenu surtout des faits suivants :

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la présence de la tombe au sein d'un établissement Boian V, tout près d'un foyer néolithique ; la présence d'une croûte calcaire adhérente et pesanteur spécifique élevée des os, tout à fait semblables à celles des squelettes néolithiques des civilisations de Boian et de Goumelnitza ; la platymérie et la présence de facettes articulaires supplémentaires pour l'astragale sur le bord antéroinférieur des tibias, ainsi que d'autres caractères métriques et morphologiques qui ne dépassent non plus la marge de variabilité propre aux squelettes néolithiques de Boian-Vărăști.

Dans la deuxième partie du travail on discute le problème du rituel de « l'union dans la mort » soulevé par les découvertes faites dans les nécropoles mérovingiennes d'Ennery, de Berthelming et de Gratte-Loup et de la nécropole des IVe—Ve siècles de Seysses-Savès, auxquelles on ajoute les tombes à double ou triple inhumation concomitante : homme et femme, mère, enfant et père, mère et enfant, découvertes à Sultana, Bradu, Sighișoara et Histria, qui reculent du IVe siècle jusqu'à l'Enéolithique.

Les auteurs sont d'avis qu'il ne s'agit pas d'un rituel mais plutôt d'une coutume ou d'une pratique funéraire occasionnelle à motivation fortement émotive-affective, qu'on rencontre à partir du Néolithique jusqu'au VIIe siècle (en France), non seulement en cas d'un couple — homme et femme — mais aussi en cas de mère et enfant, père et enfant ou même de deux parents et leur enfant.

BIBLIOGRAFIE

1. Bach H., *Zur Berechnung der Körperhöhe aus den langen Gliedmassenknochen weiblicher Skelette*, Anthropol. Anz., 1965, **29**, 12—21.
2. Delort E., *Le cimetière franc d'Ennery*, Gallia, 1947, **V**, 2, 351—403.
3. Delort E. et Lutz M., *Les découvertes de Berthelming*, Ann. Soc. d'histoire et d'archéologie lorraine, Metz 1948, 95 — 108.
4. Labrousse M., Gallia, 1959, **XVII**, *2*, 419.
5. Lebel P., *Sépultures doubles de l'époque mérovingienne. Le rite de l'union dans la mort*, Rev. Archéol. de l'Est et du Centre Est, 1955, **VI**, *4*, nr. 24, 367—369.
6. Morintz S. și Ionescu B., *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958—1967)*, SCIV, 1968, **XIX**, *1*, 116.
7. Nicolaescu-Plopșor D. și Popovici I., *Les populations néolithiques du bassin du bas-Danube. Les tribus des civilisations de Boian et de Goumelnitza*. Ann. roum. Anthropol., 1967, **IV**, 3—16.
8. Salin E., *La civilisation mérovingienne d'après les sépultures, les textes et le laboratoire*, 1952, **II**, 216.
9. Ursachi V., *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman*, Carpica, 1968, **I**, 176.
10. Vallois H. V., *Vital statistic in prehistoric population as determined from archaeological data.*, V.F.P.A., nr. 28 : The application of quantitative metods in archaeology, Londra, 1960, 186—204.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ANTROPOLOGIC AL POPULAȚIEI FEUDALE TIMPURII DIN MOLDOVA DIN SEC. XIII e.n

DE

D. BOTEZATU și GH. ȘTEFĂNESCU

572.5(R3)

Materialul nostru de studiu provine din două cimitire feudale cu aceeași datare. Primul, cel de la Bîtca Doamnei — situat pe înălțimea cu același nume din apropierea orașului Piatra Neamț — a fost descoperit prin săpăturile efectuate în perioada 1961—62 de către N. Gostar și C. Scorpan și datat în a doua jumătate a secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea e.n. Materialul osteologic al celui de-al doilea cimitir a fost exhumat cu ocazia săpăturilor de salvare făcute de către arheologul ieșean I. Ioniță în anul 1959 la Trifești, județul Iași, fiind datat în secolul al XIII-lea e.n.

Dat fiind că întregul material osteologic aparține la o aceeași perioadă și regiune geografică (Moldova de nord), ne-am propus să-l studiem într-o singură lucrare.

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Materialul de studiu din necropola de la Bîtca Doamnei este format din 10 schelete, din care ne-au parvenit doar 8 (lipsesc scheletele din mormintele 3 și 6). Materialul osteologic de la Trifești cuprinde un număr de 22 schelete. Dispunem astfel de un număr total de 30 de schelete.

Metodele și tehnicile de lucru sînt cele curente, stabilite de R. Martin în ceea ce privește antropometria; pentru materialul analizat tipologic am utilizat analizele preconizate de E. von Eickstedt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SEXUL ŞI VÎRSTA

Cele 30 de schelete de la Bîtca Doamnei şi Trifeşti prezintă repartiţia după vîrstă şi sex redată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartiţia scheletelor după vîrstă şi sex

Vîrsta	Bîtca Doamnei				Trifeşti			
	total	♂	♀	indet.	total	♂	♀	indet.
Infans I (0—7 ani)	1	—	—	1	4	—	—	4
Infans II (7—14 ani)	2	—	—	2	8	—	—	8
Juvenis (14 — 18 ani)	2	—	1	1	3	2	—	1
Adultus (18 — 30 ani)	—	—	—	—	4	—	4	—
Maturus (30 — 60 ani)	3	1	2	—	3	2	1	—
Total	8	1	3	4	22	4	5	13

Din tabelul nr. 1 rezultă că din cele 8 schelete de la Bîtca Doamnei, 3 au aparţinut unor copii, 2 unor adolescenţi, restul de 3 fiind atribuite unor indivizi maturi (1 bărbat şi 2 femei). Scheletele de la Trifeşti se repartizează astfel: 12 copii cu sexul indeterminabil, 3 adolescenţi (2 indivizi de sex masculin şi unul de sex indeterminabil), 4 adulţi de sex feminin şi 3 maturi (2 de sex masculin şi unul de sex feminin).

Datorită faptului că ambele cimitire nu au fost în întregime săpate, efectuîndu-se doar săpături de salvare, nu ne putem permite să facem aprecieri asupra longevităţii acestor populaţii sau asupra raportului dintre sexe. Din date de care dispunem, putem remarca existenţa unui procent foarte ridicat de mortalitate înainte de vîrsta adultă (65% Bîtca Doamnei, 68% Trifeşti).

CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ A SCHELETELOR FEUDALE DE LA BÎTCA DOAMNEI

Scheletul nr. 1 aparţine unui adolescent, însă deteriorarea materialului nu ne permite decît să apreciem că vîrsta individului a fost de 17 ani.

Scheletul nr. 2 este al unui individ de sex feminin, matur (circa 40 de ani), cu craniul brahicran (83,97). Calota este mijlociu de înaltă (po — b = = 115 mm), hipsicrană (63,53) şi tapeinocrană (75,65), cu un occipital mijlociu. Fruntea este metriometopă (67,76), cu margini divergente (78,03). Masivul facial lipseşte, însă mandibula prezentă oferă un înalt grad de gracilitate. Talia este submijlocie (152,7 cm).

Scheletul nr. 4 aparţine cu siguranţă unui bărbat matur în vîrstă de 50 de ani. Craniul este mezocran (76,31), cu o calotă înaltă, hipsicrană (64,21), metriocrană (84,13), cu o frunte a căror margini sînt intermediare (80,46) şi eurimetopă (71,03) şi un occipital foarte larg (86,02). Faţa este leptenă (55,17), cu nasul leptorin (46,42) şi cu orbitele mezoconci (77,27). Mandibula este robustă şi înaltă. Talia individului este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mare (176,3 cm). În general întregul schelet prezintă fenomene de hiperostoză. Din punct de vedere tipologic acest schelet oferă numeroase caractere nordice.

Scheletul nr. 5 este al unei femei mature (circa 50 de ani). Neurocraniul este mezocran (78,73), cu calota mijlociu de înaltă (po—b =113 mm și ba — b = 133 mm), hipsicrană (76,43 și 64,94) și metriocrană (97,08 și 82,48); fruntea este cu margini divergente (78,81) și metriometopă (67,88), cu un occipital larg (81,02). Fața este eurienă (49,10), nasul mezorin (47,72) și orbitele hipsiconci (88,57). Mandibula este gracilă, cu dinții jugali căzuți în timpul vieții. Eroziunea dentiției nu depășește stratul de smalț. Talia acestei femei este mică (150,3 cm), iar oasele lungi sînt deosebit de gracile. Prin toate caracterele sale morfologice acest schelet poate fi atribuit cu certitudine tipului mediteranoid.

Scheletul nr. 7 este de copil sub un an.

Scheletul nr. 8 a aparținut unui copil (infans II, 11—12 ani). Craniul său este dolicocran (74,10), fapt ce ar putea să ateste prezența unor caractere mediteranoide.

Scheletul nr. 9 aparține unui copil de 7 ani.

Scheletul nr. 10 este al unei femei adulte de circa 25 de ani cu o talie mijlocie (156,4 cm). Neurocraniul este incomplet și deformat de pămînt însă putem afirma că el a avut un indice cefalic mezocran. Nasul este camerin (53,48), iar malarele sînt largi și destul de înalte. Aceste caractere ne determină să apreciem că acest schelet are unele trăsături esteuropide.

CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ A SCHELETELOR FEUDALE DE LA TRIFEȘTI

În comparație cu materialul osteologic de la Bîtca Doamnei, cel de la Trifești este mult mai fragmentar și incomplet, fapt care reduce mult posibilitățile unei caracterizări morfologice și tipologice a populației.

Scheletul nr. 1, puternic fragmentat, este al unui adolescent între 17 și 18 ani, probabil de sex masculin.

Scheletul nr. 2, copil de 10—11 ani.

Scheletele nr. 3 și 4 au aparținut unor adolescenți (primul de sex masculin de 18 ani, iar al doilea cu sexul indeterminabil de 16—17 ani).

Scheletul nr. 5, copil de 10—11 ani.

Scheletul nr. 6 puternic fragmentat, este al unei femei mature de circa 40 de ani.

Scheletele nr. 7 și 8 sînt de copii de 5—6 ani și, respectiv, de 4 ani.

Scheletul nr. 9 este alcătuit din oase lungi, fragmentate și maxilarul superior cu un fragment din malarul stîng. A aparținut unui bărbat matur de 35—40 de ani.

Scheletul nr. 10 aparține unui copil de 10 ani. Împreună cu acest schelet s-a mai găsit și o mandibulă de adolescent (18—20 de ani) probabil de sex masculin.

Scheletul nr. 11 de copil sub un an.

Scheletul nr. 12 a aparținut unei femei de 30 de ani cu o talie submijlocie (153,5 cm). Craniul este complet, însă puțin deformat de pămînt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

S-a putut stabili indicele cefalic care este brahicran (89,52). Fruntea este cu margini divergente (76,80). Faţa este de înălţime mijlocie, cu nasul hipercamerin (59,09) şi orbitele mezoconci (77,50). Din punct de vedere tipologic acest schelet prezintă caractere esteuropide în special la nivelul masivului facial, împreună cu caractere dinarice întîlnite la neurocraniu.

Scheletul nr. 13, copil de 12—13 ani.

Scheletul nr. 14, incomplet (doar o parte din oasele lungi), este al unei femei adulte, de talie submijlocie (154,8 cm).

Scheletele nr. 15, 16 şi 17 sînt de copii între 8—12 ani.

Scheletul nr. 18 aparţine unei femei tinere (25 de ani), a cărei talie nu a putut fi stabilită deoarece lipsesc oasele lungi. Neurocraniul este la limita inferioară a brahicraniei (85,96), cu o înălţime mijlocie (po — b = 113 mm), dînd indici verticali hipsicrani (76,60 şi 66,08) şi tapeionocrani (89,11 şi 76,87). El are o formă romboidă în norma verticală şi de „casă" în cea occipitală. Fruntea are marginile divergente (78,81) şi stenometopă (63,26), cu relieful glabelar moderat (3). Occipitalul este mijlociu, iar relieful său este şters (1).

Masivul facial este ortognat (92,70), mezen (52,54), cu nasul leptorin (42,85) şi cu orbitele mezoconci (84,61). Mandibula este robustă cu dentiţia neerodată, cu un tubercul suplimentar la M_3 superioară stingă.

Acest schelet oferă trăsături nordice amestecate cu unele caractere dinarice.

Scheletul nr. 19, de la care lipseşte craniul, este de femeie tînără (22 de ani) cu talie submijlocie (154,6 cm).

Scheletele nr. 20 şi 21 sînt de copii (12 şi, respectiv, 7 ani).

Scheletul nr. 22 este al unui bărbat matur (45 de ani) cu o talie mare (176,3 cm). Craniul este incomplet, mandibula este înaltă şi robustă, cu dentiţia puternic erodată. Acest schelet are unele caractere nordice şi dinarice.

Împreună cu scheletul nr. 22 s-au găsit şi oasele unui purcel, care a servit probabil ca ofrandă mortuară, sau a ajuns în groapă în mod accidental. Subliniem că este unicul caz întîlnit la seriile noastre de schelete.

DISCUTAREA REZULTATELOR ŞI CONCLUZII

Starea de fragmentare a majorităţii scheletelor, precum şi procentul ridicat de copii nu ne permit să facem o caracterizare antropologică mai detaliată a populaţiei feudale din cimitirele de la Bîtca Doamnei şi Trifeşti.

Totuşi, luînd în consideraţie materialul alcătuit din scheletele de adulţi mai bine păstrate, putem face următoarele aprecieri :

1. În linii mari se remarcă prezenţa tuturor celor cinci tipuri antropologice principale ale grupului europoid actual. Judecînd după scheletele de adulţi mai complete, putem remarca la Trifeşti o puternică componentă dinarică la care se mai adaugă şi elemente nordice şi esteuropide, în timp ce la Bîtca Doamnei nu se constată influenţă dinarică, fondul populaţiei fiind constituit din elemente mediteranoide, nordice şi esteuropide.

2. Se remarcă frecvenţa formelor mezocrane, brahicrane şi brahicrane extreme, seriile noastre apropiindu-se din acest punct de vedere de seriile feudale mai tîrzii de la Doina şi Traian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

3. Spre deosebire de seriile feudale mai tîrzii amintite mai sus, se observă aici lipsa elementelor mongoloide.

4. Micile serii pe care le avem la dispoziție se caracterizează printr-o foarte mare mortalitate înainte de vîrsta adultă : 65% la Bîtca Doamnei și 68% la Trifești.

Tabelul nr. 2

Dimensiunile liniare, angulare și indicii neurocraniului, craniului facial și mandibulei

Nr. Martin	Caracterul	Bîtca Doamnei				Trifești	
		M2♀	M4♂	M5♀	M10♀	M12♀	M18♀
1	g—op	181?	190	174	—	170?	171
5	n—ba	—	—	95	—	—	97
8	eu—eu	152	145	137	—	142?	147
9	ft — ft	103	103	93	—	96	93
10	co—co	132	128	118	—	125	118
12	ast—ast	117	125	111	—	—	111
17	ba—b	—	—	133	—	—	131
20	po—b	115	122	113	—	—	113
40	ba—pr	—	—	88	—	—	90
43(1)	fmo—fmo	—	102	87	—	94	93
45	zy—zy	—	145?	122?	—	—	118
48	n—pr	—	80?	60	—	63	62
51	mf—ek	—	44	35	—	40	39
52	înălț. orb.	—	34	31	—	31	33
54	al—al	—	26?	21	23	26	21
55	n—ns	—	56	44?	43	44	49
65	kdl—kdl	118	130	114	121	122	119
66	go—go	98	91	88	98	99	98
79(4)	unghi bazal	78°	67°	74°	75°	74°	76°
79(a)	unghi ram. vertic.	119°	120°	128°	116°	117°	119°
8/1	ind. cefalic	83,97	76,31	78,73	—	83,52	85,96
17/1	ind.baz.bregm.long.	—	—	76,43	—	—	76,60
17/8	ind.baz.bregm.trans.	—	—	97,08	—	—	89,11
20/1	ind.poro bregm. long.	63,53	64,21	64,94	—	—	66,08
20/8	ind.poro bregm. trans.	75,65	84,13	82,48	—	—	76,87
9/10	ind.front.transv.	78,03	80,46	78,81	—	76,80	78,81
9/8	ind. front. pariet.	67,76	71,03	67,88	—	—	63,26
12/8	ind.front.occip.	76,97	86,20	81,02	—	—	75,51
48/45	ind. facial	—	—	49,10?	—	—	52,54
52/51	ind. orbitar	—	77,27	88,57	—	77,50	84,61
54/55	ind. nazal	—	46,42	47,72?	53,48	59,08	42,85
40/5	ind. gnatic	—	—	92,63	—	—	92,70
	talia	152,7	176,3	150,3	156,4	153,5	—

5. Semnalăm de asemenea o foarte redusă frecvență a cariilor dentare și a odontopatiilor atît la indivizii tineri, cît și la cei în vîrstă de la ambele serii.

Aprecierile de ordin tipologic ne fac să ne punem întrebarea dacă sîntem în prezența unei populații autohtone sau dacă este vorba de o populație cu un aport mărit de elemente străine. Marea frecvență a formelor mediteranoide, dinarice și nordice, precum și lipsa totală a celor mongoloide ne fac să înclinăm spre prima ipoteză.

Cercetările ulterioare vor trebui să confirme acest lucru.

2 c 5242

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE DE LA POPULATION FÉODALE (XIIe—XIIIe SIÈCLES) DE MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient les restes osseux provenant de deux cimetières datant, l'un des XII—XIII siècles (Bîtca Doamnei) et l'autre du XIIIe siècle (Trifeşti).

L'examen révèle un pour-cent très accusé de mortalité infantile (65% à Bîtca Doamnei et 68% à Trifeşti). On indique la répartition selon l'âge et le sexe (tabl. 1), ainsi que les données anthropométriques (dimensions et indices) (tabl. 2). L'analyse typologique de quelques squelettes de sujet sadultes présentant un état de conservation satisfaisant met en évidence un fort élément dinaroïde plus ou moins mêlé aux éléments nordiques et esteuropides, à Trifeşti, tandis qu'à Bîtca Doamnei, ce sont ces deux derniers, mêlés à l'élément méditerranoïde qui forment le fond principal.

BIBLIOGRAFIE

1. Botezatu D. şi Ştefănescu Gh., *Studiul antropologic al scheletelor din cimitirele feudale de la Coconi (sec. XIV—XV)*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2*, 175.
2. Ioniţă I., *Săpăturile de salvare de la Trifeşti*, Mat. cerc. arheol., 1962, **VIII**, 737.
3. Necrasov Olga et Cristesco Marie, *Contribution à l'étude anthropologique de la population moldave du XVI-e siècle à Traian*, An. St. Univ. Iaşi, 1957, **3**, *1—2*.
4. Necrasov Olga şi Botezatu D., *Scheletele feudale timpurii de la Doina, sec. XIII—XIV*. St. cerc. antropol., 1964, **1**, *2*, 137.
5. Popovici Ioana, *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. Anthropol., 1966, **3**.
6. — *Consideraţii antropologice asupra unor schelete din cimitirul din secolul XIV de la Cuhea—Maramureş*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *1*, 33.
7. — *Observaţii antropologice asupra osemintelor descoperite în curtea bisericii din Giuleşti—Maramureş, sec. XIV — XIX*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*, 37.
8. — *Necropola feudală de la Bragadiru—Zimnicea (sec. XVI). Observaţii antropologice*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2*, 169.
9. Rusu I. G., Rusu M., Şerban M. şi Motioc N., *Date antropologice asupra osemintelor medievale de la Rodna*, Probl. Antropol., 1961, **6**, *7*.
10. Scorpan C., *L'ensemble archéologique féodal de Bîtca Doamnei*, Dacia, 1965, **IX**, 441.

Centrul de cercetări biologice, Iaşi
Secţia de antropologie

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

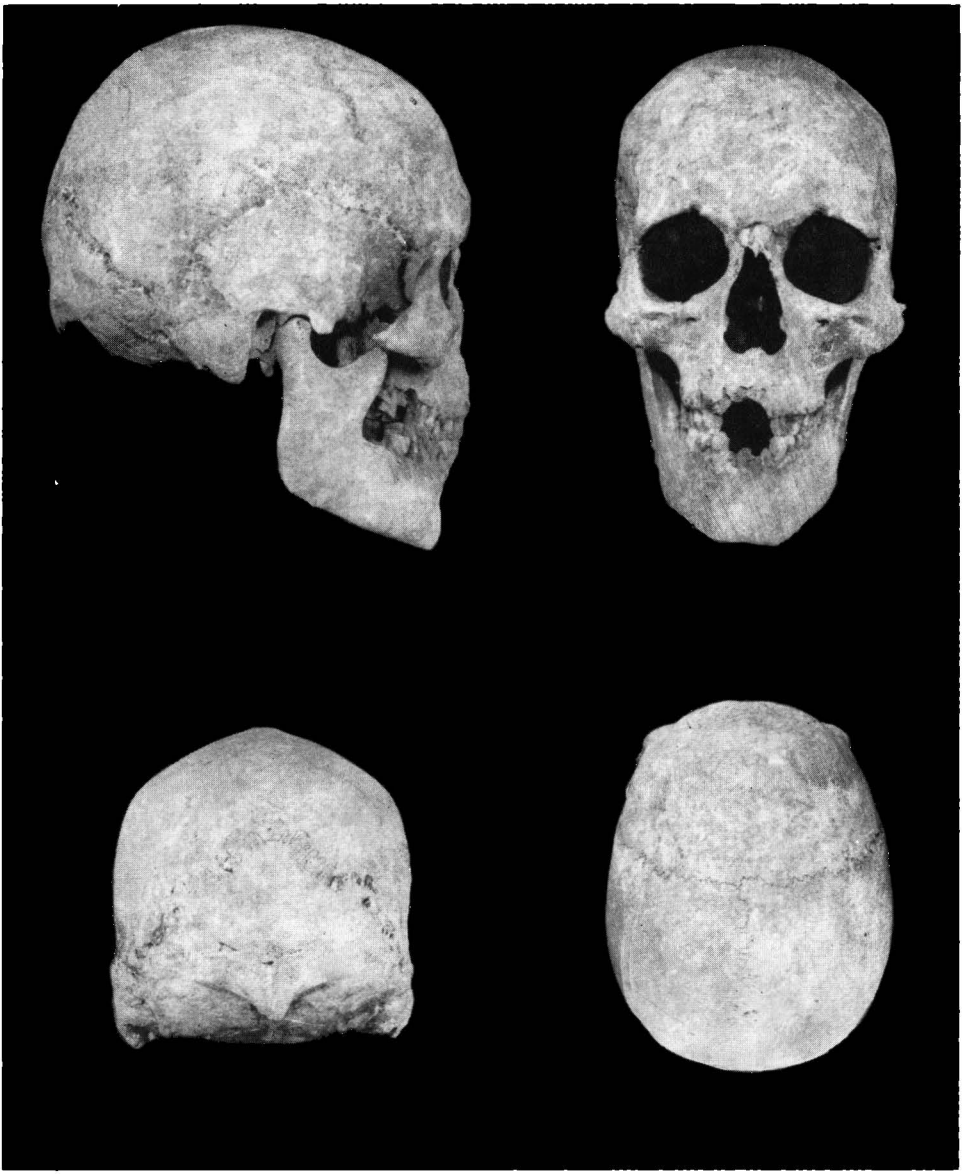

Fig. 1. — Craniul nr. 4, Bîlca Doamnei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

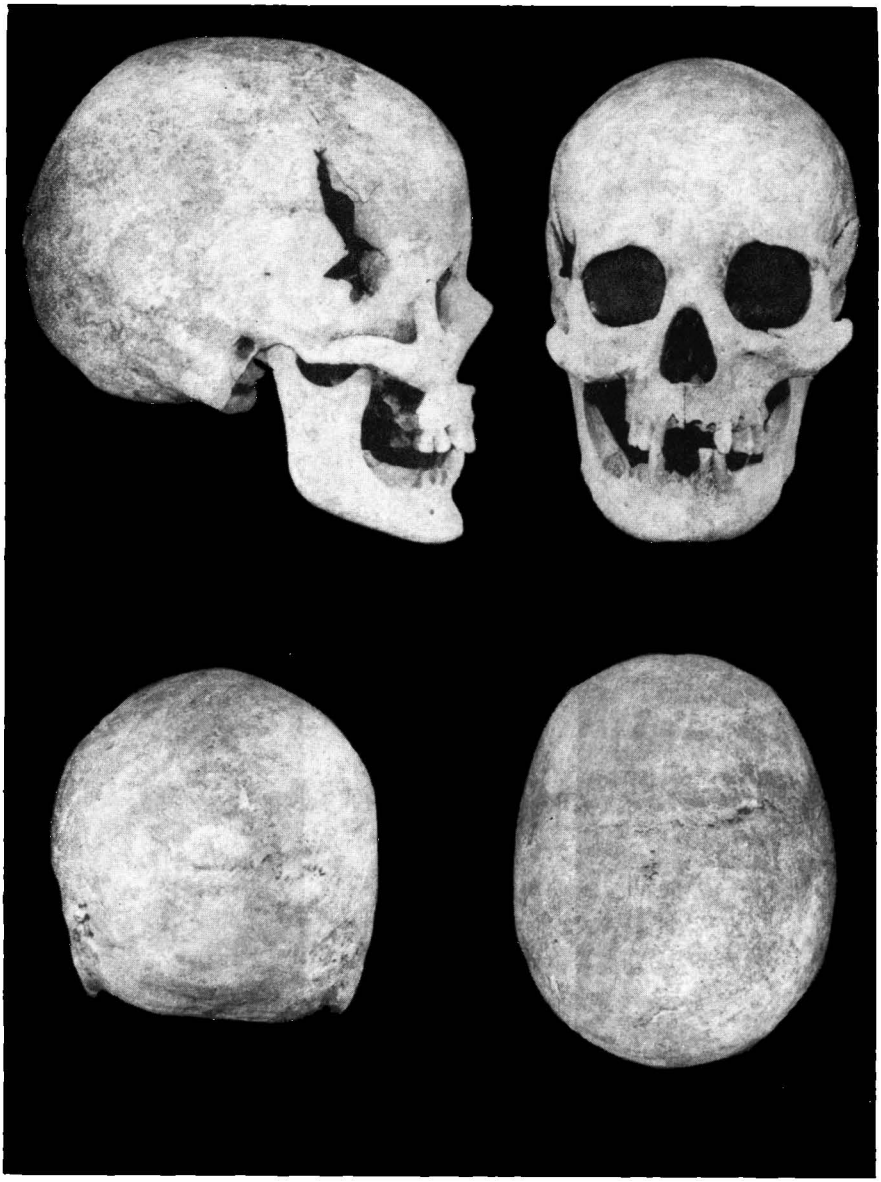

Fig. 2. Craniul nr. 5. Bîtca Doamnei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

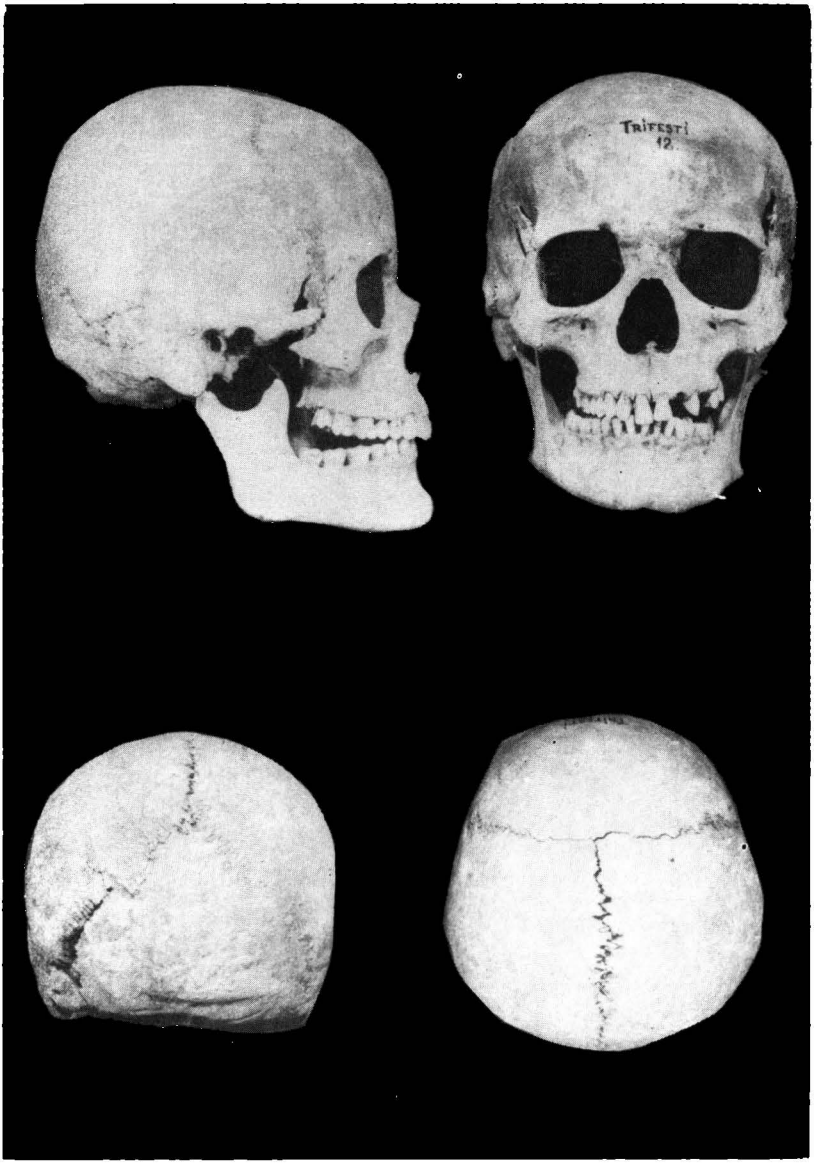

Fig. 3. Craniul nr. 12. Trifești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

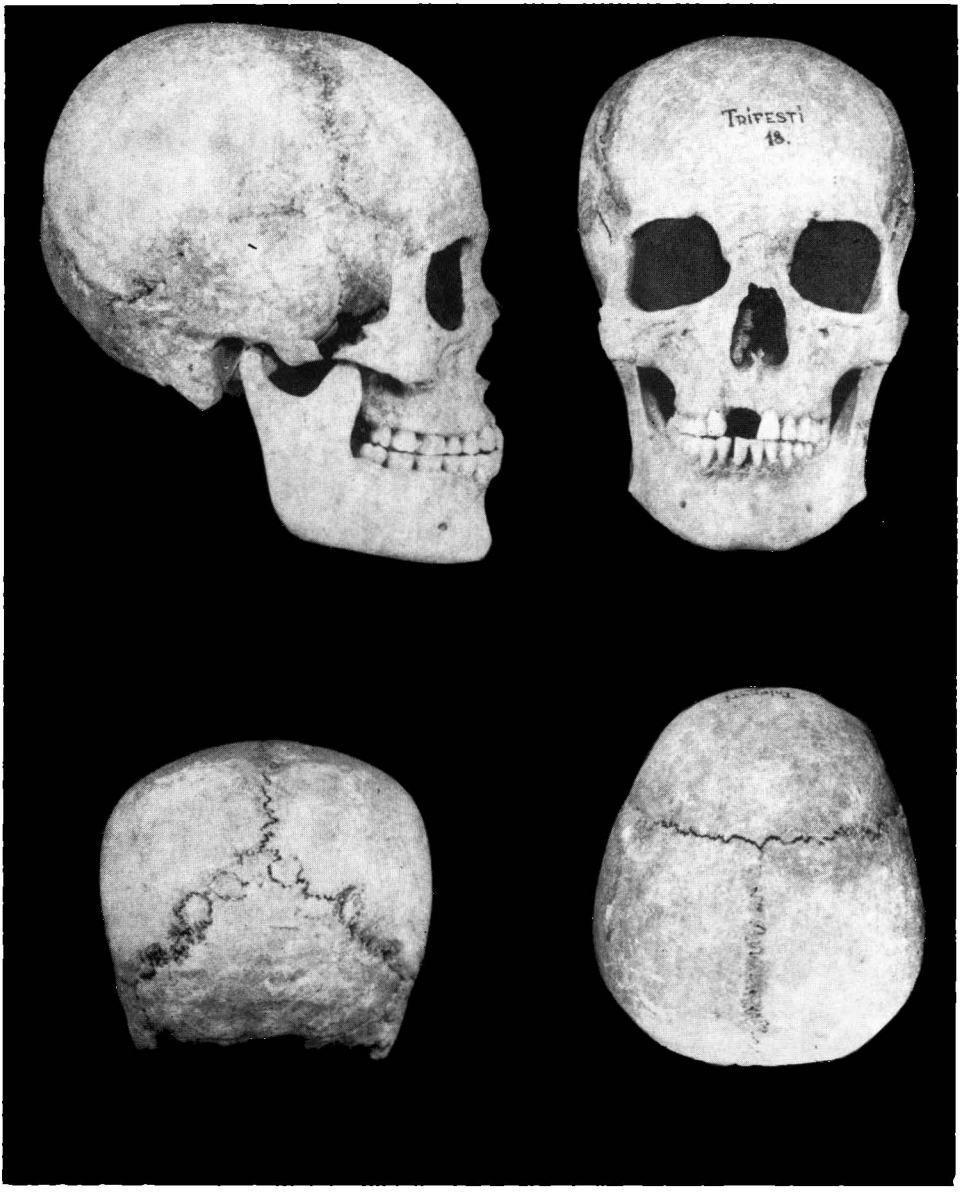

Fig. 4. — Craniul nr. 18, Trifești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ A UNOR SCHELETE DIN CIMITIRUL DE LA STREHAIA, SEC. XVII—XIX

DE

IOANA POPOVICI *

572.5(R2)

Cercetări antropologice recente au făcut cunoscut tipul fizic al populației actuale din mai multe sate oltenești (3). Din feudalism s-au studiat doar cele două serii de la Verbicioara (2) și Turnu-Severin (4), parțial contemporane formării statului valah.

În articolul de față se prezintă un eșantion de la Strehaia dintr-o perioadă mai tîrzie, eșantion care anunță — prin unele trăsături — caracteristici comune populației actuale a regiunii.

Scheletele au fost descoperite în cimitirul mănăstirii Strehaia cu prilejul cercetărilor făcute de Direcția monumentelor istorice [1].

MATERIAL DE STUDIU

Deși s-au recuperat un număr de 86 de schelete, un studiu mai amănunțit nu s-a putut efectua decît pe aproximativ jumătate din cazuri. Explicația este dată atît de starea de conservare necorespunzătoare a unora dintre ele, cît și de faptul că o parte din morminte fiind suprapuse, oasele s-au amestecat. Din cele 86 de schelete 79 reprezintă un eșantion din populația satului (sec. XVII—XIX), restul fiind rămășițele osoase ale unor călugări (6 din sec. XVII; 1 din sec. XIX).

Analiza antropologică s-a făcut pe baza caracterelor metrice (tabelele nr. 2—6) și morfologice, folosind tehnica Martin pentru măsurători și indici, scara Scheidt pentru clasificarea dimensiunilor craniene și scara Rainer pentru statură.

* Prelucrarea statistică a datelor metrice a fost efectuată de Laurenția Bibiri.

[1] Aducem și pe această cale mulțumiri arheologului Voica Pușcașu și prof. Horia Dumitrescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

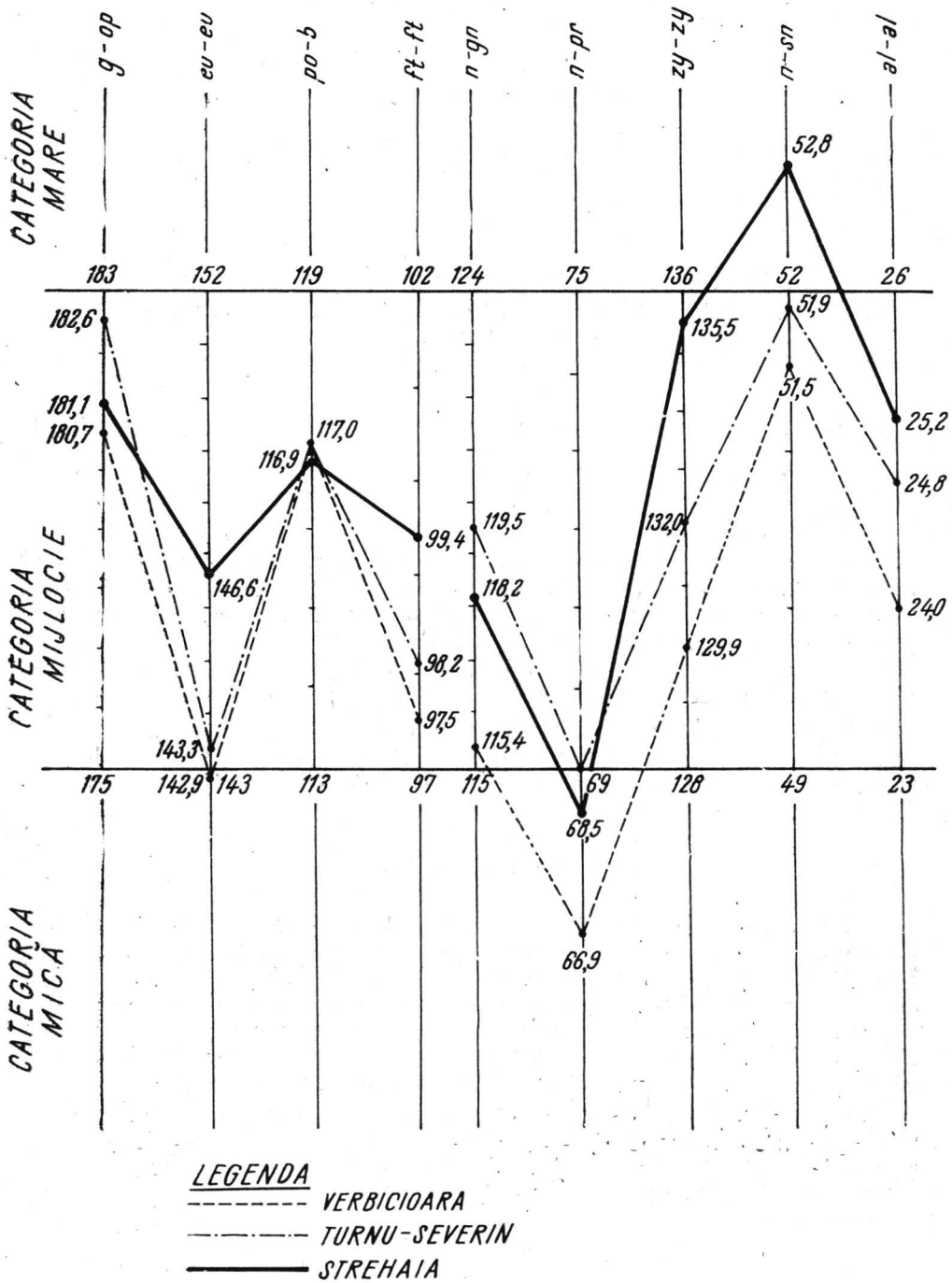

Fig. 1. — Morfogramă taxonomică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

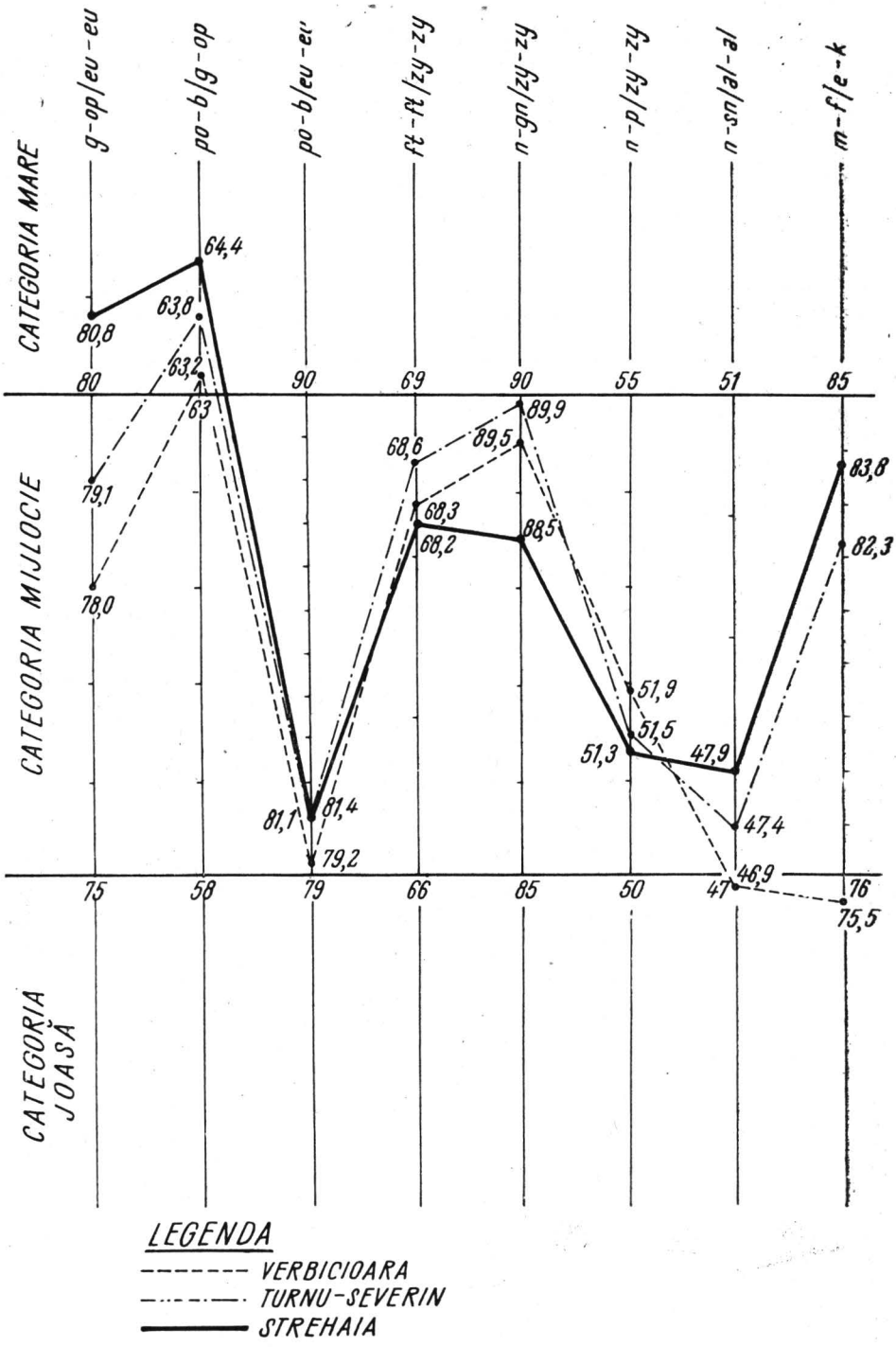

Fig. 2. — Morfogramă taxonomică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Componența seriei după sex și vîrstă

Vîrsta (ani) / sexul	0—7		7—14		14—18		18—30		30—60		60—x	
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%
Masculin							8	10,11	27	34,3	4	5,1
Feminin							9	11,4	13	16,5	2	2,5
Nedeterminabil	4	5,1	3	3,8	2	2,5			7	8,9		
Călugări					x		1		5		1	

Tabelul

Dimensiuni și indici

	Dimensiuni, indici, Nr. Martin	M. C. III	M.6	M.12	M.14	M.21	M.29	M.30	M.40	M.57
1	g — op	182	178	185	176	184	187	183	184	180
8	eu — eu	148	136	135	153	152	144	145	153	144
17	ba — b	128	132	140			142	141	136	134
5	n — ba	102	100	100			114	103	102	108
20	po — b	110	113	123	118	127	122	115	119	117
9	ft — ft	102	95	98	101	107	104	101	106	103
10	co — co	126	113	122	129	136	125	124		118
12	ast — ast	108	105	108	113	117	113	112		107
26	arc. n — b	131	125	135	139	133	128	137	130	
27	arc. b — 1	117	125	128	100	139	129	122	118	125
28	arc. 1 — 0	108	105	121		105	115	113	116	123
29	n — b	114	108	119	122	120	115	119	116	
30	b — 1	106	111	119	89	119	115	110	109	110
31	1 — 0	93	85	100		93	97	92	97	103
45	zy — zy	135	129		135	132	125	132	141	130
48	n — pr	68	67		68	74	70	71	64	72
40	ba — pr	98	96				116	95	95	100
47	n — gn		118		119	120	118	115		118
55	n — sn	53	49		52	56	53	57	50	55
54	lăț. orif. nazal	26	25		26	26	27		25	30
51	m — ek		38		41	43	40	38		41
52	înălț. orbită	34	31		35	35	36	36		35
8	: 1	81,3	76,4	73,0	86,9	82,6	77,0	79,2	83,1	80,0
17	: 8	86,5	97,1	103,7			98,6	97,2	88,9	92,4
17	: 1	80,3	74,1	75,7			75,9	78,1	73,9	74,4
20	: 1	60,4	63,5	66,5	63,4	67,9	65,6	63,8	64,7	65,0
20	: 8	74,3	83,1	98,4	77,1	83,5	98,6	79,3	77,8	81,2
9	: 10	80,9	84,1	80,3	78,3	78,7	83,2	81,4		87,3
9	: 8	68,9	69,8	72,6	66,0	70,4	72,2	69,7	69,3	71,5
12	: 8	73,0	77,2	80,0	73,8	77,0	78,5	77,2		74,3
29	: 26	90,6	86,4	88,1	87,8	90,2	89,1	86,9	89,2	89,6
30	: 26	87,0	88,8	90,6	98,0	85,6	89,1	90,2	98,3	88,0
31	: 28	86,1	80,9	82,6		88,6	84,3	81,4	89,0	
45	: 8	91,2	94,8		88,2	86,8	86,8	91,0	92,2	83,7
48	: 45	50,4	51,9		50,4	56,1	56,0	53,8	45,4	55,4
47	: 45		91,5		88,1	90,9	94,4	87,1		90,8
54	: 55	49,1	52,1		50,0	46,4	50,9		58,0	54,5
52	: 51	80,0	81,6		85,4	81,4	90,0	94,7		85,4
65	kdl-kdl						118			
66	go — go						90			
70	înălț. ram.		57				54	65		
71	a lăț. min. ram.		34				31	32		
71	a :70		59,6				57,4	49,2		
66	: 65						76,3			
9	:-66						115,5			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Eşantionul este format din bărbaţi de obicei robuşti şi din femei mai mult gracile, de statură predominant mijlocie (56,0%) cu tendinţă spre talie înaltă în prima grupă şi mai coborîtă la femei. Înălţimea scheletelor de călugări, ca şi a celor 7 schelete al căror sex nu s-a putut determina se încadrează de asemenea în categoria mijlocie, indiferent de sexul ce li s-ar atribui (tabelul nr. 5).

Majoritatea diametrelor orizontale ale craniilor masculine sînt în egală măsură mijlocii şi mari. Incipient brahicrane prin medie, ele sînt

nr. 2

– Strehaia (bărbaţi)

M.73	M.76	M.77	M.85	M.90	M.102	M.110	M.118	M.131	M.143	M.148	M.150	M.157
178	178	173		190	179	175		191			174	183
149	142	160		145	143	140	153	154			154	135
136		140		136		131		139				
106	106	97		104		97		105			113	
116	110	122		112	117	114	118	118			121	110
100	90	100	100	95	100	95		102	96		101	93
125	115	138	113	119	125	119		133	124		130	116
105	114	115			107	107	112	121	117		115	110
137	122	134		129	125	120		135			122	120
115	122	130		132	128	123	125	129			114	125
98	110	110		109	112	109	107	128			116	110
114	109	116		114	105	111	91	119			110	108
104	109	111		118	115	111		115			103	113
87	91	89		96	97	96		105			103	94
136	136	143		142	136	130		140			145	120
66	70	71		72	66			69		64	69	64
98		96		95								
114		121		120				125		114	118	117
51	53	55		57	50			57		51	52	47
25	21	25		25	26			27		25	23	22
40	41	42		40	39			41		40	41	40
32	35	35		33	33			36			36	30
83,7	79,8	92,5		76,3	79,9	80,0		80,6			88,9	73,2
91,3		87,5		93,8		92,9		90,3				
76,4		80,9		71,6		74,9		72,7				
65,1	61,8	70,5		58,9	65,4	65,1		61,8			69,5	60,1
77,8	77,5	76,2		77,2	81,8	81,4	88,7	76,6			78,9	81,5
80,0	78,3	72,5	88,5	79,8	80,8	79,8		76,7	77,4		77,7	80,2
67,1	63,4	65,5		65,5	69,9	67,9		66,2			65,6	68,9
70,5	80,3	71,9			74,8	76,4	73,2	79,2			74,7	81,5
86,3	89,3	81,1		88,4	84,0	92,5	85,6	88,1			90,2	90,0
90,4	89,3	85,4		89,4	89,8	90,2	91,0	89,1			90,3	90,4
88,8	82,7	80,9		88,1	86,6	88,9		81,4			91,4	85,4
90,7	95,8	89,4		90,1	95,9	92,9		81,1			94,8	92,3
48,5	51,5	49,6		50,7	48,5			49,3			47,6	55,6
83,8		84,6		84,5				87,1			81,4	97,5
49,0	39,6	45,4		43,8	52,0			47,4		49,0	44,2	46,8
78,0	85,4	83,3		80,0	84,6			85,4			87,8	75,0
122	131	121		125						102	122	
91	106	109		112		92		107	100	95	106	91
57	67	64	62	62		52		54	54	52	61	58
30	33	30	35	31		26		30		31	29	
52,6	49,2	46,9	56,4	50,0		50,0		55,6		58,6	47,5	
74,6	80,9	90,1		89,6						93,1	86,9	
101	84,9	91,7		83,3		103,2		95,3	96,0		95,3	102,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Dimensiuni şi indici

	Dimensiuni Nr. Martin	M.9	M.11	M.48	M.97	M.106	M.107	M.116	M.125	fără nr.	M.133
1	g — op	180	182	173	175	165		177			
8	eu — eu	130	137	157	135	130		140		145	
5	n — ba		96	100	97						
20	po — ba	113	111	119	103			109			
9	ft — ft	92		105	96	100		98			
10	co — co	111	108		114	118		123			
12	ast — ast	98	106	110	103			105			
26	arc. n — b	122	124	132	114	123	123	132			
27	arc.b — 1	120	127	125	119			145		110	
28	arc.1 — 0	94	118	108	112			108		113	
29	n — b	103	113	113	102	110	106	110			
30	b — 1	110	116	113	107			128		100	
31	b — 0	81	97	95	86			93		100	
45	zy — zy	123	122	132	126						
48	n — pr	62				67		62			
40	ba — pr			85				130			
47	n — gn	102						109			
55	n — sn	58		52	46	49		48			
54	laţ. orif. nazal.	25		24	25	23		27			28
51	mf — ek	39	41	39	41	42		39			
52	înălţ. orb. ram.	31	33	35	33	33		32			

moderat înalte, hipsi-ortocrane, tapeino-metriocrane, cu frunte dreaptă (ortometop = 84,2%), adesea late, caracteristică ce se păstrează şi în raport cu lăţimea craniului (eurimetop = 44,5%). Parietalele sînt în general mijlociu — bombate, iar occipitalul variabil. Indicii rezultaţi din raportul coardă/arc al occipitalului se grupează mai des către extreme: neted (43,7%) şi bombat (25%).

Înălţimea feţei este mijlocie (76,9% din înălţimea totală), mai scundă în porţiunea ei superioară, moderat-lată, mezoprosopă prin medie, dar bine reprezentată în categoriile lepto- (41,7%) şi euriprosopă (33,3%). Indicii faciali superiori sînt repartizaţi în egală măsură în clasele mezen (37,5%), eurien (37,5%), caracteristică ce se reflectă şi în media plasată la limita dintre cele două categorii. Orbitele de lăţime mijlocie (73,3%) sînt adeseori înalte (62,5%), mezo- (53,3%), hipsiconhe (40%). Nasul este lung şi foarte lung, adeseori lat, variabil ca formă(37,5% mezo-, 37,5%, lepto-, 25% camerin), mezorin prin medie.

Mandibulele sînt de dimensiuni moderate, cu ramuri nu prea înalte, mijlociu — late. În raport cu lăţimea minimă a frunţii (indicii ft — — ft/go — go) mandibulele sînt totuşi uneori largi (40%), dînd feţelor respective un aspect rectangular.

Dimorfismul sexual destul de pronunţat se manifestă mai pregnant în construcţia scheletului postcranian, femeile fiind în general gracile, de talie mică. De asemenea, puţinele cranii feminine măsurate sînt mezocrane în 66,7% din cazuri, cu calota mai îngustă, adesea lungă şi boltă craniană relativ mai joasă (60% ortocrane). Fruntea dreaptă, variabilă prin dimensiuni, este mai lată în raport cu diametrul transvers

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

– **Strehaia (femei)**

Indici, Nr. Martin	M.9	M.11	M.48	M.97	M.106	M.107	M.116	M.125	M. fără nr.	M.133
8 : 1	72,2	75,3	90,7	77,1	78,8		79,1			
17 : 1		70,1	82,1	68,6						
20 : 1	62,8	61,0	68,8	58,9			61,6			
17 : 8		94,1	90,4	88,9						
20 : 8	86,9	81,1	95,8	76,3			77,9			
9 : 10	82,9			84,2	84,7		79,7			
9 : 8	70,8		76,6	71,1			70,0			
12 : 8	75,4	77,4	70,1	76,3			75,0			
29 : 26	84,4	91,1	85,6	89,5	89,4	86,2	83,3			
30 : 26	91,7	91,3	90,4	89,9			88,3		90,0	
31 : 28	86,2	82,2	87,9	76,8			86,1		86,7	
45 : 8	94,6	89,0	84,1	93,3			92,9			
48 : 45	50,4		53,0				47,7			
47 : 45	82,9						82,3			
54 : 55	52,1		46,1	55,6	46,9		54,2			
52 : 55	79,5	80,5	89,7	80,5	78,6		82,2			
65 kdl								111		
66 go — go			93					90		
70 inl. ram.								49		
71 a lăt. ram. minim								27		
71 a : 70								55,1		
65 : 66								81,1		

al craniului (eurimetopă). Parietalele sînt mijlocii şi cu occipitalele slab sau foarte slab arcuite (67,7%).

Craniile feminine au faţa mai joasă, mijlociu-lată, mezen-euriprosopă prin medie. Orbitele şi nasul sînt de dimensiuni mijlocii, ca şi majoritatea indicilor orbitali (83,3% mezoconhe).

La întreaga serie forma craniului variază între sfenoid-ovoid sau ovoid-pentagonoid în norma verticală şi între casă şi bombă în norma occipitală, fiind în general mai largă şi mai bombată în regiunea parieto-occipitală în seria masculină (mai brahicrană) la care se remarcă şi o oarecare masivitate în construcţia frontală. Repartiţia pe grade de dezvoltare a reliefului glabelar prezintă o concentrare maximă de forme (85%) în clasele moderal către puternic (grad 3—4).

Faţa este aproape în egală măsură dreptunghiular-ovală sau ovală şi în mod excepţional pentagonală, cu mandibule moderate, frecvent ovale cu gonioane în acelaşi plan cu ramura sau, mai rar, uşor răsfrînte. Orbitele sînt rectangular-rotunjite sau elipsoide, malarele adeseori înguste şi fosele canine moderate. Nasul pare să fi fost proeminent sau drept, cu apertură piriformă antropină şi numai în două cazuri cu fosetă la bărbaţi.

Cu tot numărul redus de cazuri se pot desprinde totuşi cîteva tipuri: 1) forme masive, mezo- şi brahicrane de reminiscenţă protoeuropidă cu faţa lată, joasă, rectangulară, nas şi orbită variabile; 2) forme mezo- şi brahicrane curboccipitale, mai robuste sau mai gracile cu faţa uneori îngustă, alteori înaltă (alpini sau mediteranieni, mai frecvenţi printre femei); 3) nota distinctivă a acestui eşantion o formează cei cîţiva brahicrani planoccipitali cu calotă şi faţă mai înaltă şi nas mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Dimensiuni şi indici – Strehaia (călugări)

Dimensiuni, indici Nr. Martin		M. 19	M.25	M.26	M.33	M.47
1	g — op	189	189	173	186	170
8	eu — eu	150	137	148	145	145
17	ba — b	140		144	138	
5	n — ba	100		95	104	
20	po — b	121	115	121	121	
9	ft — ft	100	105	100	102	
10	co — co	127	126	128	126	
12	ast — ast	113	117	107	115	
26	arc. n — b	125	128	139	135	128
27	arr. b — 1	148	132	130	117	
28	arc. 1 — 0	123	122	104	125	
29	n — b	113	111	121	121	110
30	b—1	132	118	114	110	
31	1 — 0	103	102	89	107	
45	zy — zy	133	142	133	143	
48	n — pr		71	72	68	
40	ba — pr			95	95	
47	n — gn		118	123		
55	n — sn	49	55	53	54	
	al — al	25	26	25	27	
51	mf — ek	41	45	41	44	
52	înălţ. orbită	30	35	30	37	
8 :1		79,4	72,5	85,5	78,0	85,3
17	: 1	74,1		83,2	79,2	
20	: 1	64,0	60,8	69,9	65,0	
17	: 8	93,3		97,3	95,2	
20	: 8	80,7	83,9	81,8	83,4	
9 : 10			77,2	78,1	80,9	
9 : 8		66,7	76,6	67,6	70,3	
12	: 8	75,3	85,4	93,5	79,3	
26	: 29	90,4	86,7	87,0	89,6	85,9
27	: 30	89,2	89,4	87,7	94,0	
31	: 28	83,7	83,6	85,6	85,6	
45	: 48	88,7	103,5	89,7	98,6	
48	: 45		50,0	54,1	47,5	
47	: 45		83,3	92,5		
54	: 55	51,0	47,3	47,2	50,0	
52	: 55	73,2	77,8	73,2	84,1	
65	kdl — kdl		127	122	122	119
66	go — go	97	121	90	100	95
70	înălţ. ram.	55	62	56	55	54
71	a lăţ. minim. ram.	33	31	24		
71	a : 70	60,0	50,0	42,8		
66	: 65		95,3	73,8	82,0	79,8
9 : 65		103,1	86,0	101,0	102,0	
Talie		157,2	167,3	159,0	176,3	164,5

lung, caracteristică „dinarică" frecvent întîlnită în populaţia actuală a microzonei.

Scheletele de călugări, masive, de talie mijlocie sau înaltă, cu forma craniului variabilă şi faţa mai des joasă, se încadrează în limitele seriei masculine, aşa încît aceşti călugări pot fi consideraţi fie localnici, fie veniţi din aşezări cu o populaţie asemănătoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

O comparaţie cu seriile mai vechi, de la Verbicioara sec. XIV (2) şi Turnu-Severin sec. XII—XVI (4), este destul de hazardată. Eşantioanele fiind mici, cu subiecţi care reprezintă mai multe generaţii, variabilitatea chiar în cadrul seriilor este destul de mare. Totuşi, din figurile 1 şi 2 (după morfograma taxonomică realizată de Suzana Grinţescu şi colab.

Tabelul nr. 5

Talie – Strehaia

Bărbaţi		Femei	
indicativ	talie	indicativ	talie
M. 1	171,1	M. 9	151,0
M. 3	167,7	M. 45	152,8
M. 8	170,0	M. 48	156,7
M. 16	168,5	M. 70	156,9
M. 24	163,0	M. 80	153,1
M. 30	166,0	M. 88	149,7
M. 40	167,6	M.106	157,0
M. 49	168,5	M.107	162,1
M. 57	164,5	M.110	145,3
M. 63	168,2	M.120	144,5
M. 66	166,5	M.121	156,2
M. 77	165,8	M.125	144,5
M. 89	176,9	M.130	151,5
M. 90	166,7	M.133	146,8
M. 96	164,2	M.137	153,0
M.104	167,1	M.138	154,9
M.110	170,5	M.153	150,0
M.118	166,6	M.X	154,9
M.124	157,7	M.C.VI	160,6
M.126	165,2	M.C.V.	154,6
M.128	170,7		
M.129	157,8		
M.136	175,4		
M.150	163,8		
M.C. III	154,0		
Nr. caz.	25	Nr. caz	20
Medie	166,6	Medie	152,8
V	154,0— 176,9	V	144,5— 162,1
σ	5,21	σ	4,96
m	1,04	m	1,12
C.V.	3,12	C.V.	3,24

(1)) se desprind unele caracteristici medii particulare fiecărui eşantion. Dacă în „complexul asociativ" al dimensiunilor şi indicilor se observă un paralelism între Verbicioara şi Turnu-Severin — prima serie avînd valori mai scăzute dar cuprinse în aceeaşi clasă, cu excepţia indicilor nazali şi mai ales orbitali încadraţi într-o categorie inferioară — la seria de la Strehaia se constată o tendinţă de lărgire a diametrelor transverse ale calotei şi feţei, legată de creşterea sau scăderea indicilor respectivi.

Deşi mediile indicilor cranieni nu diferă prea mult între cele trei serii, procentul crescut de brahicrani, diminuarea proporţiei de dolicocrani,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 6

Statistică — Strehaia

Dimensiuni, indici, Nr. Martin		Bărbaţi						Femei		
		Nr. caz.	medie	V	σ	m	C.V.	Nr. caz	medie	V
1	g — op	18	181,1	173 —191	5,31	1,25	2,93	6	175,3	165 —182
8	eu — eu	19	146,6	135 —160	6,97	1,6	4,75	7	139,6	130 —157
17	ba — b	12	136,2	128 —142	4,35	1,26	3,19	3	130,3	120 —142
5	n — ba	14	104,1	97 —114	5,15	1,38	4,95	3	97,7	96 —100
20	po — b	19	116,9	110 —127	4,78	1,13	4,08	5	111,0	103 —119
9	ft — ft	20	99,4	90 —107	4,67	1,04	4,69	5	98,2	92 —105
10	co — co	19	123,7	113 —136	7,32	1,73	5,92	5	114,8	108 —123
12	ast — ast	18	111,4	105 —121	4,72	1,11	4,24	5	104,4	98 —110
26	arc. n — b	17	129,5	120 —139	6,30	1,53	4,86	7	124,3	114 —132
27	arc. b — 1	19	123,5	100 —139	8,35	1,92	6,76	6	116,1	110 —145
28	arc. 1 — 0	18	111,9	98 —128	6,36	1,5	5,68	6	108,8	94 —118
29	n — b	18	112,8	91 —122	5,78	1,36	5,12	7	108,1	102 —113
30	b — 1	18	110,2	89 —118	6,82	1,61	6,19	6	112,3	100 —128
31	1 — 0	17	95,2	85 —105	5,59	1,36	5,87	6	92,0	81 —100
45	zy — zy	17	135,5	120 —145	6,62	1,61	4,92	4	125,7	122 —132
48	n — pr	17	68,5	66 — 74	3,04	0,74	4,44	3	63,6	62 — 67
40	ba — pr	9	98,8	95 —116	3,80	1,27	3,85	2	107,5	85 —130
47	n — gn	13	118,2	114 —125	3,04	0,84	2,57	2	105,5	109 —102
55	n — sn	17	52,8	47 — 57	3,01	0,84	5,70	5	48,6	46 — 52
54	lăţ.orif.nazal	16	25,2	21 — 30	2,07	0,52	8,21	6	25,3	23 — 28
51	mf — ek	15	40,3	38 — 43	1,19	0,32	2,95	6	40,2	39 — 42
52	înălţ. orb.	15	34,1	30 — 36	1,92	0,49	5,63	6	32,8	31 — 33
8	: 1	18	80,8	73,0— 92,5	5,06	1,19	6,26	6	78,8	72,2— 90,7
17	: 1	12	74,9	70,3— 80,9	2,84	1,97	3,79	3	73,6	68,6— 82,1
20	: 1	18	64,4	58,9— 70,5	3,11	0,73	4,83	5	62,6	58,9— 68,5
17	: 8	12	93,3	86,5—103,5	5,04	1,46	5,40	3	91,1	88,9— 94,1
20	: 8	19	81,1	74,3— 98,4	6,81	1,56	8,40	5	83,6	76,3— 95,8
9	:10	19	80,3	72,5— 88,5	3,66	0,84	4,56	4	82,9	79,7— 84,7
9	: 8	18	68,2	63,4— 72,6	2,88	0,68	4,22	4	72,1	70,0— 76,6
12	: 8	17	76,1	70,5— 81,5	3,16	0,77	4,15	5	74,4	70,1— 77,4
29	: 26	18	88,0	81,1—90,6	2,63	0,62	2,98	7	84,2	83,3— 91,1
30	: 26	19	90,0	85,4— 98,0	3,27	0,75	3,63	6	94,4	88,3— 91,7
31	: 28	16	85,4	80,9— 96,4	3,55	0,86	4,16	6	84,3	76,8— 87,9
45	: 8	17	90,4	81,1— 95,8	4,14	1,04	4,57	6	90,8	84,1— 94,6
48	: 45	16	51,3	45,4— 56,1	3,27	0,82	6,37	3	50,4	47,7— 53,0
47	: 45	12	88,5	81,4— 97,5	4,53	1,37	5,12	2	82,6	82,3— 82,9
54	: 55	16	47,9	39,6—58,0	4,44	1,11	9,45	5	48,9	46,1— 55,6
52	: 51	15	83,8	75,0—94,7	4,62	1,19	5,51	6	81,8	78,6— 89,7
65	kdl — kdl	7	120,1	102 —131	8,97	3,39	7,46	1	111,0	— —
66	go — go	11	99,9	90 —112	7,45	2,37	7,45	2	91,5	90 — 93
70	înălţ. ram.	14	58,5	52 — 67	5,00	1,33	8,61	1	49,0	— —
71	a lăţ. min. ram.	12	31,0	26 — 35	2,37	0,68	7,64	1	27,0	— —
71	a :70	12	52,7	46,9— 59,6	4,63	1,33	8,97	1	55,1	— —
66	:65	7	84,5	74,6— 93,1	7,32	2,77	8,42	1	81,1	— —
9	:66	10	96,8	83,3—115,5	7,58	2,39	7,83	—	—	— —

frecvenţa mai mare a hipsicranilor, accentuarea dimensiunilor nazale la Strehaia, arată tendinţa de dezvoltare către tipul populaţiei actuale (satele Văgiuleşti — Pămînteni şi Văgiuleşti — Ungureni) din apropiere(3).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Dacă se compară mediile şi distribuirea caracterelor pe categorii între aceste două sate contemporane, se remarcă diferenţe mai pronunţate exact la aceleaşi caractere prin care Strehaia se deosebea de celelalte serii olteneşti mai vechi (accentuarea diametrelor transverse ale calotei

Tabelul nr. 7

Repartiţia procentuală pe categorii — dimensiuni şi indici

Eu-Eu	Foarte îngust X—131		Îngust 132—142		Mijlociu 143—151		Lat 152—X		Foarte lat —			
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%		
Verbicioara	2	6,7	15	50,0	9	30,0	4	13,3				
Turnu-Severin	1	2,3	19	44,21	9	44,2	4	9,3	—	—		
Strehaia			5	26,4	7	36,8	7	36,8				
Zy-Zy	—		x—127		128—135		136—114		145—x			
Verbicioara			9	40,9	8	36,4	4	18,1	1	4,6		
Turnu-Severin	—		1	11,7	10	58,8	5	29,3				
Strehaia			2	11,1	8	44,4	7	38,9	1	5,6		
Ind. cranian	x—69,9		70—75,9		76—79,9		80—84,9		85—89,9		90—x	
Verbicioara	1	3,6	4	14,3	15	53,6	5	17,8	2	7,1	1	3,6
Turnu-Severin	1	3,4	6	20,7	11	37,9	8	27,6	2	7,0	1	3,4
Strehaia			2	11,1	6	33,3	7	38,9	2	11,1	1	5,6

Indice pob/gop	scund camecran x-57,9		mijlociu ortocran 60—62,9		înalt hipsicran 63—X	
	N.	%	N.	%	N.	%
Verbicioara	1	11,2	4	44,4	4	44,4
Turnu-Severin			12	42,9	16	57,1
Strehaia	1	5,6	4	22,2	13	72,2

şi feţei, procent mai mare de brahicefali şi hipsicefalizare mai intensă la Văgiuleşti — Ungureni). Deoarece „ungurenii" sînt populaţii de origine montană, probabil mai de timpuriu şi mai puternic brahicefalizaţi, se pune întrebarea dacă seria de la Strehaia reprezintă un eşantion din populaţia autohtonă pe cale de brahicefalizare pe loc sau / şi infiltraţii de munteni, ştiut fiind că această aşezare se afla în secolele trecute pe una din căile de „pendulare sezonieră" şi loc de popas al oierilor în drumul lor spre Lunca Dunării (3).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTÉRISATION ANTHROPOLOGIQUE DES SQUELETTES DU CIMETIÈRE DE STREHAIA DATANT DES XVIIe—XIXe SIÈCLES

RÉSUMÉ

L'étude porte sur un échantillon de 7 squelettes de moines du XVIIe siècle et 79 squelettes d'habitants des XVIIe et XIXe siècles, provenant du cimetière de Strehaia (Oltenia).

La série est formée de brachy-et mésocrânes :

a) massifs au visage bas et rectangulaire ;

b) plus ou moins robustes présentant une face parfois haute et ovale, types fréquemment rencontrés chez d'autres séries de squelettes du Moyen Age.

Le pourcentage plus élevé de brachycrânes rencontrés à Strehaia par rapport à Turnu Severin (XIVe—XVIe siècle), ville située dans la même contrée, annonce la configuration anthropologique actuelle prédominante brachycrâne de la région.

BIBLIOGRAFIE

1. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Georgescu Vl., *Morfograma taxonomică*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 151—9.
2. Maximilian C., *Studiul antropologic al populaţiei de la Verbicioara sec. XII-XIV*, Probl. antropol., 1959, **IV**, 79.
3. Milcu-Şt.-M., Dumitrescu H., *Atlasul antropologic al Olteniei*, Edit. Academiei, 1968.
4. Popovici Ioana, *Cimitirul feudal de la Turnu-Severin, sec. XII—XVI*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 69.

Centrul de cercetări antropologice, Bucureşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

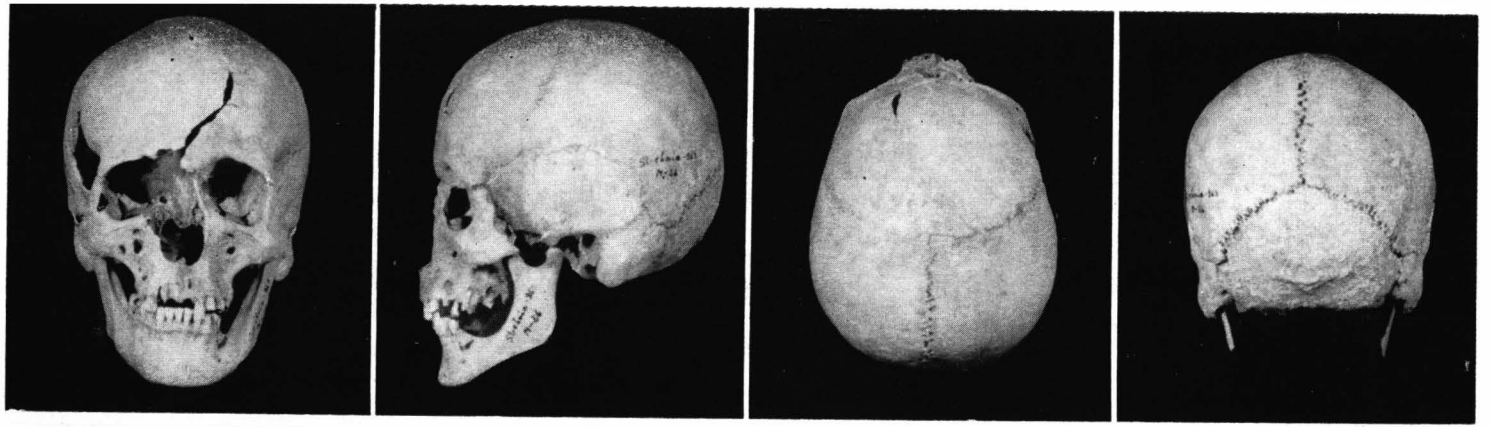

Fig. 5. — Craniul M. 26 — Strehaia (călugăr).

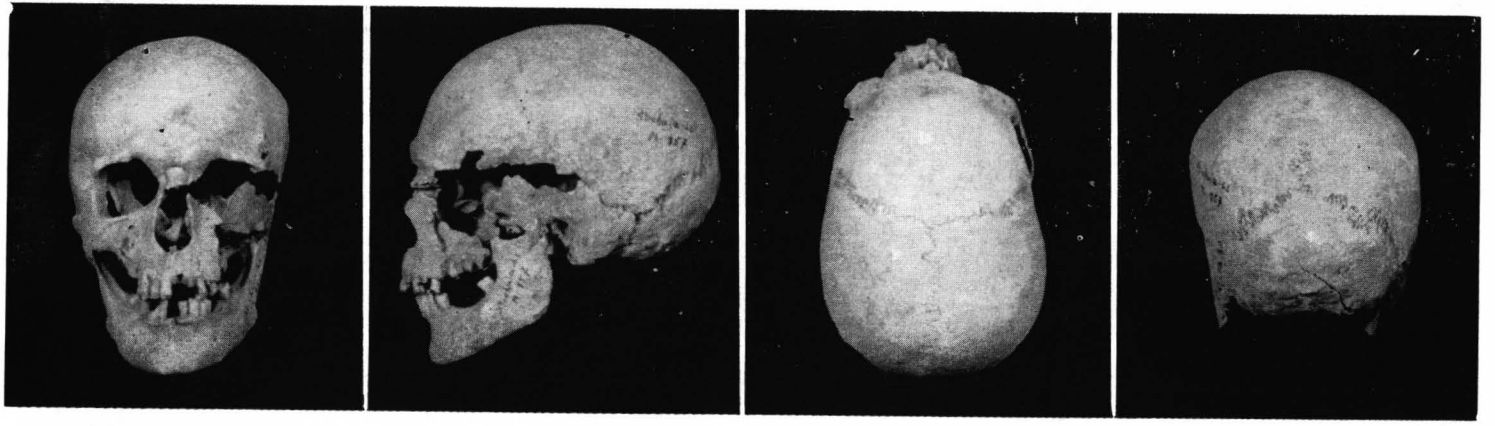

Fig. 6. — Craniul M. 157 — Strehaia

https://biblioteca-digitala.ro/ https://www.antropologia.ro

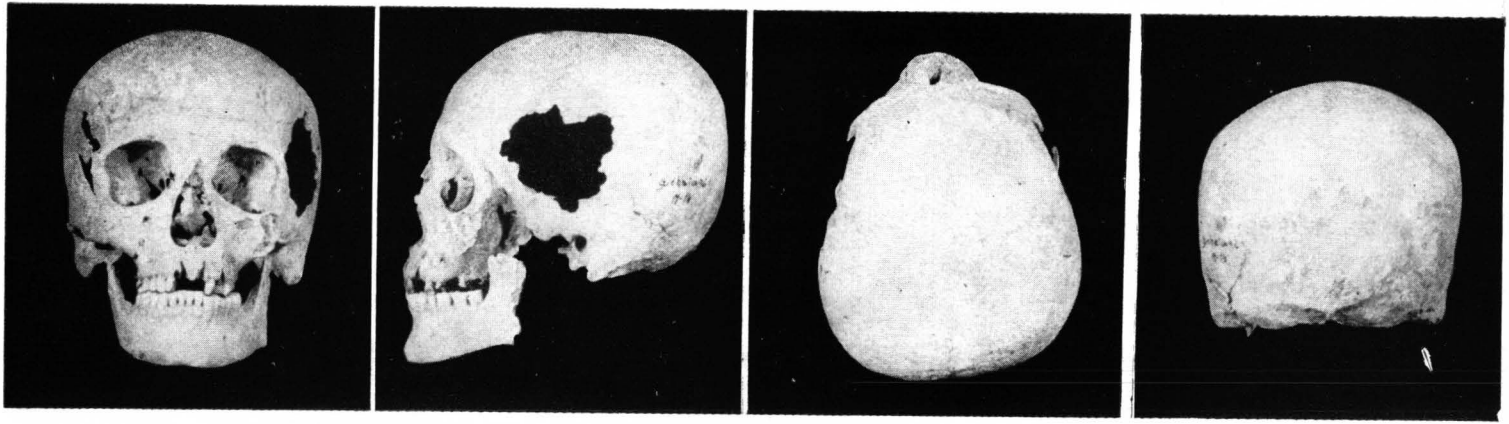

Fig. 3. — Craniul M. 14 — Strehaia.

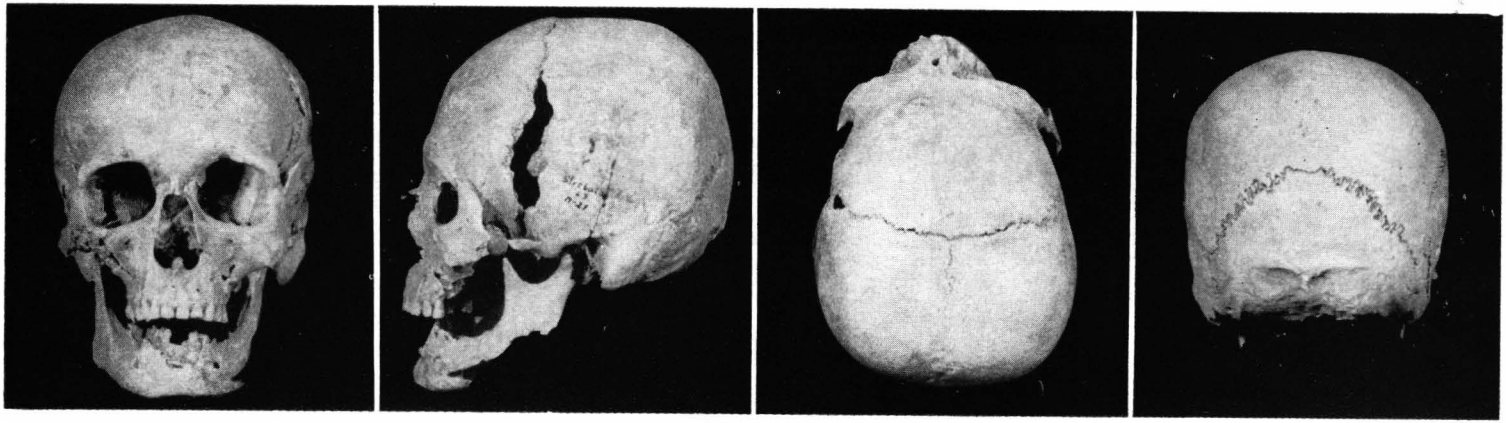

Fig. 4. — Craniul M. 21 — Strehaia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SATULUI ȘIRNEA
(culoarul Bran)

572.5 R4)

I. INTRODUCERE

În cadrul cercetărilor antropologice complexe ale unor populații de mare altitudine pentru țara noastră, în culoarul Bran, continuă acum, după publicarea așezărilor din Șimon, Moeciu de Jos și Fundata, publicarea de materiale aparținînd satului Șirnea.

Prima preocupare în valorificarea acestor materiale a fost aceea de a se caracteriza fondul genetic originar al acestor populații. În acest scop au fost reținuți pentru prima etapă de studiu numai subiecții de baștină prezenți în satele respective de cel puțin trei generații.

În acest fel, se va putea aduce în final o contribuție antropologică eficientă la precizarea modului de formare a populației satelor din Bran, care, datorită funcției de legătură dintre Țara Românească și Transilvania a culoarului Bran, este diferențiată și, uneori, chiar diferită.

În al doilea rînd, definirea structurii genetice actuale a populației și compararea acesteia cu structura genetică din faze ulterioare, corespunzătoare adaptării unei populații de tradiție pastoral-agricolă la modul de trai modern industrial, ne poate arăta în ce direcție se modifică structura genetică prin intervenția mereu crescîndă a factorului selectiv social.

Dar, tocmai prin aceasta se poate aduce un răspuns la problema capacității de adaptare a populațiilor noastre la viața modernă, apreciată în final prin creșterea sau scăderea puterii de viață. Importanța acestor probleme pentru viitorul speciei umane constituie motivul pentru care cercetările antropologice din culoarul Branului sînt înscrise în Programul biologic internațional, patronat de UNESCO.

De aceea, publicarea acestor materiale reprezintă o contribuție atît pe plan național, cît și internațional la constituirea unui sistem de supraveghere biologică a populațiilor, atît de necesar societății de azi.

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 31–32

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

II. TIPUL ANTROPOLOGIC AL POPULAȚIEI SATULUI ȘIRNEA (seria ♂)

SUZANA GRINȚESCU-POP, TH. ENĂCHESCU și LOUIS GRAFFÉ *

CARACTERELE CALOTEI CEFALICE

Dimensiuni (fig. 1). Complexul asociativ dimensional al calotei cefalice a populației din Șirnea se realizează prin calote incipient lungi (187,1), incipient late (156,9) și incipient înalte (126,9), cu oarecare prioritate de dezvoltare pentru lungime. Fruntea este bine dezvoltată, înscriindu-și valoarea în categoria de frunți late, sub centrul categorie (109,5). Calota cefalică este deci de dimensiuni mari, incipient, cu slabe diferențieri în ceea ce privește relația poziționlă a nivelelor valorice constituente ale complexului asociativ.

Traseul morfogramei dimensionale a calotei tinde spre un „U'' slab exprimat.

Analiza repartițiilor pe categorii a dimensiunilor calotei arată pentru lungime o preponderență a acelor mijlociu de lungi (44,8%), dar cu o balanță de repartizare foarte marcată a categoriilor de g — op lungi și foarte lungi față de cele scurte și foarte scurte (50,5% față de numai 4,7%).

Lățimea calotei este curent lată și mijlocie (respectiv 50,5 și 36,8%), cele înguste realizînd procente reduse (3,5%).

Înălțimea calotei se repartizează preponderent în categoria calotelor înalte (47,1%), urmată distanțat de procentele categoriei mijlocii (26,5%), însă în atenuarea înălțimii calotei contribuie procentele relativ apreciabile de calote joase (12,6%).

Frunțile late preponderează (55,2%), urmate de cele mijlocii (28,7%).

Indicii calotei (fig. 2). Ansamblul conformativ al calotei asociază o brahicefalie la limita superioară a categoriei (84,1), cu o hipsicefalie moderată (67,9), o metriocefalie ce tinde spre tapeinocefalie (80,6) și

* Prelucrarea statistică a fost efectuată de Radu Cănciulescu, statistician al Centrului de cercetări antropologice al Academiei Republicii Socialiste România.

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 33–41

3–c. 5242

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

o eurimetopie moderată (69,7). Componența indicelui cefalic (eu — eu/g—op) este realizată de procentele majore de categoria brahicefală (47,1%), urmată de procentele de hiperbrahicefalie (31,0%), totul atenuat de prezența unor procente apreciabile de mezocefalie (16,1%). La Șirnea apare și dolicocefalia (2,3%). Componența indicelui t — v/g — op arată că preponderența categoriei mijlociu hipsicefale (49,4%) este îndeaproape urmată de frecvența hipsicefaliei moderate (34,4%). Sînt prezente calote ortocefale (8,1%).

Repartițiile procentuale ale indicelui t — v/eu — eu marchează dominanța pentru categoria metrio- (55,2%) și tendință spre tapeinocefalie (31,0%, tapeino- față de 13,8 acrocefalie).

Indicele de lățime a frunții ft — ft/zy — zy prezintă majoritatea procentelor în categoria eurimetopă (54,0%), urmată destul de apropiat de categoria metriometopă (34,4%), atenuîndu-se deci dezvoltarea relativă a frunții.

Caracterele ectoscopice ale calotei. Forma majoritară a occipitalului este aceea mijlociu de plată (79,3%), urmată distanțat de categoria plată (14,9); cele bombate sînt puține (5,8%).

Direcția preponderentă a frunții este aceea mijlociu de înclinată (48,3%), urmată de procentele frunților înclinate (36,8%), iar frunțile verticale sînt cel mai puțin frecvente (14,9%).

CARACTERELE MASIVULUI FACIAL ȘI ALE NASULUI

Dimensiuni (fig. 1). Complexul asociativ dimensional al feței se compune din : go — go slab dezvoltate ce tind spre mijlociu (104,1), zy — — zy mijlocii la limita superioară (142,7) și fețe lungi la limita extremă superioară a categoriei (129,8). Relația poziționlă a acestor nivele valorice este diferențiat ascendentă, reținîndu-se dominarea manifestă a localizării go — go de către zy — zy și a acestor două dimensiuni de lățime ale feței de către poziția accentuat distanțată a n — gn.

Coborîrea valorii go — go sub limita clasei mijlocii își găsește oglindirea în repartiția procentuală pe categorii unde, alături de o distribuție paritară pe categoriile mijlocie și îngustă (cîte 39%), categoria foarte îngustă (13,8%) potențează coborîrea valorii medii.

Situarea mediei zy — zy la limita superioară a categoriei mijlocii are loc prin repartizarea majoră în clasa mijlocie (55,2%), dar cu tendință puternică spre categoriile late (39,1% față de-abia 5,7% înguste).

În ceea ce privește dezvoltarea lungimii feței (n — gn) se remarcă procentele masive ale categoriei de fețe foarte lungi (57,7%), alături de care și cele lungi sînt numeroase (24,7%). Această preponderență a categoriilor de fețe bine dezvoltate este temperată prin prezența procentelor categoriei mijlocii (14,1%) și a cîtorva procente de fețe scurte (3,5%).

Dezvoltarea nasului paralelizează cu procesul de alungire constatat pentru masivul facial; și pentru nas primează puternic dezvoltarea în lungime față de aceea în lățime, nasurile lungi la contingența categoriei foarte lungi (58,9) fiind asociate cu o lățime mijlocie supracentrală (35,7).

Repartiția procentuală reflectă aspectele de mai sus; astfel, distribuția preponderentă pentru n — sn se situează chiar în categoria de nas

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a caracterelor cefalo-faciale ale populației din Șirnea. Dimensiuni și indici (seria ♂)

Caracter	N	M	m	δ	C.V.	V	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
g — op	87	187,12	0,72	6,72	3,59	167—205	foarte scurt x —169		scurt 170—177		mijlociu 178—185		lung 186—193		foarte lung 194—x			
							1	1,2	3	3,5	39	44,8	27	31,0	17	19,5		
eu — eu	87	156,91	0,58	5,42	3,45	142—174	foarte strimt x— 139		strimt 140—147		mijlociu 148—155		lat 156—163		foarte lat 164—x			
							—	—	3	3,5	32	36,8	44	50,5	8	9,2		
t — v	87	126,88	0,70	6,52	5,14	111,5—139,5	foarte jos x —109		jos 110—117		mijlociu 118—125		înalt 126—133		foarte înalt 134—x			
							—	—	11	12,6	23	26,5	41	47,1	12	13,8		
ft — ft	87	109,47	0,47	4,38	4,00	98—119	foarte îngust x —92		îngust 93— 99		mijlociu 100—106		lat 107—113		foarte lat 114—x			
							—	—	1	1,2	25	28,7	48	55,2	13	14,9		
zy — zy	87	142,73	0,56	5,22	3,66	130—161	foarte îngust x —127		îngust 128—135		mijlociu 136—143		lat 144—151		foarte lat 152—x			
							—	—	5	5,7	48	55,2	28	32,2	6	6,9		
go — go	87	104,09	0,59	5,50	5,28	94—124	x —98		99—104		105—110		111—116		117—x			
							12	13,8	34	39,1	31	39,1	5	5,7	2	2,3		
n — gn	85	129,78	0,75	6,88	5,30	115—147	foarte jos x —111		jos 112—117		mijlociu 118—123		înalt 124—129		foarte înalt 130—135		extrem de înalt 136—x	
							—	—	3	3,5	12	14,1	21	24,7	34	40,0	15	17,7
n — sn	87	58,93	0,41	3,79	6,43	50— 68	foarte scurt x —49		scurt 50— 52		mijlociu 53— 55		lung 56— 58		foarte lung 59— 64		extrem de lung 65—x	
							—	—	2	2,3	18	20,7	20	23,0	39	44,8	8	9,2
al — al	87	35,69	0,31	2,85	7,99	30— 43	foarte strimt x —30		strimt 31— 33		mijlociu 34— 36		lat 37— 39		foarte lat 40—x			
							5	5,7	16	18,4	28	32,3	30	34,5	8	9,2		

eu — eu/g — op	87	84,12	0,39	3,66	4,35	73,2— 91,5	dolico 71,0—75,9		mezo 76,0—80,9		brahi 81,0—85,4		hiperbr.85,5—90,9		ultrabr. 91,0—x	
							2	2.3	14	16,1	41	47,1	27	31,0	3	3,5		
t — v/g — op	87	67,91	0,38	3,54	5,21	58,1— 74,6	camae x —57,9		orto 58,0—62,9				hipsi 63,0—x					
							—	—	7	8,1	moderat 63,0—67,9		mojlociu 68,0—72,9		marcat 73,0—x			
											30	34,4	43	49,4	7	8,1		
t — v/eu — eu	87	80,63	0,47	4,40	5,46	64,4— 97,9			tapeino x—78,9		metrio 79,0—84,9		acro 85,0—x					
									27	31,0	48	55,2	12	13,8				
ft — ft/eu — eu	87	69,70	0,34	3,17	4,55	62,7— 79,9	hipersteno x — 59,9		steno 60,0—65,9		metrio 66,0—68,9		euri 69,0—74,9		hiper euri 75,0—x	
							—	—	7	8,1	30	34,4	47	54,0	3	3,5		
ft — ft/zy — zy	87	76,76	0,31	2,87	3,74	69,6— 83,8	foarte îngust x —69,9		îngust 70,0—74,9		mijlociu 75,0—79,9		lat 80,0—84,9		foarte lat 85,0—x	
							1	1,1	24	27,6	46	52,9	16	18,4	—	—		
go — go/zy — zy	87	72,90	0,39	3,62	4,97	61,3— 84,4	foarte îngust x—69,9		îngust 70,0—74,9		mijlociu 75,0—79,9		lat 80,0—84,9		foarte lat 85,0—x	
							14	16,1	50	57,5	22	25,3	1	1,1	—	—		
n — gn/zy — zy	85	91,28	0,57	5,26	5,76	78,9—104,4	euri 79,0—83,9		mezo 84,0—87,9		lepto 88,0—92,9		hiperlepto 93—102°		ultralepto 103°—x	
							7	8,3	14	16,5	37	43,5	25	29,4	2	2,3		
al — al/n — sn	87	60,85	0,70	6,50	10,68	47,0— 74,1	foarte îngust x—54,9		îngust 55,0—59,9		mijlociu 60,0—64,9		lat 65,0—69,9		foarte lat 70,0—x	
							16	18,4	25	28,7	22	25,3	16	18,4	8	9,2		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

foarte lung (44,8%) și totalitatea procentelor peste categoria mijlocie întrunește procente masive (77%) în opoziție cu foarte reduse procente de nasuri scurte (2,3%).

Lățim. nasului comasează procente aproape paritare în categoria lată și mijlocie (respectiv 34,5 și 32,2%), deci fără dominația exprimată, dar balanța între categoriile late și cele înguste arată tendința netă spre cele late (43% late față de 24% înguste).

Indicii faciali și nazali. Complexul conformativ al feței și al nasului întrunește următoarea asociație: frunți mijlociu de dezvoltate în comparație cu lățimea feței sub centrul categoriei (ft — ft/zy — zy 76,8), dar mandibule relativ înguste (go — go/zy — zy 72,9), fețe leptoprosope spre limita superioară (n — gn/zy — zy 91,3) și nasuri relativ mijlociu de late la limita de contingență cu cele înguste (al — al/n — sn 60,9).

În relația poziționlă a nivelelor valorice se remarcă coborîrea indicelui go — go/zy — zy, prin care fapt divergența poziționlă a acestuia față de indicele facial este accentuată. Indicii facial și nazal se găsesc în disociere — față leptoprosopă, nas mijlociu. Repartițiile procentuale pe categorii ale fiecărui caracter susțin nivelele valorice obținute, astfel: dezvoltarea comparată a lățimii frunții față de lățimea feței, situată la nivelul mijlociu subcentral, a repartizat procentele preponderente în categoria mijlocie (52,9%), dar tendința înclină spre categoriile înguste (18,4% late față de 28,7% înguste). Mandibule relativ înguste față de lățimea feței se susțin prin înscrierea majoră în categoria îngustă (57,5%). Categoriile îngustă și foarte îngustă însumează aproape 3/4 din totalul cazurilor (73,6%). Această marcată comasare în categoriile de slabă dezvoltare relativă a go — go este compensată de procente apreciabile din categoria mijlocie (25,3%). Categoria lată este practic absentă (1,1%). Fețe leptoprosope spre limita superioară a categoriei își au motivarea prin prezența majoritară de fețe lepto- (43,5%) urmate de procente importante de hiper- și ultraleptoprosope (31,7%). Clasele de fețe lungi însumează 3/4 (75,2) din totalul cazurilor în opoziție cu procente reduse (8,3%) de fețe scurte.

CARACTERELE SOMATOSCOPICE ALE FEȚEI ȘI ALE NASULUI

Conturul facial a înregistrat cu prioritate contururi dreptunghiulare (42,5%), apoi pentagonale alungite (33,3%) și ovale (19,5%), pe cînd fețele de tip jos — rotunde sau pătrate — sînt rare (3,5 și 1,2%).

Deschiderea palpebrală des întîlnită este cea mijlocie (66,3%) și tendința se orientează spre înguste (22,1% înguste față de 11,6 largi).

Orientarea palpebrală este preponderentă net în categoria orizontală (66,3%), apoi urmează categoria mijlocie (22,1%) și la urmă oblică (11,6).

Relieful malarelor situează procente masive în categoria mijlocie (77%), distanțat urmează categoria celor șterse (16,1%), iar malare proeminente sînt puține (6,9%).

Orientarea malarelor; accentul procentual este pus pe categoria mijlocie (69,0%), relativ distanțat urmează procentele de orientare frontală (26,4%), iar cele cu orientare temporală sînt puține (4,6%).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

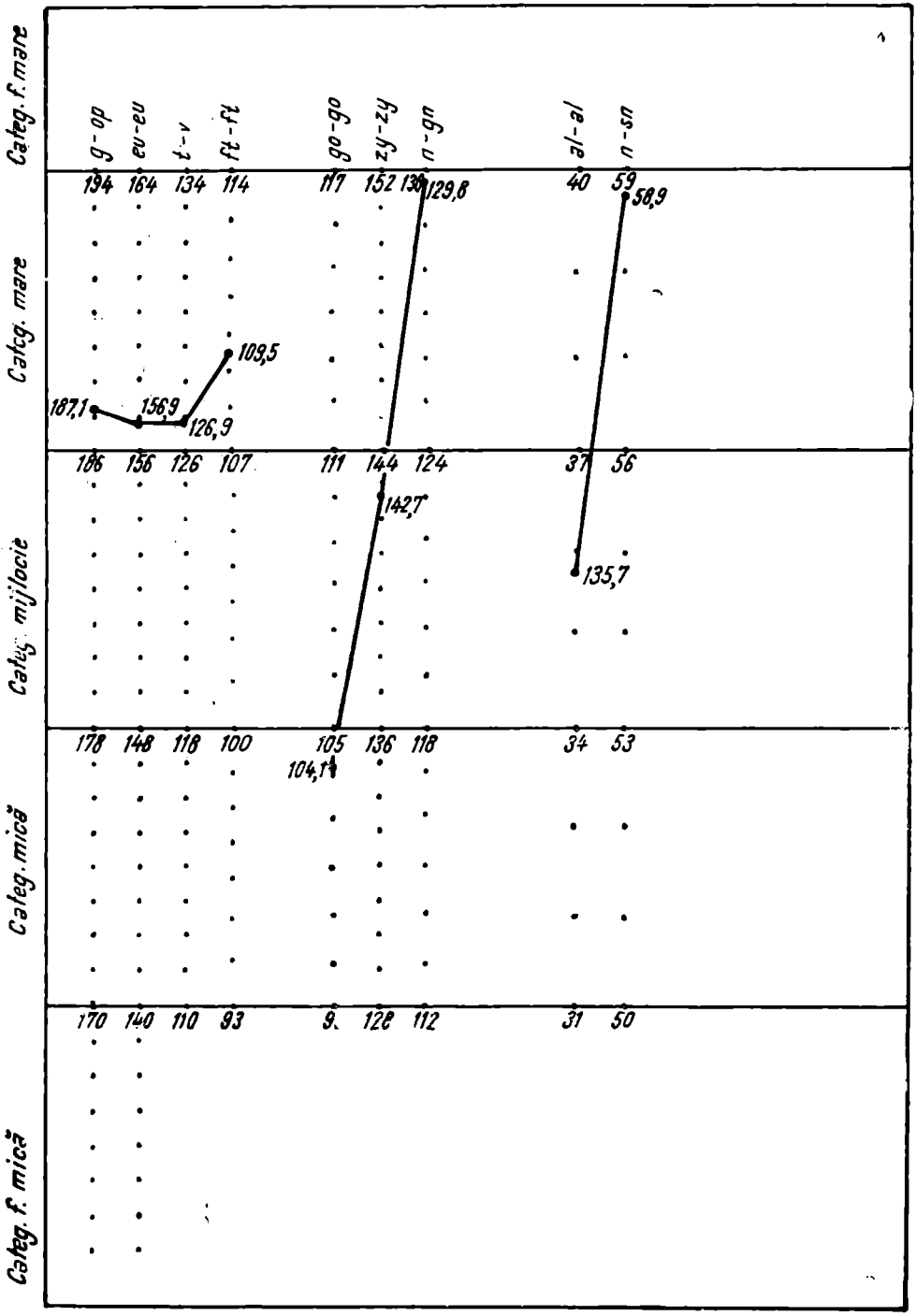

Fig. 1. — Morfograma taxonomică a dimensiunilor cefalo-faciale ale populațiilor din satul Șirnea (seria masculină).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

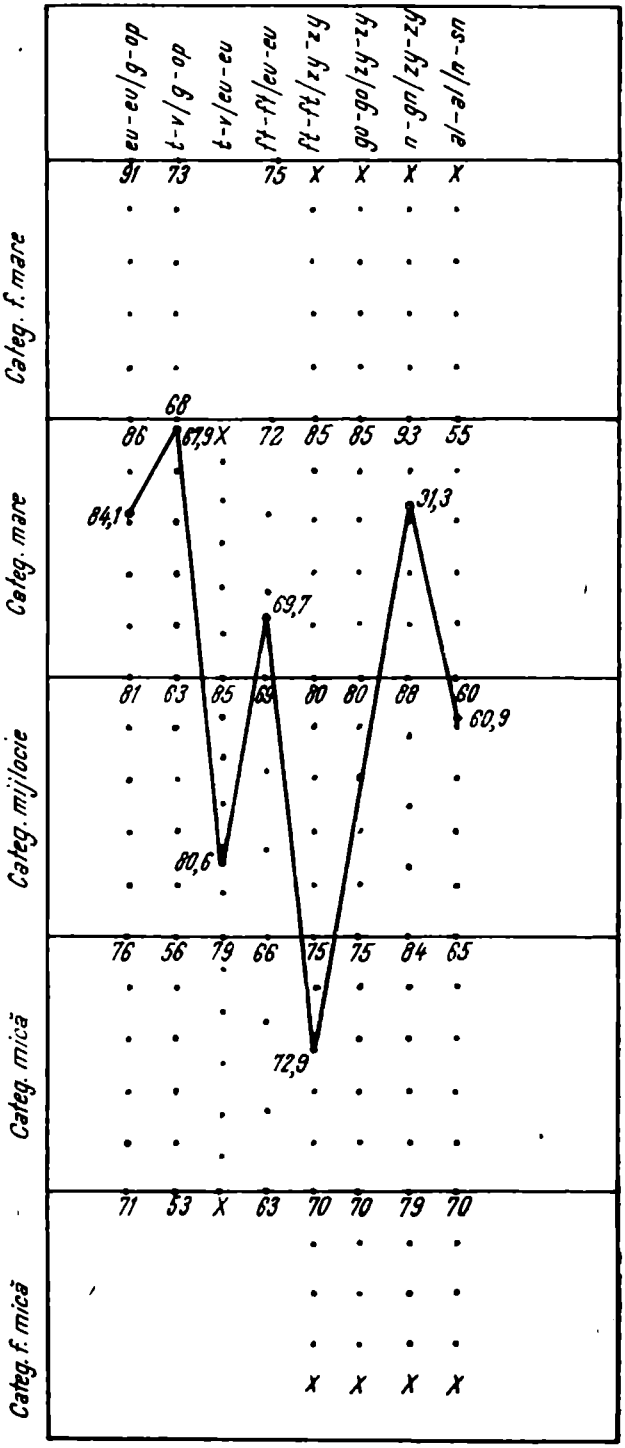

Fig. 2. — Morfograma taxonomică a conformațiilor cefalo-faciale ale populației din satul Șirnea (seria masculină).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Caracterele somatoscopice ale populației din Șirnea (seria ♂)

Caracter		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital		plat		mijlociu		bombat					
		13	14,9	69	79,3	5	5,8				
Poziția rădăcinii nasului	față de plan frontal	adîncită		mijlocie		contin. frunții					
		5	5,8	42	48,3	40	45,9				
	față de unghi intern ochi	joasă		mijlocie		înaltă					
		—	—	12	13,8	75	86,2				
Lățimea rădăcinii nasului		lată		mijlocie		îngustă					
		10	11,6	33	38,4	43	50,0				
Profilul nasului		concav		drept		convex		ondulat			
		1	1,1	50	57,5	32	36,8	4	4,6		
Septul nazal (orientare)		ascendent		orizontal		descendent					
		23	26,4	62	71,3	2	2,3				
Fanta palpebrală	deschidere	îngustă		mijlocie		largă					
		19	22,1	57	66,3	10	11,6				
	orientare	oblică		mijlocie		orizontală					
		10	11,6	19	22,1	57	66,3				

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Umerii obrazului	orientare	frontală	intermediară	temporală		
		23 | 26,4	60 | 69,0	4 | 4,6		
	relief	puternic	intermediar	șters		
		6 | 6,9	67 | 77,0	14 | 16,1		
Buza dermică superioară		convexă	dreaptă	concavă		
		19 | 22,4	49 | 57,6	17 | 20,0		
Bărbie	poziție	retrasă	mijlocie	proectată		
		15 | 17,2	67 | 77,0	5 | 5,8		
	contur	șters	mijlociu	conturat		
		16 | 18,4	35 | 40,2	36 | 41,4		
Marginea inferioară a mandib.		oblică	mijlocie	orizontală		
		45 | 52,3	39 | 45,4	2 | 2,3		
Conturul feței		pătrat	rotund	oval	dreptunghi	pentagon alungit
		1 | 1,2	3 | 3,5	17 | 19,5	37 | 42,5	29 | 33,3
Culoarea irisului		albastru 1a-2b	cenușiu 3—6	verzui 7—11	căprui 12—16	
		3 | 3,5	22 | 25,6	57 | 66,3	4 | 4,6	
Culoarea părului		blond M-O	castaniu deschis P-R	castaniu S-T	castaniu închis U-V	brun-negru W-Y
		1 | 1,2	4 | 4,6		21 | 24,4	60 | 69,8

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Buza dermică este în majoritate dreaptă (57,6%), alături de care urmează în procente paritare formele convexă și concavă (respectiv 22,4 și 20,0%).

Poziția bărbiei; constatăm o puternică comasare (77%) de bărbii cu poziție mijlocie urmate distanțat de cele retrase (17,2%). Bărbiile proiectate sînt puține (5,8%).

Conturul mentonului văzut din profil manifestă o distribuție paritară în categoriile de menton conturat (41,4%) și mijlociu (40,2%). Cele șterse sînt în minoritate evidentă (18,4%).

Oblicitatea arcului mandibular. Poziția oblică și cea mijlocie înscriu procente apropiate (52,3 și 45,4%). Poziția orizontală este rară (2,3%).

Nasul prezintă față de planul frontal o rădăcină paritar de frecvent mijlocie și înaltă (48,3 și 45,9%), cele joase fiind rare (5,8%).

În raport cu unghiul intern al ochiului, o majoritate puternică se înscrie în categoria rădăcinilor înalte (86,2%), apoi urmează depărtat categoria mijlocie (13,8%), iar joase nu sînt deloc.

Profilul nasului se înscrie cu majoritate bine diferențiată în categoria celor drepte (61,4%) față de cele convexe (19,3%). Cele concave sînt chiar rare (10,5%).

Orientarea planșeului nazal este foarte frecvent orizontală (71,3%), apoi ascendentă (26,4%); cele descendente sînt rare (2,3%). Rădăcina nasului văzută din față este mai ales îngustă (50%), apoi mijlocie (38,4%), în fine lată (11,6%). Se remarcă diferența între procentele categoriilor înguste și late.

CARACTERELE PIGMENTAȚIEI IRISULUI ȘI PĂRULUI

Pigmentația irisului. Se remarcă procentele atît de reduse de pigmentație închisă (4,6%); procentele majoritare se transpun pe categoria mijlocie (91,9%), dar în cadrul acesteia predominînd net cele intermediar închise (66,3%). Ochii albaștri sînt rari (3,5%).

Pigmentația părului. Se constată un proces de depigmentare prin faptul că alături de 70% păr brun-negru (W — Y) apar procente apreciabile de păr brun (S—V 28,81%). Părul blond este însă o raritate (1,2%).

CONCLUZII

Complexul asociativ dimensional și conformativ al populației din Șirnea pus în evidență în analiza noastră prezintă anumite aspecte care din punctul de vedere al apartenenței tipologice abate Șirnea de la modelul atît de curent al populațiilor noastre montane axate pe preponderență dinaridă. Astfel, în trăsăturile majore ale Șirnei este de reținut ansamblul de modificări reprezentat prin calote lungi, indice cefalic doar brahicefal, hipsicefalie doar moderată, tendință spre tapeinocefalie, reducerea procentelor de occipitale plate, nasuri drepte în majoritate, multe fețe dreptunghiulare și procesul net de depigmentare. Toate acestea manifestîndu-se în prezența unei staturi supramijlocii (1 676 mm) și a unui

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

indice Rohrer la limita eutrofiei (1,33). Acestor aspecte majore, cărora li se adaugă și o caracteristică foarte pregnantă a populației de la Șirnea, anume fețe absolut foarte înalte și la limita superioară a leptoprosopiei, de asemenea nasuri foarte lungi, credem că le putem da semnificația unei serioase intervenții a componentei dalo-nordice asupra fondului dinarid, intervenție care reușește să remanieze la nivelul semnalmentelor majore calota și stă alături de dinarism pentru celelalte caractere ale feței, nasului și corpului.

LE TYPE ANTHROPOLOGIQUE DE LA POPULATION DU VILLAGE DE ȘIRNEA (SÉRIE ♂)

RÉSUMÉ

La population de Șirnea se caractérise par une calotte céphalique de grandes dimensions de début, peu différenciées entre elles comme niveau, constituant du point de vue de la conformation, une calotte brachycéphale, modéremment hypsicéphale, à tendance tapéinocéphale et à l'occipital surtout moyennement bombé.

Le profil du nez est, en majorité, droit, les faces rectangulaires, enfin un processus de dépigmentation est très saisissable.

La taille est au-dessus de la moyenne (1676 mm) et l'indice Rohrer à la limite de l'eutrophie (1,33). A ces aspects moyens, il convient d'y ajouter comme caractéristique très spécifique de la population de Șirnea le grand développement en longueur de la face et du nez et une leptoprosopie accusée.

L'ensemble de ces données permet de conclure que, du point de vue de l'appartenance typologique, la population de Șirnea dévie du modèle usuel à prépondérance dinaride si commun chez les populations montagnardes de notre pays et qu'il y a lieu d'admettre une importante intervention de la composante nord-dalique qui réussit à introduire de sérieux remaniements quant aux signalements classiques du fond dinaride en ce qui concerne la calotte. La présence de cette composante peut être aussi reconnue, avec moindre intensité, pour les caractères de la face du nez et du corps.

BIBLIOGRAFIE

1. Grințescu-Pop Suzana, Enăchescu Th. și Georgescu V., *Morfograma taxonomică*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*.
2. Grințescu-Pop Suzana et Enăchescu Th., *Contriibution à la détermination du facies anthropologique des populations de Roumanie*, Ann. roum. Anthropol., 1966, **3**.
3. Grințescu-Pop Suzana, Enăchescu Th. et Vlădescu Maria *Le type anthropologique de la population des villages de Simon et Moeciu de Jos*, Ann. roum. Anthropol., 1967, **4**.
4. Grințescu-Pop Suzana Enăchescu Th. și Glavce Cristina, *Tipul antropologic din satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*.
5. Necrasov Olga, Grințescu-Pop Suzana și Enăchescu Th., *Contribuție la studiul antropologic al populației din bazinul superior al Bistriței*, Probl. antropol., 1957, **III**.

Centrul de cercetări antropologice București

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 3. Față și profil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

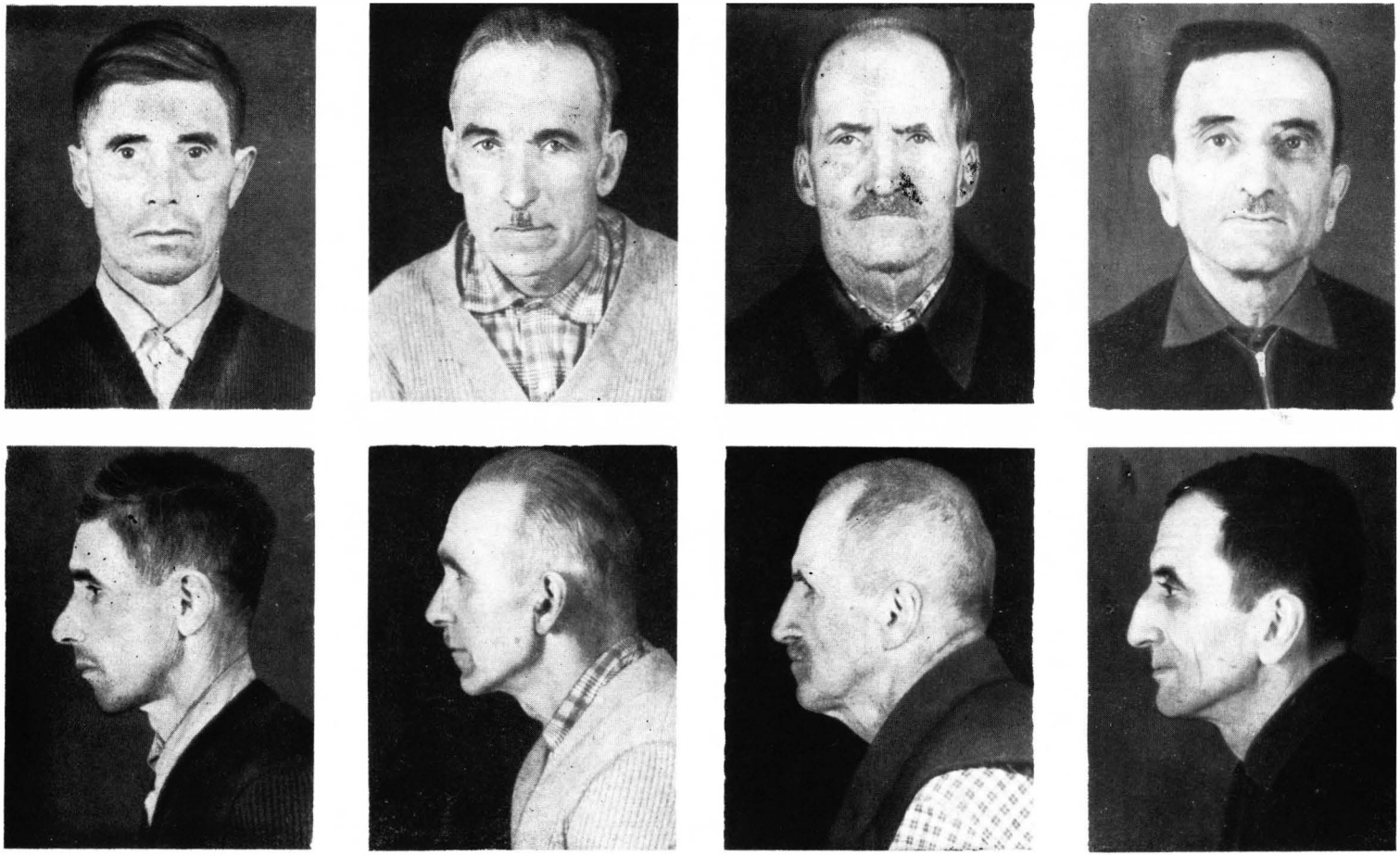

Fig. 1. — Fețe antropologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

III. VARIABILITATEA UNOR CARACTERE MORFO-FIZIONOMICE ALE FEȚEI LA POPULAȚIA DIN SATUL ȘIRNEA

DE

AL. RUDESCU

572.54 (R4)

MATERIAL ȘI METODĂ

Studiul nostru a fost efectuat la o populație din satul Șirnea, totalizînd 190 de indivizi, dintre care 90 de bărbați și 100 de femei, toți subiecții prezentînd o ascendență pur locală de minimum trei generații. S-a utilizat în examinarea subiecților o fișă de observație combinată după Weninger — Pöch și Martin — Saller, caracterele feței fiind notate din norma frontală și din cea laterală.

Profilul orizontal al etajului mijlociu al feței este marcat de planul orizontal, situat la înălțimea arcadelor zigomatice, luînd naștere o curbă de profil care, plecînd din zigioane, trece peste obraji spre pereții laterali ai nasului. Remarcăm la populația studiată, mai ales la femei, frecvența ridicată a profilurilor mijlocii, la bărbați întîlnindu-se mai frecvent profiluri mijlocii spre puternice și puternice, lipsind aproape cele slab profilate. O dată cu vîrsta remarcăm la bărbați o scădere a profilurilor puternice în favoarea celor mijlocii, care predomină la grupa de vîrstă 50—60 de ani, în timp ce la femei, s-ar părea că are loc un proces de ștergere a profilurilor orizontale, fenomen totuși foarte puțin evidențiat. (tabelele nr. 1 și 2).

Profilul vertical al etajului mijlociu al feței este marcat de linia nazion-subnazale. Constatăm că la ambele serii, însă mai ales la bărbați, se manifestă mai frecvent o prorhinie atenuată urmată de orthorhinie și în frecvență mică, ceva mai evidentă la femei, o prorhinie accentuată (tabelul nr. 3).

Arcadele zigomatice, privite din norma frontală, la seria masculină se prezintă mai frecvent slab reliefate în conturul feței (tabelul nr. 1), în timp ce seria feminină oferă frecvențe apropiate de arcade mijlocii și slab reliefate, procente mai ridicate decît la bărbați de arcade puternic

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Repartiția procentuală a caracterelor feței mijlocii și regiunii

Caracterul	Varianta		
Profilul orizontal la înălțimea zigomatică	slab profilat		1
	mijlociu — slab		2—1
	mijlociu		2
	mijlociu — puternic		2—3
	puternic		3
Arcada zigomatică, debordare laterală	puternic debordată		1
	mijlociu		x
	slab		2
	nu este		3
Intervalul tîmplă-ochi	mai mare ca fanta pleoapelor		1
	egal		2
	mai mic		3
Obrazul a) Forma	rotund-plin	a	1
	plin	a	2
	plin-ușor scobit	a	2— 3
	ușor scobit	a	3
	puternic scobit	a	4
b) Grosimea părții moi	însemnată	b	1
	mijlocie		x
	neînsemnată	b	2
Sulcusul oculo-malar	există evident		1
	mijlociu		x
	puțin evident		2
	absent		3
Pliul nazo-malar	puternic dezvoltat		1
	mijlociu dezvoltat		x
	slab dezvoltat		2
	absent		3
Sulcusul mento — malar	puternic dezvoltat		1
	mijlociu dezvoltat		x
	slab dezvoltat		2
	absent		3
Pliul malaro — mentonier	puternic dezvoltat		1
	mijlociu dezvoltat		x
	slab dezvoltat		2
	absent		3
Total			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 1

obrajilor la bărbaţi pe clase de vîrstă. Norma frontală

20 — 29		30 — 39		40 — 49		50 — 60		Total	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
—	—	—	—	1	3,8	—	—	1	1,1
1	7,7	3	10,0	2	7,7	1	4,8	7	7,8
3	23,1	10	33,3	5	19,2	11	52,4	29	32,2
3	23,1	9	30,0	8	30,8	2	9,5	22	24,4
6	46,1	8	26,7	10	38,5	7	33,3	31	34,4
—	—	3	10,0	—	—	4	19,0	7	7,8
2	15,4	12	40,0	7	26,9	7	33,3	28	31,1
7	53,8	13	43,3	14	53,9	8	38,1	42	46,7
4	30,8	2	6,7	5	19,2	2	9,5	13	14,4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	4	13,3	4	15,4	5	23,8	13	14,4
13	100,0	26	86,7	22	84,6	16	76,2	77	85,6
1	7,7	—	—	—	—	—	—	1	1,1
2	15,4	1	3,3	6	23,1	3	14,3	12	13,3
3	23,1	3	10,0	1	3,8	—	—	7	7,8
7	53,8	26	86,7	17	65,4	13	61,9	63	70,0
—	—	—	—	2	7,7	5	23,8	7	7,8
1	7,7	—	—	1	3,8	2	9,5	4	4,4
8	61,5	16	53,3	15	57,7	9	42,9	48	53,3
4	30,8	14	46,7	10	38,5	10	47,6	38	42,2
—	—	3	10,0	10	38,4	12	57,2	25	27,8
—	—	3	10,0	8	30,8	5	23,8	16	17,8
9	69,2	24	80,0	8	30,8	4	19,0	45	50,0
4	30,8	—	—	—	—	—	—	4	4,4
—	—	3	10,0	14	53,9	11	52,4	28	31,1
—	—	3	10,0	5	19,2	6	28,6	14	15,6
8	61,5	22	73,3	7	26,9	4	19,0	41	45,5
5	38,5	2	6,7	—	—	—	—	7	7,8
—	—	1	3,3	7	26,9	15	71,5	23	25,6
—	—	1	3,3	1	3,8	2	9,5	4	4,4
4	30,8	20	66,7	16	61,6	4	19,0	44	48,9
9	69,2	8	26,7	2	7,7	—	—	19	21,1
—	—	1	3,3	5	19,2	15	71,5	21	23,3
—	—	2	6,7	3	11,5	2	9,5	7	7,8
2	15,4	18	60,0	16	61,6	4	19,0	40	44,5
11	84,6	9	30,0	2	7,7	—	—	22	24,4
13	100,0	30	100,0	26	100,0	21	100,0	90	100,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Repartiția procentuală a caracterelor feței mijlocii și regiunii

Caracterul	Varianta	
Profilul orizontal la înălțimea zigomatică	slab profilat	1
	mijlociu-slab	2—1
	mijlociu	2
	mijlociu-puternic	2—3
	puternic	3
Arcada zigomatică, debordare laterală	puternic debordată	1
	mijlociu	x
	slab	2
	nu este	3
Intervalul tîmplă—ochi	mai mare ca fanta pleoapelor	1
	egal	2
	mai mic	3
Obrazul a) Forma	rotund-plin	a 1
	plin	a 2
	plin-ușor scobit	a 2—3
	ușor scobit	a 3
	puternic scobit	a 4
b) Grosimea părții moi	însemnată	b 1
	mijlocie	x
	neînsemnată	b 2
Sulcusul oculo — malar	există evident	1
	mijlociu	x
	puțin evident	2
	absent	3
Pliul nazo — malar	puternic dezvoltat	1
	mijlociu dezvoltat	x
	slab dezvoltat	2
	absent	3
Sulcusul mento — malar	puternic dezvoltat	1
	mijlociu dezvoltat	x
	slab dezvoltat	2
	absent	3
Pliul malaro — mentonier	puternic dezvoltat	1
	mijlociu dezvoltat	x
	slab dezvoltat	2
	absent	3
Total		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 2

obrajilor la femei pe clase de vîrstă. Norma frontală

20—29		30—39		40—49		50—55		Total	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
—	—	5	12,8	5	17,9	—	—	10	10,0
3	13,6	6	15,4	6	21,4	2	18,2	17	17,0
14	63,7	22	56,4	15	53,5	7	63,6	58	58,0
4	18,2	6	15,4	1	3,6	2	18,2	13	13,0
1	4,5	—	—	1	3,6	—	—	2	2,0
—	—	4	10,3	7	25,0	4	36,4	15	15,0
10	45,5	20	51,2	12	42,9	2	18,2	44	44,0
12	54,5	15	38,5	9	32,1	5	45,4	41	41,0
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	3,6	—	—	1	1,0
—	—	3	7,7	2	7,1	2	18,2	7	7,0
22	100,0	36	92,3	25	89,3	9	81,8	92	92,0
2	9,1	2	5,1	3	10,7	1	9,1	8	8,0
11	50,0	15	38,5	7	25,0	5	45,4	38	38,0
5	22,7	6	15,4	1	3,6	2	18,2	14	14,0
4	18,2	16	41,0	16	57,1	3	27,3	39	39,0
—	—	—	—	1	3,6	—	—	1	1,0
5	22,7	9	23,1	8	28,6	4	36,4	26	26,0
16	72,7	25	64,1	16	57,1	6	54,5	63	63,0
1	4,5	5	12,8	4	14,3	1	9,1	11	11,0
1	4,5	4	10,3	12	42,9	7	63,6	24	24,0
2	9,1	6	15,4	3	10,7	2	18,2	13	13,0
14	63,6	29	74,3	13	46,4	2	18,2	58	58,0
5	22,7	—	—	—	—	—	—	5	5,0
1	4,5	4	10,3	12	42,9	7	63,6	24	24,0
2	9,1	8	20,5	4	14,2	4	36,4	18	18,0
14	63,6	27	69,2	12	42,9	—	—	53	53,0
5	22,7	—	—	—	—	—	—	5	5,0
—	—	—	—	2	7,1	—	—	2	2,0
—	—	1	2,6	3	10,7	1	9,1	5	5,0
3	13,6	24	61,5	23	82,1	10	90,9	60	60,0
19	86,4	14	35,9	—	—	—	—	33	33,0
—	—	—	—	2	7,1	—	—	2	2,0
—	—	—	—	2	7,1	3	27,3	5	5,0
3	13,6	28	71,8	24	85,8	8	72,7	63	63,0
19	86,4	11	28,2	—	—	—	—	30	30,0
22	100,0	39	100,0	28	100,0	11	100,0	100	100,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

reliefate lateral, absentînd categoria de arcade neproeminente (tabelul nr. 2). Remarcăm că, o dată cu vîrsta, la femei are loc o creştere evidentă a frecvenţei subiecţilor ce prezintă arcade puternic reliefate lateral, categorie absentă la grupa de vîrstă 20—29 de ani, la bărbaţi fenomenul nefiind concludent. S-ar părea deci că mai ales la femei o dată cu vîrstele înaintate are loc o îngroşare a reliefurilor osoase ale arcadelor zigomatice şi reliefarea lor puternică în conturul feţei (tabelele nr. 1 şi 2). Privite din norma laterală, remarcăm la bărbaţi frecvenţele ridicate ale arcadelor slab proiectate şi absenţa celor puternic proiectate, în timp ce la femei predomină poziţia mijlociu proiectată, fiind prezentă în frecvenţă scăzută şi categoria „puternic proiectată" (tabelul nr. 3).

Intervalul dintre tîmplă şi ochi se prezintă la ambele serii predominant mai mic ca lungimea fantei palpebrale, frecvenţe ce scad o dată cu vîrsta uşor în favoarea categoriei „egală cu fanta", absentînd cele mai mari ca fanta (tabelele nr. 1 şi nr. 2).

Regiunea obrajilor; s-a studiat forma obrajilor, grosimea părţilor moi, profilarea lor, caractere ce ne dau indicaţii asupra apartenenţei rasiale, situaţiei alimentaţiei şi asupra stadiului îmbătrînirii.

La seria masculină constatăm predominanţa netă a obrajilor uşor scobiţi, şi absenţa aproape a celor rotunzi plini. Forma de obraz puternic scobit apare de-abia după vîrsta de 40 de ani, accentuîndu-se după 50 de ani, scăzînd frecvenţele categoriei de formă plin — uşor scobită, avînd loc şi o reducere a grosimii părţilor moi (tabelul nr. 1). Femeile prezintă mai ales obraji de formă plină şi uşor scobită, lipsind aproape forma puternic scobită, fiind prezentă şi categoria de obraz rotund plin. O dată cu vîrsta se constată o creştere a frecvenţelor de obraji uşor scobiţi, în defavoarea formei pline, o modificare în cadrul acestui proces succesiv prezentînd însă grupa de vîrstă 50—55 de ani, la care se manifestă o frecvenţă destul de ridicată a formei pline. Faţă de bărbaţi, femeile prezintă frecvenţe mai mari de grosimi însemnate a părţilor moi, o dată cu vîrsta avînd loc o creştere a formelor cu grosime însemnată, în timp ce scad frecvenţele celor cu grosime mijlocie (tabelul nr. 2). Din norma laterală, la bărbaţi frecvenţa cea mai mare o înregistrează categoria de formă a profilului obrajilor uşor curbat jos posterior, profil ce cade înaintea sau este tangent la verticala trasată prin unghiul extern al ochiului, iar la femei predomină categoria de profil curbat rotund anterior, ce cade mai ales înaintea verticalei (tabelul nr. 3). Astfel, se constată la bărbaţi tendinţa spre poziţia tangentă a profilurilor, iar la femei spre o dispunere puternică înainte.

S-au studiat şi sulcusurile şi pliurile importante ale feţei, direcţia. profunzimea lor, gradul de evidenţiere şi momentul apariţiei lor.

Sulcusul oculo-malar la ambele serii este reprezentat la aproximativ jumătate din subiecţi prin categoria „puţin evident", urmată de cea „evidentă", şi cea „mijlociu evidentă", fiind absent numai la cîţiva subiecţi. Apare evident la bărbaţi de-abia după 30 de ani, fiind evidenţiat la femei deja la grupa de vîrstă 20—29 de ani, accentuîndu-se o dată cu vîrsta şi predominînd după 50 de ani (tabelele nr. 1 şi 2).

Pliul nazo-malar se remarcă la bărbaţi de-abia după 30 de ani, la femei chiar în cadrul grupei 20—29 de ani, predominînd puternic categoria „puternic dezvoltat" după 50 de ani mai ales la femei, în timp ce

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la bărbați semnalăm existența la unii indivizi chiar după această vîrstă a categoriei „slab dezvoltat" (tabelele nr. 1 și 2).

Sulcusul mento-malar prezintă un dimorfism sexual evident. Astfel, la bărbați el apare dezvoltat deja după 30 de ani accentuîndu-se cu vîrsta, predominînd puternic după 50 de ani (tabelul nr. 1), la femei fiind evidențiat de-abia după 40 de ani, remarcîndu-se neta predominare a categoriei

Tabelul nr. 3

Repartiția procentuală a caracterelor feței mijlocii și regiunii obrajilor. Norma laterală

Caracterul	Varianta		♂		♀	
			N	%	N	%
Profilul vertical (nazion-subnazale)	vertical	1	28	31,1	37	37
	ușor înainte inferior	2	52	57,8	47	47
	puternic înainte inferior	3	10	11,1	16	16
Arcada zigomatică	puternic dispus înainte	1	—	—	15	15
	mijlociu	x	28	31,1	53	53
	slab	2	52	57,8	32	32
	nu este	3	10	11,1	—	—
Profilul obrajilor a) Formă	curbat rotund anterior	a1	11	12,1	57	57
	traiectorie verticală	a2	12	13,3	30	30
	ușor curbat jos posterior	a3	57	63,3	12	12
	puternic curbat jos posterior	a4	10	11,1	1	1
b) Poziția	tangent la verticală în unghi. ext. al ochiului	b1	36	40,0	3	3
	cade înaintea verticalei	b2	50	55,6	67	67
	puternic înaintea verticalei	b3	4	4,4	30	30
Sulcusul oculo-malaris	evident	1	64	71,1	28	28
	acoperit de prof. obrajilor	2	26	28,9	72	72
Poziția sulcusului mento-malar	continuă sulc. nazo-labial	1	1	1,1	2	2
	înapoia sulc. nazo-labial	2	65	72,2	65	65
	mult înapoi	3	5	5,6	—	—
	absent	4	19	21,1	33	33

„slab dezvoltat" după 50 de ani și absența celei „puternic dezvoltat". Excepție fac subiecții din grupa 40—49 de ani, la care în procentaj foarte scăzut se întîlnește și forma puternic dezvoltată (tabelul nr. 2). La ambele serii privit din norma laterală el este dispus înapoia sulcusului nazo-labial (tabelul nr. 3).

Pliul malaro-mentonier, manifestă ca și sulcusul mento-malar, cu care este în direct determinism, același dimorfism sexual, fiind dezvoltat la bărbați deja după 30 de ani, predominînd puternic la grupa de vîrstă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

50—60 de ani (tabelul nr. 1), în timp ce la femei manifestă o apariţie foarte tardivă şi o accentuare moderată (tabelul nr. 2).

J. Weninger (7) şi H. Schade (5) consideră că este necesară totuşi delimitarea feţei în etajele componente, putînd stabili mai uşor proporţiile ei şi liniile de contur respective.

Tabelul nr. 4

Repartiţia procentuală a caracterelor formei feţei

Etajul	Caracterul	Varianta		♂		♀	
				N	%	N	%
Etajul obrajilor	direcţia liniei de contur	oblic în sus spre interior	a1	7	7,8	—	—
		oblic în sus spre în afară	a2	17	18,9	90	90,0
		verticală	a3	66	73,3	10	10,0
	forma liniei de contur	concavă	b1	9	10,0	13	13,0
		convexă	b2	11	12,2	39	39,0
		dreaptă	b3	70	77,8	48	48,0
	înălţimea	înaltă	c1	59	65,6	35	35,0
		mijlocie	x	27	30,0	58	58,0
		joasă	c2	4	4,4	7	7,0
Etajul mandibulo-mentonier	forma liniei de contur	rotundă	a1	8	8,9	33	33,0
		colţurată	a2	69	76,7	14	14,0
		rotund — ascuţită	a3	13	14,4	52	52,0
	înălţimea	înaltă	b1	27	30,0	19	19,0
		mijlocie	x	50	55,6	71	71,0
		joasă	b2	13	14,4	10	10,0
Forma generală	conturul general al feţei	eliptic	c1	3	3,3	11	11,0
		oval	c2	14	15,6	39	39,0
		rotund	c3	3	3,3	9	9,0
		pătrat	c4	1	1,1	4	4,0
		rombic	c5	1	1,1	4	4,0
		pentagonal	c6	26	28,9	13	13,0
		dreptunghic	c7	39	43,3	19	19,0
		trapezoidal	c8	3	3,3	1	1,0

Etajul obrajilor, delimitat de planul arcadelor zigomatice şi de cel trasat prin gonioane, prezintă diferenţe nete între cele două serii în sensul direcţiei liniei de contur, la bărbaţi constatîndu-se predominanţa puternică a direcţiei verticale, femeile oferind o netă predominare a direcţiei oblice în sus şi laterală. Forma liniei de contur se prezintă în majoritatea cazurilor la bărbaţi dreaptă; la femei forma dreaptă predomină uşor faţă de cea convexă. Remarcăm la bărbaţi mai frecvent reprezentată categoria de etaj al obrajilor înaltă, faţă de cea mijlocie, în timp ce la femei raporturile sînt inversate (tabelul nr. 4).

Etajul mandibulo-mentonier; prezintă un dimorfism sexual bine evidenţiat referitor la linia de contur, predominînd net la bărbaţi forma colţurată, iar la femei forma rotund-ascuţită a mentonului. Ambele serii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

înregistrează predominanța categoriei mijlociu de înaltă a etajului, cea înaltă fiind mai bine reprezentată la bărbați (tabelul nr. 4).

Conturul general al feței; în general constatăm la bărbați predominanța contururilor dreptunghiulare urmate de cele pentagonale, indicînd fețe mai colțurate, echilibrate și cu arcade zigomatice mai puțin proeminente. Forma de contur ovală este mai bine reprezentată decît cele eliptice, rotunde, pătrate, rombice și trapezoidale, care sînt extrem de rare. Seria feminină înregistrează cea mai mare frecvență pentru forma ovală de contur, ce indică fețe dezvoltate în etajul superior, urmate de cele dreptunghiulare. Remarcăm o frecvență ceva mai mare decît la bărbați a formelor rotunde, pătrate și rombice (tabelul nr. 4).

Semnalăm la ambele serii prezența asimetriilor feței, la bărbați înregistrînd o frecvență de 26,7% din totalul subiecților, fiind frecvente la cei cu contururi trapezoidale (100%) și pentagonale (38,5%), iar la femei prezente la 20% din subiecți, fiind semnalate mai ales la cele cu contururi dreptunghiulare (26,3%) și ovale (20,5%).

VARIABILITÄT DER PHYSIOGNOMISCHEN MERKMALE DES GESICHTES BEI DER BEVÖLKERUNG DES DORFES ȘIRNEA

ZUSAMMENFASSUNG

In vorliegender Arbeit wurden einige Merkmale des Gesichtes der Bevölkerung des Dorfes Șirnea untersucht, wobei besonders die Geschlechtsunterschiede und die Altersveränderungen berücksichtigt wurden.

Im allgemeinen weisen die Männer rechteckige Gesichtsumrisse, mittlere bis starke horizontale Profile in der Höhe der Jochbogen, die schwach seitwärts ausladend sind und nach vorwärts schwach gelagert sind, auf, während die Frauen ovale Gesichtsumrisse, mittlere horizontale profile, mittlere seitwärts ausladende und mittelmäβig nach vortwärts gelagerte Jochbogen zeigen. Es scheint, daβ sich mit dem Altern beider Geschlechter eine Verdickung der Jochbogen und eine starke seitliche Verlagerung derselben ausbildet.

Die Wangen-Kinnfurche und die Wangen-Kinnfalte zeigen geschlechtliche Unterschiede, welche bei den Männern stärker entwickelt sind.

BIBLIOGRAFIE

1. Eickstedt E. F., Von *Stilelemente des Gesichts*, în *Rassenkunde und Rassengeschichte*, ed. a 8-a și a 9-a, Stuttgart, 1942.
2. Hellpach W., *Deutsche Physiognomik*, W. de Gruyter et Co, Berlin, 1942.
3. Just G., *Handbuch der Erbbiologie des Menschen*, Julius Springer, Berlin, 1940, **II**, 1–52.
4. Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, Gustav Fischer, Stuttgart, 1962, **III**.
5. Schade H., *Zur Standardisierung morphognostischer Merkmale*, Anthrop. Anz., 1968, **30**, *4*, 286–293.
6. Rudescu Al., *Variabilitatea caracterelor fizionomice ale feței la populația din comuna Fundata*, St. cerc. antropol., **5**, *2*, 1968.
7. Weninger J., *Leitlinien zur Beobachtung der somatischen Merkmale*, Mitt. Anthr. Ges. Wien, 1924, **LIV**.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

IV. VARIABILITATEA UNOR CARACTERE MORFOLOGICE ALE NASULUI LA POPULAȚIA DIN SATUL ȘIRNEA

DE

MARIA VLĂDESCU

572.545.3 (R4)

Într-o lucrare anterioară (6) am prezentat variabilitatea morfologică a nasului la populația din comuna Fundata. Continuînd seria cercetărilor din culoarul Bran, în studiul de față analizăm particularitățile de arhitectură ale aceluiași organ la populația din Șirnea.

MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

Studiul se referă la 275 de subiecți (130 ♂ și 145 ♀), pentru care au fost aplicate aceleași criterii de selecție în ce privește componența eșantionului și aceeași metodologie de notare a caracterelor în teren ca și în lucrarea anterioară. Calculul coeficientului de corelație (r) a permis stabilirea unor raporturi între cîteva cupluri de caractere metrice ale nasului și feței.

PARTICULARITĂȚILE MORFOLOGICE ALE NASULUI

Tabelul nr. 1 concentrează, într-o imagine de ansamblu, variabilitatea a 45 de caractere morfologice descriptive ale nasului, dintre care 23 au fost analizate din față și 22 din profil. Gruparea indivizilor în două serii, masculină și feminină, a permis sesizarea specificului de formă a acestui organ în cadrul fiecărui sex, iar separarea subiecților, în cadrul fiecării serii, în două clase mari de vîrstă s-a făcut cu scopul de a se pune în evidență modificările care apar ca rezultat al fenomenului de involuție. Într-o caracterizare de ansamblu a datelor înscrise în acest tabel se va evidenția nota specifică de comportament a unor caractere în raport cu altele, variabilitatea lor mai mare sau mai mică, existența unor paralelisme în gruparea procentuală a variantelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

O primă concluzie care se degajă din analiza repartiţiilor procentuale în cadrul seriei masculine 20—59 de ani, considerată ca eşantion de bază, este că un grup de caractere ale nasului — cum sînt : forma suprafeţei planşeului analizat din norma frontală, adîncimea rădăcinii în raport cu glabela, forma segmentului osos ca şi forma în totalitate a spatelui nasului, inserţia inferioară a aripii, toate observate din norma laterală — apar cu o variabilitate oarecum limitată. Repartiţiile lor procentuale se concentrează mai mult sau mai puţin echilibrat în două din cele trei sau patru trepte ale scărilor de clasificaţie. Subliniem o variabilitate şi mai restrînsă pentru alte trăsături : lăţimea şi divizarea vîrfului, mărimea şi direcţia nărilor, dezvoltarea nasului în înălţime (norma frontală) sau înălţimea rădăcinii nasului faţă de unghiul intern al ochiului, forma spatelui nasului în segmentul cartilaginos, trecerea vîrfului în septum, inserţia posterioară a aripii ca şi gradul de proeminenţă a nasului (norma laterală). Pentru aceste caractere suitele procentuale variază de la 72,2% nări mari şi vîrfuri mai late decît spatele cartilaginos pînă la o majoritate aproape absolută de 95,5% nasuri proeminente sau 98,9% profile cu linia spatelui aproape neîntreruptă. Tendinţelor de concentrare a unor caractere într-o singură variantă li se opun altele şi acestea sînt cele mai numeroase. La ele întîlnim toate modalităţile de exprimare, cu repartiţii procentuale desigur variate de la o treaptă la alta a scărilor de clasificaţie, fără a lipsi însă o categorie preponderentă şi un sens de variaţie. Că exemplu putem cita : forma septumului, forma profilului rădăcinii, forma vîrfului, traiectul marginii inferioare a aripii. Pentru unele trăsături a fost necesară, referitor la populaţiile noastre, introducerea chiar a unor variante în plus faţă de cele existente în fişa Weninger — Pöch (8) sau K Saller (3) : septum nazal în formă de X, profil drept al rădăcinii în cazul în care nazionul este situat în continuarea frunţii, traiect unghiular al marginii inferioare a aripii sau o serie de categorii intermediare.

Din punct de vedere taxonomic, procentele mari de nasuri cu rădăcină înaltă, în acelaşi timp îngustă şi moderată, cu profil drept şi convex aproape în aceeaşi proporţie reprezentat, cu dezvoltare în sens vertical înaltă şi în sens orizontal lată dar şi moderată, cu părţile moi ale vîrfului mijlociu de dezvoltate, pledează pentru o componentă de fond dinaro-nordică. Nasurile alpine şi esteuropide sînt mai rare. În favoarea lor pledează cîteva procente de rădăcini adînci şi late, profile concave, nasuri scunde în totalitatea lor şi mai ales septumuri ascendente.

VARIAŢIILE MORFOLOGIEI NASULUI ÎN FUNCŢIE DE SEX

Analiza repartiţiilor procentuale în cadrul celor două serii, masculină (20—59 de ani) şi feminină (20—55 de ani), evidenţiază existenţa unor diferenţe, mai mult sau mai puţin marcate, în gradul de exprimare a caracterelor nasului în funcţie de sex. Existenţa acestor diferenţe evoluează gradat, de la simplul paralelism al repartiţiilor procentuale, în care materialul feminin se repartizează asemănător cu cel masculin, cu oarecare oscilaţii de la o categorie la alta în cadrul aceleiaşi scări de cla-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția pe categorii a caracterelor nasului

Norma frontală

Regiunea nazală	caractere și variante		♂ 20–59 ani N	♂ 20–59 ani %	♂ 60–x ani N	♂ 60–x ani %	♀ 20–55 ani N	♀ 20–55 ani %	♀ 56–x ani N	♀ 56–x ani %
Rădăcină	a. dist. vert. de la glabelă	mare a 1	15	16,7	11	27,5	18	18,0	14	31,1
		mijlocie a 2	19	21,1	5	12,5	30	30,0	11	24,4
		mică a 3	56	62,2	24	60,0	52	52,0	20	44,4
	b. lățimea	îngustă b 1	50	55,7	22	55,0	30	30,0	13	28,9
		moderată b 2	36	40,0	15	37,5	50	50,0	15	33,3
		lată b 3	4	4,4	3	7,5	20	20,0	17	37,8
	c. gros. părții moi	groasă c 1	13	14,4	6	15,0	17	17,0	8	17,8
		moderată c 2	31	34,4	12	30,0	40	40,0	21	46,7
		subțire c 3	46	51,1	22	55,0	43	43,0	16	35,5
Spate	a. lăț. în segm. osos	= cu rădăcina a 1	19	21,1	2	5,0	22	22,0	1	2,2
		mai lată a 2	60	66,7	33	82,5	50	50,0	35	77,8
		mai îngustă a 3	11	12,2	5	12,5	28	28,0	9	20,0
	b. lăț. în segm. cartilaginos	= cu cel osos b 1	11	12,2	—	—	6	6,0	1	2,2
		mai lată b 2	59	65,6	31	77,5	71	71,0	35	77,8
		mai îngustă b 3	20	22,2	9	22,5	23	23,0	9	20,0
	c. pereții laterali ai nasului	verticali c 1	25	27,7	11	27,5	3	3,0	2	4,4
		oblic în sus c 2	60	66,7	28	70,0	83	83,0	31	68,9
		relief plat c 3	5	5,6	1	2,5	14	14,0	12	26,7
Vîrf	a. lățime	= cu spatele cartilaginos a 1	16	17,8	2	5,0	10	10,0	2	4,4
		mai lat a 2	65	72,2	37	92,5	84	84,0	36	80,0
		mai îngust a 3	9	10,0	1	2,5	6	6,0	7	15,6
	b. trecerea din spate	continuă b 1	35	38,9	13	32,5	36	36,0	19	42,2
		lăț. treptată b 2	55	61,1	27	67,5	64	64,0	26	57,8
	c. gros. părților moi ale vîrfului	apreciabilă c 1	27	30,0	23	57,5	20	20,0	10	22,2
		moderată c 2	33	36,7	12	30,0	46	46,0	17	37,8
		mică c 3	30	33,3	5	12,5	34	34,0	18	40,0
	d. divizare	prezența șanț. med. d 1	11	12,2	2	5,0	6	6,0	2	4,4
		abs. șanț. med. d 2	69	76,7	35	87,5	87	87,0	41	91,1
		șanț moderat dezv.	10	11,1	3	7,5	7	7,0	2	4,4
Septum	a. forma	lăț. uniformă a 1	35	38,9	17	42,5	40	40,0	20	44,4
		îngroșat înainte a 2	38	42,2	9	22,5	38	38,0	11	24,4
		îngroșat înapoi a 3	12	13,3	9	22,5	12	12,0	10	22,2
		în formă de x a 4	5	5,6	5	12,5	10	10,0	4	8,9
	b. grosimea	subțire b 1	47	52,2	22	55,0	50	50,0	23	51,1
		mijlocie b 2	35	38,9	10	25,0	40	40,0	17	37,8
		groasă b 3	8	8,9	8	20,0	10	10,0	5	11,1
	c. lungimea	lung c 1	44	48,9	19	47,5	32	32,0	22	48,9
		mijlociu c 2	33	36,7	17	42,5	46	46,0	18	40,0
		scurt c 3	13	14,4	4	10,0	22	22,0	5	11,1
Aripi	a. lățimea dintre aripi	îngustă a 1	19	21,1	3	7,5	27	27,0	6	13,3
		mijlocie a 2	35	38,9	14	35,0	51	51,0	17	37,8
		lată a 3	36	40,0	23	57,5	22	22,0	22	48,9
	b. depărtarea	lipite b 1	20	22,2	12	30,0	29	29,0	21	46,7
		depărtate b 2	49	54,4	21	52,5	55	55,0	15	33,3
		mult b 3	21	23,3	7	17,5	16	16,0	9	20,0
	c. grosimea	groasă c 1	10	11,1	15	37,5	9	9,0	2	4,4
		moderată c 2	31	34,4	10	25,0	61	61,0	8	17,8
		subțire c 3	49	54,4	15	37,5	30	30,0	35	77,8
	d. forma aripii/ pertele lateral al nasului	în același plan d 1	27	30,0	15	37,5	34	34,0	24	53,3
		mijl. de bombată d 2	8	8,9	3	7,5	15	15,0	7	15,6
		bombată d 3	55	61,1	22	55,0	51	51,0	14	31,1
Nări	a. mărimea	mari a 1	65	72,2	30	75,0	43	43,0	29	64,4
		mijlocii a 2	21	23,3	8	20,0	36	36,0	11	24,4
		mici a 3	4	4,4	2	5,0	21	21,0	5	11,1
	b. direcție	sagitală b 1	9	10,0	4	10,0	8	8,0	2	4,4
		oblică b 2	79	87,8	36	90,0	91	91,0	41	91,1
		frontală b 3	2	2,2	—	—	1	1,0	2	4,4
	c. forma	lunguiеț-îngustă c 1	57	63,3	28	70,0	72	72,0	28	62,2
		rotunjit-lată c 2	8	8,9	—	—	16	16,0	3	6,7
		lunguiеț-lată c 3	25	27,8	12	30,0	12	12,0	14	31,1
Planșeu	a. suprafață	triunghiulară a 1	50	55,6	23	57,5	58	58,0	24	53,3
		dreptunghiulară a 2	—	—	1	2,5	—	—	—	—
		trapeziformă a 3	40	44,4	16	40,0	42	42,0	21	46,7
Impresie generală	a. dezv. în înălțime	înalt a 1	70	77,8	31	77,5	89	89,0	41	91,1
		mijlociu a 2	16	17,8	7	17,5	10	10,0	3	6,7
		scund a 3	4	4,4	2	5,0	1	1,0	1	2,2
	b. dezv. în lățime	îngust b 1	19	21,1	3	7,5	27	27,0	6	13,3
		mijlociu b 2	35	38,9	14	35,0	51	51,0	17	37,8
		lat. b 3	36	40,0	23	57,5	22	22,0	22	48,9

Norma laterală

caractere și variante			♂ 20–59 ani N	♂ 20–59 ani %	♂ 60–x ani N	♂ 60–x ani %	♀ 20–55 ani N	♀ 20–55 ani %	♀ 56–x ani N	♀ 56–x ani %
a. înălț. față de ungh. intern al ochiului	înaltă	a 1	78	86,7	25	62,5	62	62,0	20	44,4
	mijlocie	a 2	12	13,3	15	37,5	35	35,0	21	46,7
	scundă	a 3	—	—	—	—	3	3,0	4	8,9
b. adînc. în raport cu glabela	la înălț. glabelei	b 1	41	45,6	9	22,5	49	49,0	10	22,2
	mai adînc	b 2	43	47,8	24	60,0	46	46,0	32	71,1
	adînc	b 3	6	6,7	7	17,5	5	5,0	3	6,7
c. forma	colțurată	c 1	9	10,0	8	20,0	4	4,0	7	15,6
	arcuită	c 2	14	15,6	12	30,0	12	12,0	6	13,3
	slab arcuită	c 3	30	33,3	12	30,0	45	45,0	20	44,4
	dreaptă	c 4	37	41,1	8	20,0	39	39,0	12	26,7
a. forma în segm. osos	dreaptă	a 1	46	51,1	16	40,0	58	58,0	29	64,4
	concavă	a 2	—	—	—	—	3	3,0	1	2,2
	convexă	a 3	44	48,9	24	60,0	39	39,0	15	33,3
b. forma în segm. cartilaginos	dreaptă	b 1	71	78,9	28	70,0	76	76,0	31	68,9
	concavă	b 2	11	12,2	2	5,0	18	18,0	9	20,0
	convexă	b 3	8	8,9	10	25,0	6	6,0	5	11,1
c. forma în totalitate	dreaptă	c 1	44	48,9	15	37,5	53	53,0	26	57,8
	concavă	c 2	4	4,4	—	—	8	8,0	4	8,9
	convexă	c 3	38	42,2	24	60,0	26	26,0	10	22,2
	ondulată	c 4	4	4,4	1	2,5	13	13,0	5	11,1
d. traiectul la limita os-cartilaj	neîntrerupt	d 1	74	82,2	35	87,5	73	73,0	35	77,8
	cu relief ond.	d 2	16	17,8	5	12,5	27	27,0	10	22,2
e. ruperea liniei spatelui	aproape neîntr.	e 1	89	98,9	39	97,5	98	98,0	43	95,6
	slab ruptă	e 2	1	1,1	1	2,5	2	2,0	2	4,4
	bine ruptă	e 3	—	—	—	—	—	—	—	—
a. trecerea de la spatele cartilaginos	neîntrerupt	a 1	85	94,4	37	92,5	92	92,0	38	84,4
	întrerupt în sus	a 2	3	3,3	—	—	4	4,0	5	11,1
	întrerupt în jos	a 3	2	2,2	3	7,5	4	4,0	2	4,4
b. forma	rotund ascuțit	b 1	25	27,8	9	22,5	31	31,0	10	22,2
	rotunjit	b 2	44	48,9	22	55,0	43	43,0	22	48,9
	turtit	b 3	1	1,1	1	2,5	—	—	—	—
	colțurat	b 4	6	6,7	5	12,5	12	12,0	10	22,2
	ascuțit	b 5	14	15,6	3	7,5	14	14,0	3	6,7
c. trecere în septum	continuă	c 1	78	86,7	34	85,0	85	85,0	37	82,2
	ușor colțurată	c 2	12	13,3	6	15,0	15	15,0	8	17,8
a. forma	dreaptă	a 1	62	68,9	29	72,5	74	74,0	25	55,6
	intermediară	a 2	23	25,6	6	15,0	16	16,0	7	15,6
	curbată	a 3	5	5,6	5	12,5	10	10,0	13	28,9
b. direcția	orizontal	b 1	60	66,7	33	82,5	74	74,0	35	77,8
	ascendent	b 2	25	27,7	5	12,5	25	25,0	8	17,8
	descendent	b 3	5	5,6	2	5,0	1	1,0	2	4,4
c. poziția	nevizibil	c 1	2	2,2	3	7,5	3	3,0	1	2,2
	slab vizibil	c 2	29	32,2	16	40,0	27	27,0	16	35,5
	proemin. viz.	c 3	59	65,5	21	52,5	70	70,0	28	62,2
a. înălțimea	înaltă	a 1	25	27,8	19	47,5	12	12,0	6	13,3
	mijlocie	a 2	42	46,7	16	40,0	34	34,0	19	42,2
	scundă	a 3	23	25,6	5	12,5	54	54,0	20	44,4
b. inserția inf.	la niv. sept.	b 1	44	48,9	19	47,5	40	40,0	14	31,1
	mai sus	b 2	45	50,0	19	47,5	52	52,0	30	66,7
	mai jos	b 3	1	1,1	2	5,0	8	8,0	1	2,2
c. inserția post.	cam cît lung. nas	c 1	16	17,8	8	20,0	11	11,0	2	4,4
	mai îndărăt	c 2	2	2,2	—	—	—	—	—	—
	mult înainte	c 3	72	80,0	32	80,0	89	89,0	43	95,6
d. traiectul marg. inferioare	drept	d 1	14	15,6	11	27,5	21	21,0	15	33,3
	unghiular	d 2	13	14,4	6	15,0	9	9,0	6	13,3
	ușor curbat	d 3	55	61,1	17	42,5	59	59,0	22	48,9
	foarte curbat	d 4	8	8,9	6	15,0	11	11,0	2	4,4
șanțul aripilor a. mărimea	evident	a 1	49	54,4	22	55,0	58	58,0	22	48,9
	mijlociu	a 2	26	28,9	12	30,0	29	29,0	14	31,1
	neevident	a 3	15	16,7	6	15,0	13	13,0	9	20,0
b. traiectul	inserția post./vîrf	b 1	61	67,8	22	55,0	69	69,0	25	55,5
	pierdut spre vîrf	b 2	29	32,2	18	45,0	31	31,0	20	44,4
c. direcția	aproape orizont.	c 1	33	36,7	8	20,0	35	35,0	12	26,7
	îndărăt în sus	c 2	4	4,4	3	7,5	14	14,0	3	6,7
	îndărăt în jos	c 3	53	58,9	29	72,5	51	51,0	30	66,7
a. proeminență	proeminent	a 1	86	95,6	38	95,0	74	74,0	30	66,7
	moderat	a 2	4	4,4	2	5,0	24	24,0	14	31,1
	neproeminent	a 3	—	—	—	—	2	2,0	1	2,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

sificație, pînă la ruperea paralelismului și situarea maximelor procentuale în variante cu totul diferite ale aceluiași caracter (2).

Din 45 de caractere cît totalizează norma frontală și laterală, mai mult de jumătate sînt oscilante. Se comportă astfel variantele: a și c ale rădăcinii, b a spatelui, a, b și c ale vîrfului, b a septumului, d a aripii, b a nărilor (norma frontală), precum și trăsăturile: a, a rădăcinii, a și b ale spatelui, a, b și c ale vîrfului, b și c ale aripilor, a, b și c ale nărilor (norma laterală).

În cadrul populației de la Șirnea, răsturnarea repartițiilor procentuale s-a produs după cum urmează: la bărbați sînt mai frecvente nasurile cu nazionul situat ceva mai jos față de glabelă, cu septum îngroșat înainte și lung, cu aripi depărtate, subțiri și înalte. La femei sînt mai numeroase nasurile cu nazionul situat în continuarea frunții, cu profilul rădăcinii slab arcuit, cu septum de lățime uniformă și mijlociu de lung, cu aripi mijlociu de depărtate și moderat de groase.

Între aceste două situații extreme se situează acele caractere care au suferit o remaniere în repartiția procentuală numai pentru categoriile secundare ale scărilor de clasificație, maximul procentual situîndu-se în aceeași categorie la ambele sexe. Atît la bărbați cît și la femei segmentul osos al spatelui nasului este mai lat decît rădăcina. Totuși, în raport cu această categorie centrală, sînt mai frecvente la bărbați nasurile al căror spate osos este la fel de lat cu rădăcina, la femei nasurile cu spatele osos mai îngust decît rădăcina. În aceeași ordine de idei remarcăm că aripile lipite, nările de formă rotunjit-lată, profilele în totalitate concave și ondulate sînt mai frecvente la femei decît la bărbați, unde, respectiv pentru aceste variante, apar nări mult depărtate și de formă lunguiață, iar profilele concave și ondulate sînt mai rare.

MODIFICĂRI ALE CARACTERELOR NASULUI ÎN RAPORT CU VÎRSTA

Analiza evoluției caracterelor nasului în raport cu vîrsta, pe baza repartițiilor procentuale din tabelul nr. 1, conduce la trei concluzii esențiale.

1. Există trăsături care practic nu se modifică în raport cu vîrsta, dacă nu luăm în considerație redusele oscilații procentuale între grupele de vîrstă sau între sexe. Se prezintă astfel grosimea septumului, direcția nărilor, suprafața planșeului, dezvoltarea nasului în sens vertical (norma frontală) sau traiectul spatelui la limita os-cartilaj, trecerea vîrfului în septum (norma laterală).

2. Un alt grup de caractere se modifică în același sens atît la bărbați cît și la femei. Astfel, se mărește distanța verticală nazion — glabelă și se accentuează adîncimea profilului rădăcinii nasului atît în raport cu același reper, cît și cu unghiul intern al ochiului. Spatele osos, cartilaginos și lărgimea aripilor devin mai late, iar forma vîrfului evoluează în direcția tipului colțurat.

3. A treia categorie, și cea mai importantă, grupează trăsături care la bătrîneță se modifică specific în raport cu sexul. Dacă la bărbați asistăm la o accentuare a convexității carenei nazale pentru toate sectoarele sale,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la femei acest fenomen este oarecum evident numai pentru segmentul cartilaginos. De asemenea, la bărbaţi este mai evident fenomenul de orizontalizare al septumului pe seama tipului ascendent şi orientarea descendentă a vîrfului. Privit din norma frontală, vîrful nasului masculin se lăţeşte concomitent cu o îngroşare a părţilor moi, pe cînd nările de formă rotunjit-lată dispar. La femei mai subliniem că înălţimea rădăcinii faţă de glabelă scade mai puternic, creşte frecvenţa nasurilor cu relief plat şi se accentuează gradul de frontalizare a nărilor şi de curbare a septumului.

STUDIUL CÎTORVA CORELAŢII

Tabelul nr. 2

Variabilitatea unor caractere metrice ale nasului şi feţei

Caractere metrice	♂				♀			
	N	min. — max.	X	± σ	N	min. — max.	X	± σ
Înălţimea nas. (n — sn)	88	50—67	58,85	3,79	100	50—61	55,12	2.71
Lăţimea nas. (al — al)	88	29—42	35,52	2,77	100	26—40	32,02	2,33
Înălţimea feţei (n — gn)	88	113—114	130,03	6,58	100	110—134	119,33	5,06
Lăţimea feţei (zy — zy)	88	133—157	142,17	5,22	100	122—141	131.55	4,00

Tabelul nr. 3

Valorile unor coeficienţi de corelaţie

Cupluri de caractere	♂		♀	
	N	r	N	r
n — sn cu al — al	88	—0,0086	100	—0,1521
n — sn cu n — gn	88	0,5699	100	0,4398
n — sn an cu zy — zy	88	0.0575	100	0,0102
al — al cu — n — gn	88	0,0573	100	0,0831
al — al cu zy — zy	88	0,1172	100	0,4946
n — gn cu zy — zy	88	0,2769	100	0,2795

După ce în tabelul nr. 2 am prezentat variabilitatea a două caractere ale nasului şi două ale feţei, am înscris în tabelul nr. 3 coeficienţii de corelaţie ai aceloraşi caractere grupate în cupluri.

După o succintă analiză a datelor din ultimul tabel putem conchide că pentru ambele sexe valoarea cea mai mare apare la corelaţia dintre

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

diametrele verticale ale feței și nasului. Diferențe sexuale puternice prezintă raportul dintre lățimea nasului și lărgimea feței (0,4946 ♀ și 0,1172 ♂). Lărgimea alară și diametrul orizontal al feței prezintă raporturi genetice mai puternice la femei decît la bărbați. Pentru ambele sexe există o corelație mult mai puternică între înălțimea nasului și înălțimea feței decît între înălțimea și lățimea feței. Slaba corelație dintre diametrele vertical și orizontal ale nasului confirmă datele din literatură (1), care menționează că acestea constituie două caractere condiționate de factori ereditari independenți, deci fără raporturi genetice între ele.

VARIABILITÉ DE CERTAINS CARACTÈRES MORPHOLOGIQUES DU NEZ, CHEZ LA POPULATION DU VILLAGE DE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

L'auteur étudie la variabilité des caractères du nez sur 275 sujets (130 ♂, 145 ♀), habitants du village de Șirnea, en utilisant en tant que méthode d'enregistrement de caractères sur place une fiche combinée d'après Weninger — Pöch et K. Saller.

L'analyse des données inscrites dans le tableau 1 met en évidence : 1) les particularités de la structure nasale pour la série masculine de 20 à 59 ans ; 2) les traits spécifiques de la morphologie nasale par rapport au sexe ; 3) les modifications de cet organe par rapport à l'âge.

Du point de vue taxonomique, le nez des hommes de Șirnea présente des traits spécifiques dinaro-nordiques.

Les coefficients de corrélations indiquent des rapports génétiques plus forts pour les couples de caractères hauteur nez — hauteur face chez les hommes, largeur nez — largeur face et hauteur nez—hauteur face chez les femmes.

BIBLIOGRAFIE

1. Olivier G., *Anatomie anthropologique*, Vigot, Paris, 1965.
2. Pop Suzana și Enăchescu Th., *Contribuții la studiul dimorfismului sexual*, Probl. antropol., V, 1960.
3. Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, Fischer, Stuttgart, 1962, **III.**
4. Schade H., *Zur Standardisierung morphognostischer Merkmale*, Antropol. Anz., **30**, *4*, 1968.
5. Scheidt W., *Physiognomische Studien an niedersächsischen und oberschwäbischen Landbevölkerungen*, Deut. Rass., **5**, 1931.
6. Vlădescu Maria, *Asupra variabilității arhitecturii regiunii nazale la populația din comuna Fundata*, St. cerc. antropol., **6**, *1*, 1969.
7. Weber E., *Grundriss der biologischen Statistik*, Fischer, Jena, 1961.
8. Weninger J., *Pöch Hella, Leitlinien zur Beobachtung der somatischen Merkmale*, Mitt. Anthropol. Ges. Wien, 1924, **LIV.**

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

V. CONSIDERAȚII ASUPRA UNOR CARACTERE DE OBSERVAȚIE ALE REGIUNII ORBITALE LA POPULAȚIA SATULUI ȘIRNEA – CULOARUL BRAN

DE

ELENA D. RADU

572.765 (R4)

Variabilitatea conformativă a regiunii orbitale se înscrie pe linia cercetărilor antropologice complexe ale populațiilor din culoarul Bran. Studiul s-a efectuat pe o serie de femei între 20 și 55 de ani și pe o serie de bărbați între 20 și 60 de ani.

VARIABILITATEA REGIUNII ORBITALE

Sprînceana. Din punctul de vedere al formei și consistenței sprîncenei, populația satului Șirnea se caracterizează prin predominanța sprîncenelor late și puternice, mai net pentru seria de bărbați.

Se constată o creștere cu vîrsta pentru femei a frecvenței categoriei de sprîncene slabe și o evidentă cădere de frecvență în ultima clasă de vîrstă a sprîncenelor de consistență puternică.

Pentru lărgimea sprîncenei se constată la bărbați o ușoară creștere a sprîncenelor late (vizibil și la femei) și o descreștere a sprîncenelor mijlocii ca lărgime.

Fanta palpebrală. Regiunea fantei palpebrale se caracterizează prin orizontalitatea fantei cu tendință de variație spre fantele „oblice de sus și din afară spre jos și înăuntru", printr-o lungime mijlocie spre lungă, mijlocie spre îngustă ca deschidere și net fuziformă.

Pleoapa superioară. Ca înălțime este predominant mijlocie spre mică și cu cea mai mare frecvență pentru pleoapele care fac o cută. Înălțimea regiunii tarsale este mică, în timp ce înălțimea regiunii orbitale este mijlocie spre mare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VARIABILITATEA GRADULUI DE ÎNCĂRCARE AL PLEOAPEI SUPERIOARE

După scara de clasificare a lui Erhardt se constată predominanţa categoriei „cută căzînd lateral în afară". Se pare că pe măsura înaintării în vîrstă creşte frecvenţa asimetriilor de încărcare ale pleoapei superioare.

Unghiul intern al ochiului. Acesta este mijlociu ca mărime şi în formă de cioc pentru întreaga populaţie.

Raportul irisului cu cele două pleoape. Raportul irisului cu pleoapa superioară indică neta predominanţă a categoriei „pleoapa superioară acoperă o parte din iris", iar pentru pleoapa inferioară predomină categoria „pleoapa inferioară atinge marginea irisului" pentru femei, în timp ce la bărbaţi categoriile „pleoapa inferioară atinge marginea irisului" şi „pleoapa inferioară acoperă o parte din iris" sînt la paritate.

Globul ocular. Este mijlociu ca mărime şi normal ca poziţie.

Concluzii. Fenomenele de involuţie, în urma cercetărilor noastre, de la nivelul regiunii orbitale ni se par mai pregnante decît reuşim să le punem în evidenţă prin mijloacele noastre de observaţie.

Este foarte adevărat că a trebuit să eliminăm din seriile noastre tot ce era trecut de o limită de vîrstă stabilită şi aceasta pentru raţiunea că subiecţii respectivi prezentau involuţii ale caracterelor regiunii orbitale (în diferite grade) care îi făceau neîncadrabili în scările de clasificare utilizate. Ceea ce frapează este o mare frecvenţă înregistrată în categoriile intermediare, fapt ce ar putea constitui indiciul unei variabilităţi orientate într-un anumit sens, abia sesizabil la faza noastră de cercetare şi la obiectul studiului de faţă.

Considerăm că eşantioane mai bine reprezentate numeric pot da indicii mai riguros ştiinţifice atît în ceea ce priveşte dimorfismul sexual, cît şi amploarea fenomenelor de involuţie la nivelul regiunii orbitale.

CONSIDERATIONS ON SOME OBSERVATION CHARACTERS OF THE ORBITAL REGION OF THE POPULATION IN ŞIRNEA VILLAGE

ABSTRACT

The present paper is a contribution to the complex anthropological study of the population of the Bran pass.

The variability of the orbital region conformation is analysed on two series of subjects: 90 male subjects ages 20 to 60 and 100 female subjects ages 20 to 55. It seems that the involution phenomena in the orbital region are more apparent with the male series.

It may be remarked that these phenomena are actually more conspicuous than our possibilities to make them evident by our means of observation. There is a striking by higher frequency within the intermediate categories of the classification scales and this could be a sign of a variability pointing to a certain direction, hardly perceptibe at this stage of our research, and to the object of the present study.

Centrul de cercetări antropologice, Bucureşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea sprinceneî după vîrstă și sex

Lărgime		20—29 ani		30—39 ani		40—49 ani		50—55 ani	50—60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Subțire	N	3	—	2	—	1	—	—	—	6	—
	%	15,00	—	5,00	—	3,33	—	—	—	6,00	—
int.	N	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—
	%	5,00	—	—	—	1,33	—	—	—	2,00	—
Mijlocie	N	7	6	9	7	9	5	2	1	27	19
	%	35,00	40,00	22,50	23,33	30,00	20,00	20,00	5,00	27,00	21,11
int.	N	—	—	4	—	1	1	1	1	6	2
	%	—	—	10,00	—	1,33	4,00	10,00	5,00	6,00	2,22
Lată	N	9	9	25	23	18	19	7	18	59	69
	%	45,00	60,00	62,50	76,66	60,00	76,00	70,00	90,00	59,00	76,66
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	100,00	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99
Consistență											
Puternică	N	10	11	20	27	16	19	1	10	47	67
	%	50,00	73,33	50,00	90,00	53,33	76,00	10,00	50,00	47,00	74,44
Mijlocie	N	6	2	7	1	3	3	—	4	16	10
	%	30,00	13,33	17,50	3,33	10,00	12,00	—	20,00	16,00	11,11
Slabă	N	4	2	13	2	11	3	9	6	37	13,44
	%	20,00	13,33	32,50	6,66	36,66	12,00	90,00	30,00	37,00	14,44
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,99	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea fantei palpebrale pe virste şi sexe

Poziţie		20–29 ani		30–39 ani		40–49 ani		50–55 ani	50–60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Oblică de sus şi din afară spre jos şi înăuntru	N	—	—	4	2	4	1	3	—	11	3
	%	—	—	10,00	6,66	13,33	4,00	30,00	—	11,00	3,33
interm.	N	8	4	22	11	12	9	2	8	44	32
	%	40,00	26,66	55,00	36,66	40,00	36,00	20,00	40,00	44,00	55,55
Orizontală	N	12	11	14	17	14	15	4	12	44	65
	%	60,00	73,33	35,00	56,66	46,66	60,00	40,00	60,00	44,00	61,11
interm.	N	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
	%	—	—	—	—	—	—	10,00	—	1,00	—
Oblică de sus şi dinăuntru spre jos şi în afară	N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,99	100,00	99,98	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99
Lungime Scurtă	N	—	—	15	1	3	5	3	2	11	8
	%	—	—	12,50	3,33	10,00	20,00	30,00	10,00	11,00	8,90
interm.	N	2	1	5	6	7	9	2	6	16	22
	%	10,00	6,66	12,50	20,00	23,33	36,00	20,00	30,00	16,00	24,44
Mijlocie	N	3	7	10	6	10	2	1	3	24	18
	%	15,00	46,66	25,00	20,00	33,33	8,00	10,00	15,00	24,00	20,00
interm.	N	8	3	13	9	6	4	2	5	29	21
	%	40,00	20,00	32,50	30,00	20,00	16,00	20,00	25,00	29,00	23,33
Lungă	N	7	4	7	8	4	5	2	4	20	21
	%	35,00	26,66	17,50	26,66	13,33	20,00	20,00	20,00	20,00	23,33

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Deschidere Îngustă	N	3	4	9	9	5	14	2	7	19	34
	%	15,00	26,66	22,50	30,00	16,66	56,00	20,00	35,00	19,99	37,77
interm.	N	12	5	22	17	13	10	6	10	53	42
	%	60,00	33,33	55,00	56,66	43,33	40,00	60,00	50,00	53,00	46,66
Mijlocie	N	4	6	8	4	7	1	2	2	21	13
	%	20,00	40,00	20,00	13,33	23,33	4,00	20,00	10,00	21,00	14,44
interm.	N	1	—	—	—	3	—	—	1	4	1
	%	5,00	—	—	—	10,00	—	—	5,00	4,00	1,11
Largă	N	—	—	1	—	2	—	—	—	3	—
	%	—	—	2,50	—	6,66	—	—	—	3,00	—
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100,00	99
	%	100,00	99,99	100,00	99,99	99,98	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98
Formă Fuziformă	N	20	14	38	29	29	25	9	20	96	88
	%	100,00	93,33	95,00	96,66	96,66	100,00	90,00	100,00	96,00	97,77
Migdalată	N	—	1	2	1	1	—	1	—	4	2
	%	—	6,66	5,00	1,33	1,33	—	10,00	—	4,00	2,29
Rotundă	N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elipsoidă	N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,99	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Variabilitatea plecăpei superioare pe vîrste și sex

Înălțime		20 — 29 ani		30 — 39 ani		40 — 49 ani		50 — 55 ani	50 — 60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Foarte mică	N	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1
	%	—	—	—	—	3,33	4,00	—	—	1,00	1,11
Mică	N	2	1	13	3	5	1	1	2	21	7
	%	10,00	6,66	32,50	10,00	16,66	4,00	10,00	10,00	21,00	7,77
interm.	N	2	3	8	6	3	10	1	4	14	23
	%	10,00	20,00	20,00	20,00	10,00	40,00	10,00	20,00	14,00	25,55
Mijlocie	N	15	7	14	11	13	8	5	12	47	38
	%	75,00	46,66	35,00	36,66	43,33	32,00	50,00	60,00	47,00	42,22
interm.	N	—	4	3	7	5	5	3	1	11	17
	%	—	26,66	7,50	23,33	16,66	20,00	30,00	5,00	11,00	18,88
Mare	N	1	—	2	3	3	—	—	1	6	4
	%	5,00	—	5,00	10,00	10,00	—	—	5,00	6,00	4,44
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	99,99	99,98	100,00	100,00	100,00	100,00	99,97
Constituire											
Face o cută	N	19	15	33	23	23	22	9	17	84	77
	%	95,00	100,00	82,50	76,66	76,66	88,00	90,00	85,00	84,00	85,55
Se dezvoltă ca o plică	N	1	—	7	7	7	3	1	3	16	13
	%	5,00	—	17,50	23,33	23,33	12,00	10,00	15,00	16,00	14,44
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	100,00	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Înălțimea reg. tarsale											
	N	10	6	25	9	18	17	5	15	58	47
Mică	%	50,00	40,00	62,50	30,00	60,00	68,00	50,00	75,00	58,00	52,22
interm.	N	—	2	1	—	1	1	—	—	2	3
	%	—	13,32	2,50	—	3,33	4,00	—	—	2,00	3,33
Mijlocie	N	9	5	11	18	10	7	4	4	34	34
	%	45,00	33,33	27,50	60,00	33,33	28,00	40,00	20,00	34,00	37,77
interm.	N	1	1	2	1	1	—	1	—	5	2
	%	5,00	6,66	5,00	3,33	3,33	—	10,00	—	5,00	2,22
Mare	N	—	1	1	2	—	—	—	1	1	4
	%	—	6,66	2,50	6,66	—	—	—	5,00	1,00	4,44
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,97	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98
Înălțimea reg. orbitale Mică	N	1	1	5	3	2	3	1	1	9	8
	%	5,00	6,66	12,50	10,00	6,66	12,00	10,00	5,00	9,00	8,88
interm.	N	—	2	6	7	2	5	1	2	9	16
	%	—	13,32	15,00	23,33	6,66	20,00	10,00	10,00	9,00	17,76
Mijlocie	N	14	11	17	9	19	9	4	9	45	38
	%	70,00	73,33	42,50	30,00	63,33	36,00	40,00	45,00	54,00	42,22
interm.	N	2	1	6	6	6	6	2	6	16	19
	%	10,00	6,66	15,00	20,00	20,00	24,00	20,00	30,00	16,00	21,11
Mare	N	3	—	6	5	1	2	2	2	12	9
	%	15,00	—	15,00	16,66	3,33	8,00	20,00	10,00	12,00	10,00
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,97	100,00	99,99	99,98	100,00	100,00	100,00	100,00	99,97

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Variabilitatea gradului de încărcare a pleoapei superioare după Erhardt

Clase de virstă / Scara Erhardt		20–29 ani ♀	20–29 ani ♂	30–39 ani ♀	30–39 ani ♂	40–49 ani ♀	40–49 ani ♂	50–55 ani ♀	50–60 ani ♂	Total ♀	Total ♂
Ia. Cuta acoperă toată marginea pleoapei	N	1	1	7	3	6	7	3	3	17	14
	%	5,00	6,66	17,50	10,00	20,00	28,00	30,00	15,00	17,00	15,55
Ib. Cuta încărcată puternic pe porţiunea de mijloc	N	—	—	1	1	—	1	—	—	1	2
	%	—	—	2,50	3,33	—	4,00	—	—	1,00	2,22
Ic. Partea tarsală foarte îngustă rămîne liberă	N	2	—	3	1	—	1	1	—	6	2
	%	10,00	—	7,50	3,33	—	4,00	10,00	—	6,00	2,22
IIa. Cută descărcată uniform arcuită	N	4	3	2	1	—	—	—	1	6	5
	%	20,00	20,00	5,00	3,33	—	—	—	5,00	6,00	5,55
IIb. Cută căzînd lateral în afară	N	13	9	16	15	14	9	2	9	45	42
	%	65,00	60,00	40,00	50,00	46,66	36,00	20,00	45,00	45,00	46,66
IIc. Cută căzînd lateral în unghiul intern	N	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
	%	—	6,66	—	—	—	4,00	—	—	—	2,22
III. Fără cută	N	—	—	7	7	7	13	1	3	15	13
	%	—	—	17,50	23,33	23,33	12,00	10,00	15,00	15,00	14,44
IV. Asimetrie de încărcare între ochiul sting şi drept	N	—	1	4	2	3	3	3	4	10	10
	%	—	6,66	10,00	6,66	10,00	12,00	30,00	20,00	10,00	11,11
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	99,98	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,97

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Variabilitatea unghiului intern al ochiului după vîrstă și sex

Mărime		20—29 ani		30—39 ani		40—49 ani		50—55 ani	50—60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Larg	N	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—
	%	—	—	2,50	—	3,33	—	—	—	2,00	—
int.	N	—	—	—	—	—	11	—	—	—	11
	%	—	—	—	—	—	44,00	—	—	—	12,26
Mijlociu	N	6	7	8	3	8	1	1	2	23	13
	%	30,00	46,66	20,00	10,00	26,66	4,00	10,00	10,00	23,00	14,44
int.	N	11	4	22	18	15	—	3	10	51	32
	%	55,00	26,66	55,00	60,00	50,00	—	30,00	50,00	51,00	35,55
Îngust	N	3	4	9	9	6	13	6	8	24	34
	%	15,00	26,66	22,50	30,00	20,00	52,00	60,00	40,00	24,00	37,77
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	100,00	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98
Formă Arcuită	N	—	—	2	—	6	—	1	—	9	—
	%	—	—	5,00	—	20,00	—	10,00	—	9,00	—
Rotundă	N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cioc	N	20	15	38	30	24	25	9	20	91	90
	%	100,00	100,00	95,00	100,00	80,00	100,00	90,00	100,00	91,00	100,00
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 6

Variabilitatea raportului irisului cu cele două pleoape

Raportul irisului cu pleoapa superioară		20—29 ani		30—39 ani		40—49 ani		50—55 ani	50—60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Pleoapa superioară acoperă o parte din iris	N	20	15	40	29	29	25	10	20	99	89
	%	100,00	100,00	100,00	96,66	96,66	100,00	100,00	100,00	99,00	98,88
Pleoapa superioară atinge marginea irisului	N	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1
	%	—	—	—	3,33	3,33	—	—	—	1,00	1,11
Nu acoperă irisul	N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100,00	90
	%	100,00	100,00	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99
Raportul irisului cu pleoapa inferioară Pleoapa inferioară acoperă o parte din iris	N	7	4	12	13	12	14	6	10	37	41
	%	35,00	26,66	30,00	43,33	40,00	56,00	60,00	50,00	37,00	45,55
Pleoapa inferioară atinge marginea irisului	N	8	8	26	13	15	10	3	10	52	41
	%	40,00	53,32	65,00	43,33	50,00	40,00	30,00	50,00	52,00	45,55
Nu acoperă irisul	N	5	3	2	4	3	1	1	—	11	8
	%	25,00	20,00	5,00	13,33	10,00	4,00	10,00	—	11,00	8,88
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 7

Variabilitatea globului ocular pe vîrste și sexe

Mărime		20—29 ani		30—39 ani		40—49 ani		50—55 ani	50—60 ani	Total	
		♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Mic	N	—	—	2	—	1	1	—	—	3	1
	%	—	—	5,00	—	1,33	4	—	—	3,00	1,11
int.	N	—	1	6	3	—	3	2	3	8	10
	%	—	6,66	15,00	10,00	—	12,00	20,00	15,88	8,00	11,11
Mijlociu	N	12	10	24	16	21	19	6	11	63	56
	%	60,00	66,00	60,00	53,33	70,00	76,00	60,00	55,00	63,00	62,21
int.	N	8	4	7	6	5	2	2	4	22	16
	%	40,00	26,66	17,50	20,00	16,66	8,00	20,00	20,00	22,00	17,77
Mare	N	—	—	1	5	3	—	—	2	4	7
	%	—	—	2,50	16,66	10,00	—	—	10,00	4,00	7,77
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	99,98	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98
Poziție Adînc	N	—	—	1	1	3	1	—	4	4	6
	%	—	—	2,50	3,33	10,00	4,00	—	20,00	4,00	6,66
int.	N	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
	%	—	—	—	—	3,33	—	—	—	1,00	—
Normal	N	19	15	38	28	24	24	10	16	91	83
	%	95,00	100,00	95,00	93,33	80,00	96,00	100,00	80,00	91,00	92,22
int.	N	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	%	5,00	—	—	—	—	—	—	—	1,00	—
Proemină	N	—	—	1	1	2	—	—	—	3	1
	%	—	—	2,50	3,33	6,66	—	—	—	3,00	1,11
Total	N	20	15	40	30	30	25	10	20	100	90
	%	100,00	100,00	100,00	99,99	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	99,99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VI. MORFOLOGIA GURII ŞI BĂRBIEI LA POPULAŢIA SATULUI ŞIRNEA

DE

HORST SCHMIDT

572.766.1(R4)

Continuînd cercetările antropologice multilaterale efectuate în satele din culoarul Bran, în iulie 1968 s-a întreprins un studiu complex asupra satului Şirnea.

Lucrarea de faţă cuprinde frecvenţa unor caractere morfologice, caractere consemnate în fişe speciale de observaţie. Fişele constituie o combinaţie între fişa Pöch şi fişa Saller. Eşantionul cuprinde doar persoane născute în satul Şirnea, avînd minimum 3 generaţii parentale originare din această comună. Caracterele infantile precum şi modificările survenite datorită fenomenului de involuţie senilă au fost excluse, loturile noastre cuprinzînd doar femei între 20—55 de ani şi bărbaţi între 20—57 de ani.

Observaţiile au fost făcute din norma frontală şi laterală. Deoarece această regiune este extrem de mobilă, observaţiile trebuie făcute într-o stare de relaxare musculară, mimica putînd produce modificări extrem de mari.

REZULTATELE OBŢINUTE

În tabelele nr. 1 şi 2 se poate observa frecvenţa fiecărui caracter în parte defalcat pe sexe. Vom analiza doar unele caractere care diferenţiază cele două sexe sau a căror frecvenţă variază cu vîrsta.

Dacă ne referim la filtrum observăm un procent relativ ridicat de reliefări medii şi slabe. Într-o publicaţie anterioară (3) făcută de noi am stabilit existenţa unei corelaţii pozitive între filtrum şi componenţa tivului buzei mucoase superioare. Acest fapt se reflectă şi la populaţia noastră printr-un procent relativ ridicat de buze mucoase superioare al căror tiv descrie o curbă simplu-compusă în dauna celei compuse. Există

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea caracterelor morfologice ale regiunii gurii și bărbiei (norma frontală)

Regiunea	Caractere	Variabilitatea caracterelor	♀			♂		
			N	%	nr. total	N	%	nr. total
Buza dermică superioară	înălțime	înaltă	16	16,00	100	7	7,78	90
		medie	77	77,00		71	78,89	
		joasă	7	7,00		12	13,33	
	grosime	groasă	1	1,00	100	11	12,36	89
		medie	88	88,00		76	85,39	
		subțire	11	11,00		2	2,25	
	lungime	lungă	4	4,00	100	5	5,62	89
		medie	92	92,00		81	91,01	
		scurtă	4	4,00		3	3,37	
Filtrumul	relief	reliefat	46	46,00	100	47	54,65	86
		mediu reliefat	38	38,00		29	33,72	
		slab reliefat	16	16,00		10	11,63	
Sulcul nazolabial	energia	evident	50	50,00	100	48	53,33	90
		puțin evident	36	36,00		32	35,56	
		inexistent	14	14,00		10	11,11	
	începutul	la aripa nazală	37	43,03	86	23	28,75	80
		mai sus aripă nazală	49	56,97		57	71,25	
	terminarea	în colțul gurii	2	2,32	86	1	1,25	80
		în afara colțului	79	91,87		73	91,25	
		se vede doar sus	5	5,81		6	7,50	
Buza mucoasă superioară	lățime	subțire	21	21,00	100	28	31,11	90
		medie	68	68,00		49	54,44	
		groasă	11	11,00		13	14,45	
	tivul buzei	concavă	—	—	100	—	—	90
		dreaptă	1	1,00		3	3,33	
		convexă	99	99,00		87	96,67	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1 (continuare)

Regiunea	Caractere	Variabilitatea caracterelor	♀ N	♀ %	♀ nr. total	♂ N	♂ %	♂ nr. total
Buza mucoasă superioară	componenţa tivului	curbă simplă	5	5,00	100	2	2,22	90
		curbă simplu-compusă	50	50,00		32	35,56	
		curbă compusă	45	45,00		56	62,22	
	energia tivului	evident	63	63,00	100	57	63,33	90
		neevident	37	37,00		33	36,67	
Buza mucoasă inferioară	lăţime	subţire	20	20,00	100	24	26,67	90
		medie	71	71,00		57	63,33	
		groasă	9	9,00		9	10,00	
	tivul buzei	concavă	100	100,00	100	88	97,78	90
		dreaptă	—	—		2	2,22	
		convexă	—	—		—	—	
	componenţa tivului	curbă simplă	99	99,00	100	88	97,78	90
		curbă simplu-compusă	1	1,00		2	2,22	
		curbă compusă	—	—		—	—	
	energia tivului	evident	46	46,00	100	36	40,00	90
		neevident	54	54,00		54	60,00	
Fanta orală	mărime	mare	11	11,00	100	12	13,33	90
		mijlocie	80	80,00		70	77,78	
		mică	9	9,00		8	8,89	
	orientare	orizontală	90	90,00	100	85	94,44	90
		colţul în jos	10	10,00		5	5,56	
		colţul în sus	—	—		—	—	
	cuta din colţul gurii	existentă	32	32,00	100	31	34,44	90
		inexistentă	68	68,00		59	65,56	
Buza dermică inferioară	înălţime	înaltă	6	6,00	100	7	7,78	90
		medie	62	62,00		62	68,89	
		joasă	32	32,00		21	23,33	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1 (continuare)

Regiunea	Caractere	Variabilitatea caracterelor	♀ N	♀ %	♀ nr. total	♂ N	♂ %	♂ nr. total
Buza dermică inferioară	grosime	groasă	14	14,00	100	15	16,67	90
		medie	86	86,00		75	83,33	
		subțire	—	—		—	—	
	cuta mento-labială	existentă	41	41,00	100	52	57,78	90
		inexistentă	58	58,00		37	41,11	
		gropiță	1	1,00		1	1,11	
Bărbia	înălțime	înaltă	12	12,00	100	11	12,22	90
		medie	74	74,00		70	77,78	
		scurtă	14	14,00		9	10,00	
	lățime	lată	17	17,00	100	19	21,11	90
		medie	77	77,00		69	76,67	
		îngustă	6	6,00		2	2,22	
	împărțire	gropiță	6	6,00	100	10	11,11	90
		cută verticală	2	2,00		10	11,11	
		neîmpărțită	92	92,00		70	77,78	

și o diferențiere între sexe. La bărbați, unde filtrumul este mai evident, și procentul de curbe compuse este mai mare.

Un alt fapt demn de remarcat este frecvența extrem de mică a gropiței sau cutei verticale la nivelul bărbiei, caracteristică găsită și la populația satului vecin, Fundata (3).

Privită din profil, regiunea gurii este în majoritatea cazurilor dreaptă, în același plan cu celelalte regiuni ale feței și în puține cazuri prognată. Opistocheilia este absentă.

Frecvența unor caractere cu pondere mare în stabilirea componentei rasiale a unei populații, cum sînt procentul ridicat de buze mucoase subțiri, numărul crescut de bărbii late și frecvența mare de bărbii proiectate (văzute din profil), ne indică predominanța în această populație în special a elementului nordic și dinaric.

O serie din caracterele analizate de noi indică și un evident dimorfism sexual. Astfel, la femei doar într-un singur caz buza dermică superioară este groasă, în schimb se observă un procent mai mare de buze subțiri, și invers la bărbați. Deoarece procentul de procheilie și ortocheilie este aproximativ același la ambele sexe, faptul mai sus menționat

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea caracterelor morfologice ale regiunii gurii și bărbiei (norma laterală)

Regiunea	Caractere	Variabilitatea caracterelor	♀			♂		
			N	%	nr. total	N	%	nr. total
Buza dermică superioară	direcția liniei de profil	procheilie	25	25,00	100	26	29,21	89
		ortocheilie	75	75,00		63	70,79	
		opistocheilie	—	—		—	—	
	forma liniei de profil	dreaptă	62	62,00	100	57	64,05	89
		convexă	2	2,00		12	13,48	
		concavă	36	36,00		20	22,47	
Fanta orală	grad de invaginare	slab	20	20,00	100	16	17,78	90
		puternic	69	69,00		63	70,00	
		foarte puternic	11	11,00		11	12,22	
Buza dermică inferioară	direcția liniei de profil	aproape vertical	13	13,00	100	7	7,78	90
		oblic în sus	86	86,00		80	88,89	
		aproape orizontal	1	1,00		3	3,33	
	forma liniei de profil	dreaptă	75	75,00	100	69	76,67	90
		convexă	12	12,00		10	11,11	
		concavă	13	13,00		11	12,12	
Bărbia	direcția liniei de profil	proeminentă	53	53,00	100	51	56,67	90
		dreaptă	44	44,00		33	36,67	
		retrasă	3	3,00		6	6,66	
	forma liniei de profil	plată	25	25,00	100	29	32,22	90
		rotundă	74	74,00		61	67,78	
		ascuțită	1	1,00		—	—	
Sulcul nazolabial	poziție	evident	26	27,65	94	62	73,81	84
		acoperit obraz	68	72,35		22	26,19	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Variabilitatea unor caractere

Regiunea	Variabilitatea caracterelor	20—29 ani ♀ N	%	total	20—29 ani ♂ N	%	total	30—39 ♀ N	%	total
Buza dermică superioară	groasă	1	5,00	20	4	28,57	14	—	—	38
	medie	19	95,00		10	71,43		36	94,74	
	subțire	—	—		—	—		2	5,26	
Sulcul nazo-labial	evident	4	20,00	20	3	21,43	14	14	36,84	38
	puțin evident	10	50,00		7	50,00		16	42,10	
	inexistent	6	30,00		4	28,57		8	21,06	
Buza mucoasă superioară	curbă simplă	—	—	20	—	—	14	—	—	38
	curbă simplu -compusă	9	45,00		2	14,28		20	52,63	
	curbă compusă	11	55,00		12	85,72		18	47,37	
Cuta colț gură	existentă	1	5,00	20	1	7,14	14	7	18,42	38
	inexistentă	19	95,00		13	92,86		31	81,58	
Cuta mento-labială	pronunțată	6	30,00	20	5	35,71	14	16	42,11	38
	nepronunțată	14	70,00		9	64,29		22	57,89	
	gropiță	—	—		—	—		—	—	
Buza dermică superioară (profil)	dreaptă	8	40,00	20	3	21,43	14	24	63,16	38
	convexă	—	—		—	—		—	—	
	concavă	12	60,00		11	78,57		14	36,84	

ne duce la concluzia existenței unui mai accentuat prognatism alveolar la femei și o mai puternică dezvoltare a părților moi la bărbați.

Cuta mento-labială, precum și cuta din colțul gurii apar la populația noastră într-un procent destul de scăzut, în schimb cazurile în care acestea sînt slab dezvoltate sau lipsesc complet sînt destul de frecvente. Întotdeauna cuta mento-labială apare mai des la bărbați și mai rar la femei, fapt explicabil, probabil, printr-o mai mare depunere de țesut adipos la nivelul acestei regiuni la femei. Datorită acestui fapt se explică și puternica deosebire dintre sexe privind sulcul nazo-labial din profil. La femei el este acoperit de obraz într-un procent foarte ridicat (72,35%), pe cînd la bărbați procentul de 26,19% ni se pare destul de scăzut.

Dintre celelalte caractere ce diferențiază cele două sexe mai amintim procentul mai ridicat de buze dermice superioare convexe la bărbați și creșterea formelor concave în dauna celor convexe la femei, precum și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

morfologice pe grupe de vîrstă

ani				40—49 ani					50—57 ani				
♂			♀			♂			♀			♂	
N	%	total	N	%	total	N	%	total	N	%	total	N	%	total
6	19,35		—	—		1	3,33		—	—		—	—	
25	80,65	31	26	86,67	30	29	96,67	30	7	58,33	12	12	85,71	14
—	—		4	13,33		—	—		5	41,67		2	14,29	
12	38,71		23	76,67		22	73,34		9	75,00		11	73,33	
15	48,39	31	7	23,33	30	7	23,33	30	3	25,00	12	3	20,00	15
4	12,90		—	—		1	3,33		—	—		1	6,67	
1	3,22		3	10,00		1	3,33		2	16,67		—	—	
10	32,26	31	14	46,67	30	11	36,67	30	7	58,33	12	9	60,00	15
20	64,52		13	43,33		18	60,00		3	25,00		6	40,00	
8	25,81		13	43,33		13	43,33		11	91,67		9	60,00	
23	74,19	31	17	56,67	30	17	56,67	30	1	8,33	12	6	40,00	15
16	51,61		14	46,67		20	66,67		5	41,67		11	73,33	
14	45,16	31	16	53,33	30	10	33,33	30	6	50,00	12	4	26,67	15
1	3,23		—	—		—	—		1	8,33		—	—	
23	74,19		20	66,67		20	66,67		10	83,33		11	78,57	
2	6,45	31	2	6,67	30	7	23,33	30	—	—	12	3	21,43	14
6	19,36		8	26,66		3	10,00		2	16,67		—	—	

faptul că la femei sulcul nazo-labial începe frecvent la marginea aripii nazale, pe cînd la majoritatea bărbaţilor el începe mai sus de aripa nazală.

Pentru a putea surprinde unele modificări survenite o dată cu vîrsta sau apariţia precoce sau tardivă a unor caractere, o parte din observaţiile noastre au fost grupate pe clase de vîrstă (tabelul nr. 3). Analizînd datele din tabel observăm că buza dermică superioară la ambele sexe este mai groasă în tinereţe, subţiindu-se o dată cu vîrsta. Acest fenomen se explică probabil printr-o mai slabă hidratare a ţesuturilor la o vîrstă mai înaintată. Trecerea este mai rapidă şi evidentă la femei, deoarece şi procentul de buze groase din perioada 20—29 de ani este mai mică.

După cum era şi de aşteptat, sulcul nazo-labial şi cuta din colţul gurii apar rar în tinereţe (1—20%) şi mult mai frecvent între 50—60 de ani (peste 60%). Cuta mento-labială însă pare să fie mai puţin influenţată de vîrstă. Între 20—29 de ani procentul la bărbaţi şi la femei este apro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ximativ acelaşi, apoi frecvenţa creşte treptat la bărbaţi, rămînînd însă la femei între 30—57 de ani constantă.

Traiectul compus al tivului buzei mucoase superioare este mult mai frecvent între 20—29 de ani decît între 50—57 de ani, una dintre cauze fiind şi faptul că delimitarea clară dintre buza mucoasă şi dermică se şterge treptat. Mai observăm că la bărbaţi procentul de curbe compuse este mai ridicat în toate grupele de vîrstă, aceasta, după cum am amintit şi mai sus, datorită unei mai puternice reliefări a filtrumului.

Grupa de vîrstă 20—29 de ani se caracterizează printr-un procent ridicat de buze dermice superioare concave. Deoarece cu vîrsta buza dermică devine mai subţire, iar limita dintre buza dermică şi cea mucoasă se estompează, acest traiect din concav devine drept. Însă în aprecierea acestei modificări trebuie să avem anumite rezerve. Se ştie că dentiţia artificială modifică regiunea gurii astfel încît curbura buzei dermice dispare, luîndu-i locul o formă dreaptă, iar relieful văzut din profil se şterge aproape complet (2).

În concluzie, putem desprinde unele diferenţe în frecvenţa unor caractere la cele două sexe, precum şi unele modificări ce apar odată cu înaintarea în vîrstă. Cauzele acestor modificări nu sînt încă elucidate, pentru aceasta fiind necesare unele studii mai complexe.

DIE MORPHOLOGIE DER MUND-UND KINNGEGEND BEI DER BEVÖLKERUNG DES DORFES ŞIRNEA

ZUSAMMENFASSUNG

Die komplexe anthropologische Forschung aus dieser Zone wurde durch das Studium des Dorfes Şirnea fortgesetzt. Die Variabilität der einzelnen Merkmale ist in Tabelle 1 und 2 dargestellt.

Besonders wird der Unterschied zwischen beiden Geschlechtern betont (bei Männern ist der Filtrum so wie auch alle Gesichtsfurchen stärker ausgeprägt, die Schleimhautlippen sind dünner, etc.) und die Ursachen die solche Unterschiede hervorbringen.

Einige Merkmale wurden in Altersgruppen verarbeitet (Tab. 3). So konnte man die Veränderungen, die mit dem Alter eintreten, feststellen.

BIBLIOGRAFIE

1. Pfannenstiel Dora, *Zur Morphologie und Genetik der Mund- und Kinnregion*, Arch. Jul-Klaus-Stiftg., 1952, **27**, *1*.
2. Scheidt W., *Physionomische Studien an niedersächsischen und oberschwäbischen Landbevölkerungen*, Deutsch. Rass., 1931, **5**.
3. Schmidt H., *Variabilitatea caracterelor morfologice ale părţilor moi ale gurii şi bărbiei la populaţia satului Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*.
4. Weninger J. u. Pöch H., *Leitlinie zur Beobachtung der somatischen Merkmale*, Mitt. Anthr op. Ges. Wien, 1924, **LIV**.

Centrul de cercetări antropologice, Bucureşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VII. CERCETĂRI SEROLOGICE ÎN SATUL ŞIRNEA

DE

SIMONA BERONIADE şi SERGIU ALOMAN

612.118.221.2 (R4)

Ca urmare a cercetărilor complexe din zona culoarului Bran, ne-am oprit de data aceasta asupra populaţiei din satul Şirnea, care însumează un efectiv de aproximativ 1 300 de locuitori.

Eşantionul la care se referă lucrarea de faţă reprezintă aproape 50% din populaţie.

Cercetările serologice întreprinse se referă la grupele sanguine A B 0, cu subgrupele A_1, A_2, A_1B, A_2 B, la sistemele MN şi $Rh_{(D)}$, precum şi la factorii secretori, salivari şi gustativi.

Datele obţinute au fost prezentate în tabelele nr. 1—5.

Rezultatele cercetării noastre au fost comparate apoi cu cele din studiile anterioare (1), (2), (3) efectuate în aceeaşi microzonă (satele Şimon, Moeciu de Jos şi Fundata).

La Şirnea au fost cercetaţi din punct de vedere serologic şi pentru sistemul A B 0 658 de subiecţi. Eşantionul arată un echilibru genetic, prin omogenitatea calculată de $\chi^2_{ABO} = 0{,}119$ şi $P \sim 0{,}30$ (tabelul nr. 1). Frecvenţa fenotipică a grupului sanguin A (48,54%) raportată la celelalte eşantioane studiate nu se deosebeşte mai evident decît de Fundata (A = 41,26%) şi se menţine la valori destul de apropiate faţă de celelalte două.

În ceea ce priveşte grupul 0 (41,64%), deosebirea se menţine faţă de toate cele 3 sate, atingînd chiar valoarea cea mai ridicată.

Acelaşi lucru îl putem spune şi despre grupa B (5,93%), cu deosebirea că reprezintă valoarea cea mai scăzută din comparaţiile zonale şi cu menţiunea că este şi cea mai mică valoare relativă întîlnită pînă acum la noi în ţară.

Grupa AB (2,89%) este de asemenea foarte scăzută şi se apropie ca valoare doar de Moeciu de Jos (tabelul nr. 1).

Subgrupele A_1, A_2 şi respectiv A_1B, A_2B (tabelul nr. 1) arată deosebiri între Şirnea şi celelalte eşantioane de referinţă (Şimon, Moeciu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Repartiţia fenotipurilor sau

Localitatea	Nr.	A	A_1	A_2	B
Şirnea	658	*326* 49,54 % ± 1,95	*275* 41,79 % ± 1,92	*51* 7,75 % ± 1,04	*39* 5,93 % ± 0,92
Şimon	461	*222* 48,15 % ± 2,32	*170* 36,87 % ± 2,24	*52* 11,28 % ± 1,47	*60* 11,02 % ± 1,56
Moeciu de Jos	502	*260* 51,79 % ± 2,29	*231* 46,01 % ± 2,22	*29* 5,78 % ± 1,04	*61* 12,15 % ± 1,46
Fundata	676	*283* 41,26 % ± 1,80	*235* 34,76 % ± 2,60	*48* 7,10 % ± 1,40	*114* 16,87 % ± 1,40

de Jos, Fundata). Şirnea posedă o frecvenţă de A_1B foarte scăzută (2,13%) faţă de Şimon (6,07%) şi semnificativ diferită ($t = 4,35$).

Compararea eşantioanelor din punct de vedere fenotipic şi genotipic A B 0 arată deosebiri statistic asigurate prin testul χ^2 (tabelul nr. 5), care, în raportarea Şirnei la Şimon, Moeciu de Jos şi Fundata, dau probabilităţi sub 0,01 ($P < 0,01$).

Diferenţierile eşantionului Şirnea faţă de celelalte localităţi studiate se datoresc valorilor fenotipice B, 0 şi genotipice, q, r.

Determinarea factorilor sanguini M, N şi MN totalizează 542 de subiecţi la Şirnea. Repartiţia frecvenţelor fenotipice M şi N şi a celor genetice m şi n la acest eşantion cu omogenitate bună $P \sim 0,90$ (tabelul nr. 3) nu arată în comparaţie cu celelalte trei eşantioane studiate diferenţe efective (tabelul nr. 5).

În sistemul sanguin Rh au fost trataţi 642 de subiecţi repartizaţi toţi astfel: 88% Rh pozitivi şi 12% rh negativi (tabelul nr. 4). Şirnea se diferenţiază faţă de Şimon atît fenotipic ($\chi^2_R = 6,31$ şi $P = 0,01$), cît şi genotipic ($\chi^2_r = 11,45$ şi $P \sim 0,001$). Genotipic mai găsim o deosebire şi faţă de Moeciu de Jos ($\chi^2_r = 3,54$ şi $P \sim 0,05$). În rest, Şirnea nu se diferenţiază de celelalte eşantioane (tabelul nr. 5).

Determinarea statusului secretor salivar a fost efectuată pe 567 de subiecţi la Şirnea. Au fost găsiţi 74,60% secretori şi 25,40% nesecretori (tabelul nr. 4). Diferenţierea eşantionului Şirnea este evidentă faţă de Şimon ($\chi^2_s = 9,86$ şi $P \sim 0,001$) şi de Moeciu de Jos ($\chi^2_s = 11,41$ şi $P < 0,001$) din punct de vedere fenotipic. Aceeaşi situaţie de diferenţiere evidentă există şi la genotipurile comparate $\chi^2_s = 19,01$ şi $P < 0,001$ faţă de Şimon şi $\chi^2_s = 12,70$ şi $P < 0,001$ faţă de Moeciu de Jos. În schimb, Şirnea nu se deosebeşte din punctul de vedere al statusului secretor salivar de Fundata (tabelul nr. 5).

Testul gustativ cu P.T.C. efectuat la Şirnea a totalizat 644 de subiecţi, dintre care 77,63% au fost găsiţi gustători şi 22,37% negustători (tabelul nr. 4). Acest eşantion se diferenţiază fenotipic de Şimon cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 1

guine din sistemul AB0

0	AB	A_1B	A_2B	χ^2	p (n=1)
274 41,64 %±1,92	*19* 2,89 %±0,65	*14* 2,13 %±0,56	*5* 0,76 %±0,33	0,119	0,30
143 31,02 %±2,15	*36* 7,81 %±1,24	*28* 6,07 %±1,10	*8* 1,74 %±0,60	0,166	0,70
165 32,87 %±2,09	*16* 3,19 %±0,78	*13* 2,59 %±0,71	*3* 0,60 %±0,34	3,567	0,05
242 35,80 %±1,80	*37* 5,47 %±0,80	*29* 4,29 %±1,10	*8* 1,18 %±0,20	0,378	0,50

Tabelul nr. 2

Repartiția genotipurilor sanguine a sistemului AB0

Localitatea	p	p_1	p_2	q	r
Șirnea	0,3103	0,2511	0,0592	0,0451	0,6446
Șimon	0,3359	0,2444	0,0915	0,1100	0,5541
Moeciu de Jos	0,3321	0,2856	0,0465	0,0806	0,5873
Fundata	0,2754	0,2313	0,0421	0,1193	0,6052

Tabelul nr. 3

Repartiția feno- și genotipurilor sistemului MN

Localitatea	Nr.	M	N	MN	m	n	χ^2	p (n=1)
Șirnea	542	*196* 36,16 %±2,06	*88* 16,24 %±1,58	*258* 47,60 %±2,28	0,5996	0,4004	0,0158	0,90
Șimon	461	*142* 30,80 %±2,14	*83* 18,01 %±1,78	*236* 51,19 %±2,32	0,5639	0,4361	0,6972	0,50
Moeciu de Jos	502	*154* 30,67 %±2,06	*88* 17,53 %±1,69	*260* 51,80 %±2,23	0,5657	0,4343	1,3714	0,20
Fundata	624	*219* 35,10 %±1,90	*104* 16,66 %±1,50	*301* 48,24 %±2,00	0,5922	0,4068	3,1760	0,20

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Repartiția factorilor Rh, secretori și gustativi

Localitatea	Nr.	Rh	rh	R	r	RhRh	Rhrh	rhrh
Șirnea	642	*565* 88,00 % ± 1,28	*77* 12,00 % ± 1,28	0,6536	0,3464	42,72	45,28	12,00
Șimon	461	*381* 82,65 % ± 1,76	*80* 17,35 % ± 1,76	0,5835	0,4165	34,05	48,60	17,35
Moeciu de Jos	502	*454* 90,43 % ± 1,31	*48* 9,57 % ± 1,31	0,6907	0,3093	47,71	42,72	9,57
Fundata	676	*587* 86,83 % ± 1,30	*89* 13,17 % ± 1,30	0,6371	0,3629	40,59	46,24	13,17
	Nr.	Se	se	S′	s′	SeSe	Sese	sese
Șirnea	567	*423* 74,60 % ± 1,83	*144* 25,40 % ± 1,83	0,4960	0,5040	24,60	50,00	25,40
Șimon	283	*238* 84,10 % ± 2,17	*45* 15,90 % ± 2,17	0,6013	0,3987	36,16	47,94	15,90
Moeciu de Jos	376	*242* 64,36 % ± 2,47	*134* 35,64 % ± 2,47	0,4030	0,5970	16,24	48,12	35,64
Fundata	684	*511* 74,70 % ± 1,60	*173* 25,30 % ± 1,60	0,4970	0,5030	24,70	50,00	25,30
	Nr.	T	t	T′	t′	TT	Tt	tt
Șirnea	644	*500* 77,63 % ± 1,64	*144* 22,37 ± 1,64	0,5271	0,4729	27,78	49,85	22,37
Șimon	314	*302* 96,17 % ± 1,08	*12* 3,83 % ± 1,08	0,8043	0,1957	64,69	31,48	3,83
Moeciu de Jos	495	*405* 81,81 % ± 1,73	*90* 18,19 % ± 1,73	0,5535	0,4265	32,89	48,92	18,19
Fundata	733	*661* 90,17 % ± 1,10	*72* 9,83 % ± 1,10	0,6865	0,3135	34,39	55,78	9,83

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Compararea eşantioanelor de populaţii studiate prin testul χ^2

		Şirnea Şimon	Şirnea Moeciu de Jos	Şirnea Fundata
A B 0	χ^2/P	37,0517	18,9205	47,3178
		<0,01	<0,01	<0,01
p, q, r	χ^2/P	34,2190	14,3654	37,4907
		<0,01	<0,01	<0,01
M N	χ^2/P	2,2331	3,5211	0,1497
		~0,30	~0,20	~0,95
m, n	χ^2/P	2,6268	2,4670	0,1119
		~0,30	~0,30	~0,95
Rh	χ^2/P	6,3119	1,7114	0,4100
		<0,01	~0,30	~0,50
R, r	χ^2/P	11,4513	3,5487	0,7960
		~0,001	~0,05	~0,40
Se	χ^2/P	9,8628	11,4126	0,0018
		~0,001	~0,001	~0,95
S, s	χ^2/P	19,0170	12,7059	0,0613
		<0,001	<0,001	~0,90
T	χ^2/P	53,2840	2,9933	40,7540
		<0,001	~0,10	<0,001
T, t	χ^2/P	165,3699	3,4603	70,1756
		<0,001	~0,05	<0,001

$\chi^2_T = 53{,}28$ şi $P < 0{,}001$ şi de Fundata cu $\chi^2_T = 40{,}75$ şi $P < 0{,}001$. De asemenea, Şirnea se deosebeşte şi genotipic de Şimon ($\chi^2_t = 165{,}36$ şi $P < 0{,}001$) şi de Fundata ($\chi^2_t = 70{,}17$ şi $P < 0{,}001$). Se remarcă o tendinţă de diferenţiere şi faţă de Moeciu de Jos cu P între 0,05 şi 0,10 pentru genotipuri şi fenotipuri (tabelul nr. 5).

În lucrarea de faţă ne-am mulţumit doar cu prezentarea datelor din satul Şirnea şi cu compararea acestui material cu cel din satele vecine studiate pînă în prezent.

Zece sisteme de diferenţiere (tabelul nr. 5) arată deosebiri pentru 8 sisteme faţă de Şimon, 4—6 sisteme faţă de Moeciu de Jos şi 4 sisteme faţă de Fundata.

Ne-am abţinut de la o prezentare şi o comentare mai aprofundată a materialului studiat, rezervîndu-ne acest drept numai după cercetarea întregei microregiuni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

RECHERCHES SÉROLOGIQUES DANS LE VILLAGE DE ŞIRNEA

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient les systèmes AB0 (avec les sous-groupes) MN, ainsi que les facteurs Rh, sécréteur et gustatif, dans le village de montagne Şirnea. Les résultats sont comparés à ceux obtenus dans trois autres villages de la même microrégion (Şimon, Moeciu de Jos, Fundata). L'échantillon étudié, comporte environ 600 sujets d'une population totale de 1300 habitants. En ce qui concerne le système AB0, Şirnea diffère significativement des autres villages par une haute fréquence du groupe 0 et par une très basse fréquence de B. De même, les fréquences génotypiques de Şirnea se différencient de celles des trois autres villages étudiés. Pour le système MN, on ne trouve pas de différences significatives entre ces quatre échantillons, mais il existe des différences significatives pour les systèmes comprenant le statut sécréteur salivaire, le test gustatif et le Rh.

Les recherches à venir, qui se proposent d'étudier à fond cette région montagneuse feront possible une étude de synthèse sur ces données sérologiques.

BIBLIOGRAFIE

1. Beroniade Simona şi Sergiu Aloman, *Cercetări serologice asupra populaţiei din satul Şirnea.* St. cerc. antropol., 1967, **4**, *1*.
2. — *Cercetări serologice în satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*.
3. Beroniade Simona, Maria Tibera-Dumitru et Sergiu Aloman, *Recherches serologiques dans les villages de Şimon et de Moeciu de Jos*, Ann. rom. d'Anthropol., 1967, **4**.

Centrul de cercetări antropologice Bucureşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VIII. CERCETAREA UNOR CONSTANTE BIOCHIMICE LA POPULAȚIA RURALĂ DIN SATUL ȘIRNEA

DE

TATIANA DRĂGHICESCU și SERGIU ALOMAN

616.153.45 (R4)

În cursul anului 1968 au continuat cercetările antropologice de tip complex din culoarul Branului, cu studierea populației rurale din satul Șirnea. Au fost efectuate aceleași analize (glicemia, colesterolemia și proteinemia totală), folosind aceleași tehnici ca și în cercetările anterioare. Mediile ponderate ale acestor parametri sînt prezentate în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartiția mediilor ponderate ale glicemiei, colesterolemiei și proteinemiei

Sexul		♂ N = 53	♀ N = 131
Glicemie g ‰	$\overline{M}$	0,77	0,76
	σ	0,185	0,130
	$e\overline{M}$	0,027	0,011
Colesterolemie g ‰	$\overline{M}$	2,29	2,24
	σ	0,416	0,480
	$e\overline{M}$	0,062	0,42
Proteinemie g %	$\overline{M}$	7,42	7,38
	σ	0,352	0,438
	$e\overline{M}$	0,048	0,030

Prin valorile constantelor biochimice găsite la populația adultă din satul Șirnea, aceasta se plasează în ceea ce privește glicemia la limita

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

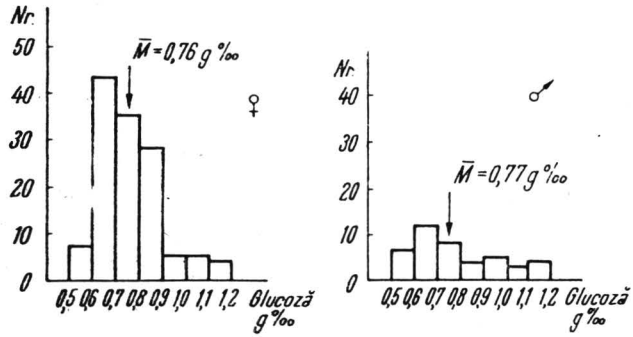

Fig. 1. — Repartiția valorilor glicemiei la ambele sexe.

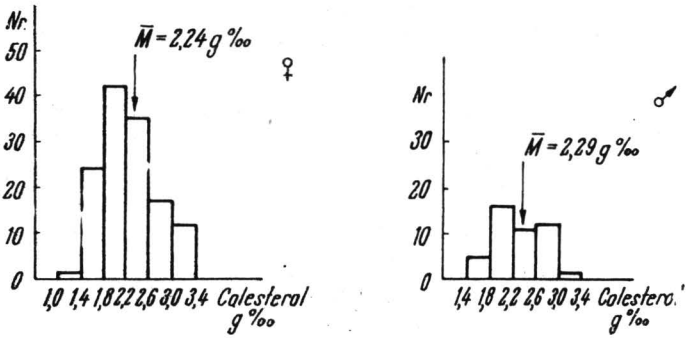

Fig. 2. — Repartiția valorilor colesterolemiei la ambele sexe.

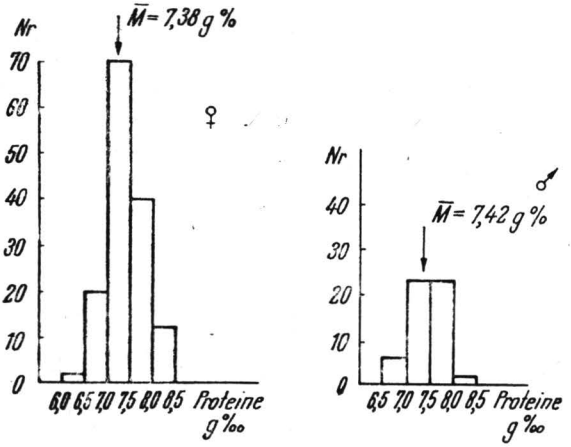

Fig. 3. — Repartiția proteinemiei la ambele sexe.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 4. — Variația glicemiei pe grupe de vîrstă.

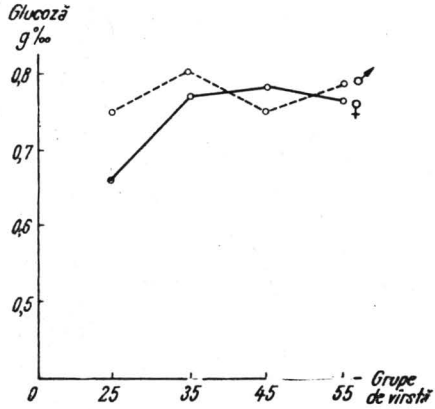

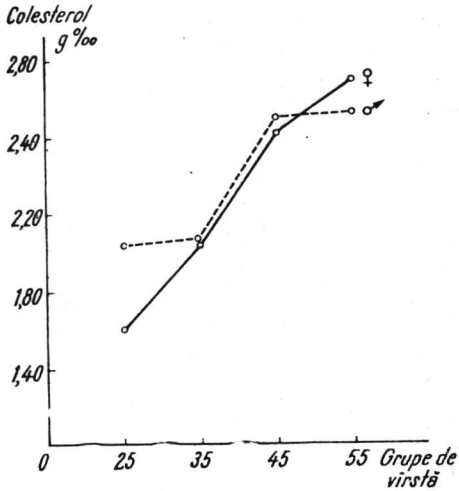

Fig. 5. — Variația colesterolemiei pe grupe de vîrstă.

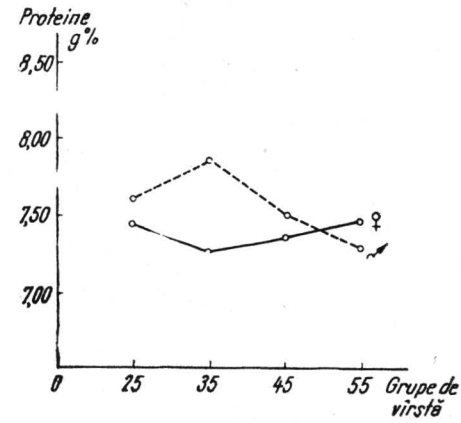

Fig. 6. — Variația proteinemiei pe grupe de vîrstă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

inferioară a normalului, în timp ce colesterolul şi proteinemia prezintă valori echilibrate. Se constată pentru glicemie o deplasare spre stînga a curbelor de variaţie, în timp ce curbele colesterolemiei şi proteinemiei sînt uşor deplasate spre dreapta domeniului fiziologic atît la bărbaţi, cît şi la femei (fig. 1, 2 şi 3).

Urmărind repartiţia pe grupe de vîrstă a celor trei componente biochimice, se observă pentru glicemie o repartiţie grupată în jurul mediei la bărbaţi, în timp ce la femei creşte pînă la 40—49 de ani, scăzînd uşor la grupa următoare, 50—59 de ani (fig. 4). Colesterolemia prezintă o creştere continuă la femei, în timp ce la bărbaţi creşte pînă la 40—49 de ani, după care valoarea se menţine la aproape acelaşi nivel (fig. 5). Este interesant de notat că, în ceea ce priveşte determinismul nivelului colesterolemic, Ozimić, calculînd coeficientul de corelaţie cu vîrsta şi unele măsurători care indică obezitatea, a constatat numai o influenţă semnificativă datorită vîrstei. În ceea ce priveşte proteinemia, se observă la femei o scădere la grupa 30—39 de ani, apoi o creştere continuă dar slabă; la bărbaţi, dimpotrivă, are loc o creştere pînă la 30—39 de ani, iar apoi o scădere continuă (fig. 6).

Trebuie menţionat că satul Şirnea este situat în apropierea satului Fundata (aprox. 10 km), beneficiind de condiţii climatice şi geografice asemănătoare, precum şi de acelaşi gen de economie; de aici o hrană şi un efort fizic aproape identice.

Tabelul nr. 2

Compararea unor componente biochimice la satele Şirnea şi Fundata

Localitatea	Fundata		Şirnea	
Sexul	♂	♀	♂	♀
Glicemie g‰	0,85	0,77	0,77	0,76
Colesterolemie g‰	2,30	2,14	2,29	2,24
Proteinemie g%	7,76	7,45	7,42	7,36

Dacă acceptăm ca preponderente în determinarea nivelului componentelor biochimice condiţiile mezologice, ar urma ca între cele două comune cercetate diferenţele să fie foarte mici. Urmărind tabelul nr. 2, cu excepţia mediei glicemiei la bărbaţi, se observă diferenţe mici, fapt explicabil prin condiţiile mezologice asemănătoare enunţate mai sus.

L'ÉTUDE DE CERTAINS PARAMÈTRES BIOCHIMIQUES CHEZ LA POPULATION DU VILLAGE DE ŞIRNEA

RÉSUMÉ

Le travail présente les résultats des recherches des auteurs sur quelques paramètres biochimiques de la population rurale du village de Şirnea. On a trouvé des valeurs équilibrées pour la cholestérolémie et la protéinémie, excepté la glycémie qui est située à la limite inférieure de la normale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Bigot A., *La glycémie chez les Tamouls de Pondychéry. L'Anthropologie*, 1957, **61**, *1—2*.
2. Drăghicescu Tatiana şi S. Aloman, *Cercetarea unor constante biochimice la populaţia rurală din Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*.
3. Ozimić Metka, *Korelacije izmedu holesterola i nekih antropometrijskih mjera jad izabranih grupa odraslih ljudi*, Glasnic, 1969, *4—5*.

Centrul de cercetări antropologice Bucureşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASUPRA VARIABILITĂȚII ERUPȚIEI DENTIȚIEI PERMANENTE LA COPII ȘI A FACTORILOR DETERMINANȚI

DE

MARIA CRISTESCU, M. RUSU, V. SCÎNTEI, D. BOTEZATU, E. HURJUI, RACHELA KLÜGER, CRISTINA GLAVCE, ANA LAZĂR și S. SOCOLOVSKI

612.311.1

Publicațiile referitoare la erupția dinților permanenți înfățișează o gamă largă de variabilitate individuală și importante diferențe între populațiile studiate. Asupra determinismului variabilității de erupere a dinților permanenți literatura cuprinde opinii care acordă semnificații diferite diverșilor factori care influențează acest proces: ereditatea, tipul rasial, condițiile social-economice, bolile. Divergențele izvorăsc din confruntarea datelor unor autori care fiecare de obicei a urmărit influența unuia din factori, acordîndu-i acestuia prioritate și neglijînd efectul celorlalți cu care se interferează.

Referindu-ne mai întîi la datele de ordin experimental, Widdowson și Mc. Cance (1960) nu constată o întîrziere a erupției incisivilor la șobolanii supuși la malnutriție, deși creșterea și maturizarea scheletului și a gonadelor a fost puternic influențate. Numeroase studii efectuate pe copii aparținînd la diverse grupe rasiale arată că dentiția permanentă la unele populații de culoare cu nivel de trai scăzut, așa cum sînt boganda din Africa de est (Welbourn, 1950), negrii bantu din Africa de sud (MacKay și Martin 1952, Tobias, 1958, Chagula 1960) erupe mai devreme decît la copiii albi americani cu nivel de viață ridicat. În același sens vorbesc și datele lui Friedlander și Bailit (1968), care constată o erupție mai timpurie la copiii melanesieni din Noua Guinee decît la copiii europeni, deși este știut că situația social-economică a primilor este inferioară celor de-al doilea. Pe baza acestor rezultate autorii au conchis că componenta genetică deține rolul hotărîtor în evoluția dentiției permanente, nutriția avînd un rol puțin important. Această concepție este susținută și de datele lui Lee și colab. (1965) care nu găsesc diferențe semnificative în erupția dinților permanenți la copiii din Hong Kong aparținînd la trei clase

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 91–99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

economice diferite. Rolul important al eredităţii în acest proces este încă susţinut de studiul lui Boas (1918), care găseşte un tip de erupţie similar la gemeni şi la fraţi, Garn şi colab. (1960) confirmînd rezultatele pentru surori.

Dacă însă datele prezentate mai sus pledează fără echivoc în favoarea priorităţii şi uneori chiar a exclusivităţii rolului eredităţii asupra ritmului de erupţie a dinţilor definitivi, o altă serie de date, fără a infirma importanţa eredităţii, par a demonstra că evoluţia dentiţiei permanente este în dependenţă de ritmul general de dezvoltare fizică a copilului şi prin aceasta implicit de factorii de mediu.

În favoarea unor asemenea concepţii vorbesc datele lui Clements şi colab. care, contrar lui Lee, găseşte o erupţie mai timpurie la copiii înregistraţi în clasele sociale I şi II decît la cei din clasa socială III.

Adler (1958) şi Charzewski (1963) afirmă că în oraşe erupţia dentară este mai timpurie decît la sate, sugerînd că nutriţia mai bună în mediul urban este responsabilă de această diferenţă. Rolul condiţiilor de mediu asupra ritmului erupţiei dentare s-a încercat să se urmărească încă în mod indirect prin studiul corelaţiei acestui fenomen cu creşterea şi dezvoltarea generală a copiilor, fiind bine stabilit că sînt influenţate de condiţiile de viaţă. În legătură cu aceasta, unele date (Boas, 1918 ; Lukasova, 1923 ; Tabakova, Danilkovici, 1968) arată că în cadrul aceleiaşi clase de vîrstă copiii înalţi prezintă un număr de dinţi permanenţi mai mare decît cei cu statură mică. Coeficientul de corelaţie găsit de Meredith (1956) între timpul de erupţie şi momentul puseului puberal al staturii a fost de 0,3 la fete, dar nul la băieţi.

Shuttleworth constată, din contra, la băieţi o relaţie între tipul de pubertate şi dezvoltarea dentară, în timp ce la fete cele mai precoce au avut într-adevăr un număr mai mare de dinţi decît cele cu pubertate medie şi tardivă, dar cele mai tardive din contra au avut un număr mai mare de dinţi decît cele cu pubertate mijlocie.

Clements şi colab. au găsit o slabă corelaţie între pubescenţă şi erupţia premolarilor şi molarilor, în timp ce Boas oferă date contrarii.

Din această succintă trecere în revistă a datelor din literatură se poate conchide că problema variabilităţii şi a factorilor determinanţi ai evoluţiei dentare reclamă încă eforturi susţinute pentru precizarea multiplelor aspecte ce le implică. Iată de ce în lucrarea de faţă ne-am propus să urmărim unele din aceste probleme :

a) diferenţele sexuale în erupţia dentiţiei permanente ;

b) variabilitatea erupţiei dentiţiei permanente în raport cu nivelul de dezvoltare fizică a copilului ;

c) diferenţa între copiii din mediul urban şi cel rural.

Totodată, avînd în vedere penuria publicaţiilor în ţara noastră asupra erupţiei dentiţiei permanente, lucrarea de faţă aduce o contribuţie la cunoaşterea particularităţilor acestui fenomen la copiii români.

MATERIAL ŞI METODA DE LUCRU

Studiul nostru se întemeiază pe un număr de 1 578 de copii : 830 de băieţi şi 748 de fete în vîrstă de 6—13 ani, născuţi şi crescuţi în oraşul Iaşi. Pentru a putea urmări influenţa mediului asupra evoluţiei dentiţiei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

s-a procedat la compararea datelor obținute la copiii din orașul Iași cu cele obținute de unii dintre noi (Maria Cristescu, D. Botezatu, Ana Lazăr, C. Glavce, O. Tudose) la copiii din sate din culoarul Bran, situate la peste 1 000 m altitudine, Fundata, Șirnea, Moeciu de Sus, Măgura, și Peștera.

Copiii au fost examinați din mai multe puncte de vedere : erupția dinților permanenți, nivelul pubertar și stabilirea principalelor dimensiuni antropometrice cefalice, faciale, corporale.

În ceea ce privește erupția dinților permanenți, ne vom referi la erupția gingivală, un dinte considerîndu-se erupt atunci cînd cel puțin unul din cuspizi a devenit vizibil.

Nivelul pubertar a fost definit prin gradul de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare, precum și la fete prin vîrsta menarhei, iar la băieți prin gradul de dezvoltare a organelor genitale externe.

Dimensiunile antropometrice luate au fost următoarele : greutate, statură, ic — ic, a — a, perimetrul toracic, perimetrul braț, perimetrul coapsei, diametrul longitudinal și transversal al capului, înălțimea totală a feței și a etajelor sale și lărgimile feței.

Prelucrarea statistică a consistat în următoarele operațiuni :

— calcularea frecvențelor pentru fiecare clasă de vîrstă a subiecților la care a erupt fiecare tip morfologic de dinți în mod bilateral, separat pentru maxilarul superior și cel inferior.

— calcularea prin metoda grafică a vîrstelor mediane de erupție a fiecărui tip de dinte din momentul în care întîlnim 50% din cazuri cu dintele respectiv erupt.

— calcularea numărului mediu de dinți în fiecare clasă de vîrstă separat pentru fete și băieți și, atunci cînd a fost cazul, separat pentru puberi și impuberi.

— stabilirea pe baza mediilor statistice și a spațiilor sigmatice în cadrul fiecărei clase de vîrstă a următoarelor nivele de dezvoltare fizică : medie, submijlocie, supramijlocie. Pentru fiecare din aceste nivele s-a calculat numărul mediu de dinți erupți.

— calcularea procentelor de indivizi de 11, 12, 13 ani la care au apărut P_1 P_2 C, separat pentru puberi și impuberi.

REZULTATELE OBȚINUTE

1. DIFERENȚE SEXUALE

Analiza mediilor numărului total de dinți calculate pentru fiecare clasă de vîrstă, așa cum rezultă din tabelul nr. 1, indică un avans al fetelor în ritmul erupției dinților permanenți, cu excepția clasei de vîrstă de 6 ani.

Calculînd pentru fiecare clasă de vîrstă procentajele copiilor care prezintă în mod bilateral diferitele tipuri morfologice de dinți permanenți, am putut preciza care dinți anume erup la băieți în medie mai devreme decît la fete la vîrsta de 6 ani. Aceștia sînt : incisivii centrali inferiori,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Mediile numărului total de dinţi pe clase de vîrstă la fete şi băieţi

Vîrsta (ani)	6	7	8	9	10	11	12	13
Nr. mediu de dinţi ♂	4,96	8,75	11,69	14,83	17,28	21,60	23,81	26,64
Nr. mediu de dinţi ♀	4,50	9,55	12,85	16,45	19,58	23,65	26,13	27,23
Statura (cm) ♂	118,23	122,96	130,20	134,19	138,86	144,75	147,62	157,41
Statura (cm) ♀	115,60	122,60	127,83	134,43	139,54	146,48	151,15	153,47

molara 1 inferioară, incisivii centrali superiori şi incisivii laterali superiori şi inferiori. Dintre aceştia, incisivii centrali inferiori sînt chiar şi la clasele de vîrstă de 7 şi 8 ani cu o frecvenţă mai mare la băieţi decît la fete. În rest toate categoriile de dinţi erup la nivelul fiecărei clase de vîrstă mai devreme la fete decît la băieţi.

Din datele noastre ar rezulta că erupţia chiar a aceluiaşi tip de dinte se petrece cu o frecvenţă mai mare la fete numai după un anumit prag de vîrstă (după 7 ani pentru $I_1I_2M_1m_1$). Generalitatea acestui fenomen rămîne însă să fie verificată şi pe alte serii de copii.

În ceea ce priveşte avansul erupţiei dinţilor la fete în raport cu băieţii, aspect bine cunoscut, este unanim admis a fi rezultatul pubertăţii mai timpurii a primelor decît a celor de-al doilea.

În legătură cu această afirmaţie considerăm oportun să ne punem întrebarea dacă poate într-adevăr fi vorba de un determinism hormonal, dat fiind că evoluţia dentară mai rapidă la fete începe de la vîrsta de 7 ani, deci cu mult înainte de debutul secreţiei hormonilor sexuali. Este cunoscut faptul că cele mai discrete semne ale stimulilor hormonali care anunţă intrarea fetelor în pubertate se traduc pe plan morfologic prin puseul prepuberal al creşterii staturii, cînd fetele depăşesc în înălţime pe băieţi. În cadrul populaţiei urbane studiate de noi aceasta are loc începînd cu vîrsta de 9 ani (tabelul nr. 1). Din acest motiv considerăm că evoluţia erupţiei dentare mai avansată la fete decît la băieţi încă de la vîrsta de 7 ani s-ar putea să fie mai degrabă determinată genetic şi numai ulterior, o dată cu intrarea în pubertate a fetelor, procesul să fie accelerat încă de mecanisme endocrine.

Dacă trecem acum la ordinea erupţiei diferitelor tipuri morfologice de dinţi, nu se constată diferenţe sexuale cînd privim separat maxilarul superior de cel inferior, secvenţa fiind următoarea la ambele sexe :

Maxilarul superior : M_1 I_1 I_2 P_1 P_2 C M_2

Maxilarul inferior : m_1 i_1 i_2 p_1 c p_2 m_2

Diferenţe între sexe se observă totuşi atunci cînd privim secvenţa dinţilor în totalitatea lor, şi anume la fete M_1 superior apare în mod mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

frecvent imediat după m_1 inferior. Eșalonate în ordinea frecvenței obținem următoarea succesiune, cu următoarele vîrste mediane de erupție:

Băieți, mediana în ani și luni	m_1 6,6	i_1 6,7	M_1 6,8	I_1 7,8	i_2 8,1	I_2 8,10	P_1 10,9	c 11,5	p_1 11,6	P_2 11,8	C 12,8	P_2 12,2	m_2 12,8	M_2 13,2
Mediana	m_1 6,10	M_1 7,1	i_1 7,2	I_1 7,6	i_2 7,9	I_2 8,8	P_1 10,0	c 10,3	p_1 10,11	P_2 11,6	C 11,5	p_2 11,7	m_2 12,0	M_2 12,8

2. RAPORTUL DINTRE ERUPȚIA DENTARĂ ȘI CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE

Pentru a putea urmări raportul dintre ritmul erupției dentare și ritmul mediei staturii am recurs la următorul procedeu: am separat pe baza valorilor sigmatice în cadrul fiecărei clase de vîrstă trei grupe: grupa copiilor cu statură mijlocie ($\pm 1/2\sigma$), grupa copiilor înalți (situată în afara $+ 1/2\sigma$) și grupa copiilor mărunți (sub $- 1/2\sigma$).

Pentru fiecare din aceste 3 grupe am calculat numărul mediu de dinți permanenți. Valorile obținute le-am înscris în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Mediile numărului total de dinți în dependență de statură

Ani	Băieți			Fete		
	$-1/2\sigma-x$	$M\pm1/2\sigma$	$+1/2\sigma-x$	$-1/2\sigma-x$	$M\pm1/2\sigma$	$+1/2\sigma-x$
6	3,45	5,22	6,53	3,68	4,96	4,73
7	7,92	9,13	8,89	8,55	9,81	10,12
8	11,21	11,29	12,50	11,00	12,91	14,27
9	13,32	15,42	15,03	15,00	16,42	16,90
10	17,03	17,27	18,20	16,66	20,02	22,18
11	21,17	21,31	22,52	22,57	24,92	25,02
12	24,67	24,21	25,75	26,48	25,91	26,03
13	26,30	27,25	26,76	25,60	22,91	27,53

Lectura acestui tabel ne arată că nu avem de-a face cu un raport ferm între ritmul creșterii staturii și cel al numărului total de dinți permanenți. Într-adevăr, la băieți numai la nivelul a 4 clase de vîrstă din cele 8 studiate se remarcă în medie o tendință (dar nu totdeauna semnificativă) de mărire a numărului de dinți permanenți, o dată cu sporirea staturii medii. La fete, între grupele cu nivele de dezvoltare fizică diferite se remarcă diferențe mai semnificative în numărul de dinți erupți, dar și la acestea numai în cazul a 5 clase de vîrstă, în timp ce la alte 3 raportul este inexistent.

Calcularea coeficientului de corelație Brevais-Pearson, între numărul de dinți permanenți și statură, ne dovedește iarăși o corelație oscilantă de la o clasă de vîrstă la alta, valoarea sa variind de la + 0,03 pînă la + 0,35, deci practic de la o lipsă de corelație pînă la o corelație semnificativă moderată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Rezultate cu totul diferite în ceea ce priveşte raportul dintre nivelul de dezvoltare fizică şi evoluţia dentară am obţinut luînd în considerare încheierea unei anumite etape a acesteia. Astfel, pentru copiii de 7—8—9 ani, separînd în cadrul fiecărei clase de vîrstă pe cei cu toţi incisivii şi molara 1 erupţi (atît superiori, cît şi inferiori) de cei la care aceştia nu sînt în totalitate apăruţi, se constată diferenţe semnificative în statura medie a celor două loturi în favoarea primului. Pentru copiii de 10—11—12 şi 13 ani, criteriul de separare a fost erupţia în totalitate a premolarelor şi caninilor. Şi în acest caz s-au obţinut diferenţe semnificative, cei cu această etapă de evoluţie dentară încheiată fiind mai înalţi în medie decît cei la care acest lucru nu s-a petrecut.

Tabelul nr. 3

Raportul dintre nivelul de dezvoltare fizică şi etapa de evoluţie dentară

Vîrsta	Mediile staturii la băieţi		Mediile staturii la fete	
	cu $I_1 + I_2 + M_1$	fără $I_1 + I_2 + M_1$	cu $I_1 + I_2 + M_1$	fără $I_1 + I_2 + M_1$
7	124,72	122,74	125,64	121,62
8	131,27	128,73	129,50	124,49
9	134,64	128,35	135,01	130,45
	cu $P_1 + P_2 + C$	fără $P_1 + P_2 + C$	cu $P_1 + P_2 + C$	fără $P_1 + P_2 + C$
10	140,09	138,47	144,23	138,90
11	146,00	144,18	148,53	144,81
12	149,22	146,63	151,76	149,82
13	154,24	150,45	154,25	149,12

Rezultă deci că copiii cu un ritm de dezvoltare fizică mai accelerat se deosebesc în erupţia dentară de cei cu un ritm mai lent prin încheierea mai rapidă a unei etape de evoluţie dentară.

Trecem acum la analiza raportului dintre ritmul erupţiei dentare şi ritmul de maturizare sexuală. Calculînd la fete numărul mediu de dinţi pentru fiecare stadiu puberal desemnat de gradul de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare, constatăm în cadrul fiecărei clase de vîrstă, cu excepţia celei de 12 ani, diferenţe semnificative (tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Numărul mediu de dinţi la fete în dependenţă de stadiul puberal

Vîrsta	Stadiul caracterelor sexuale secundare				Impubere	Pubere	Test semnificativ
	I	II	III	IV	M	M	
9	16,27	18,72	19,70	—	—	—	—
10	17,10	19,97	21,40	24,66	—	—	—
11	22,50	23,10	24,40	25,85	23,44	25,18	3,22
12	—	26,26	26,11	26,00	26,01	26,31	1,15
13	—	24,20	26,61	28,71	25,87	27,47	3,80

Tabelul nr. 4 conţine şi mediile numărului de dinţi prezentat de pubere comparativ cu impuberele de aceeaşi vîrstă cronologică. Diferenţele sînt statistic semnificative în favoarea puberelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

La băieți, apreciind evoluția pubertății după gradul de dezvoltare a organelor genitale, am separat în cadrul aceleiași clase de vîrstă cîte două grupe : o grupă a băieților cu aspect infantil și o grupă a băieților la care a început evoluția pubertară. Diferențele între aceste două grupe în ceea ce privește media numărului de dinți permanenți sînt semnificative.

Tabelul nr. 5

Numărul mediu de dinți la băieți în dependență de stadiul pubertar

Vîrsta	Impuberi M	Pubescenți M	Test de semnificație
11	21,07	22,56	3,72
12	24,21	25,04	1,84
13	24,23	27,19	3,11

Avînd în vedere faptul că premolarele și caninii sînt dinții care erup în perioada peripuberală, pentru o apreciere și mai bună a raportului dintre ritmul evoluției dentare și procesul de maturizare sexuală am calculat încă frecvența copiilor cu toți dinții canini și premolari erupți, separat în grupa puberilor de cea a impuberilor. La fiecare clasă de vîrstă puberii de ambele sexe prezintă o frecvență mai mare de subiecți cu toți caninii și premolarii erupți, în raport cu impuberii.

Tabelul nr. 6

Frecvența puberilor și impuberilor cu P_1 P_2 C erupți

Vîrsta	Fete		Băieți	
	puberi cu P_1P_2C (%)	impuberi cu P_1P_2C (%)	puberi cu P_1P_2C (%)	impuberi cu P_1P_2C (%)
11	68,75	41,80	45,45	33,11
12	78,94	70,00	86,66	48,27
13	83,33	81,81	91,17	78,21

În fața acestor rezultate se poate conchide că ritmul evoluției dentare privit la nivel statistic se petrece corelativ cu procesul general de dezvoltare al organismului. O analiză individualizantă ne dovedește însă existența și unui important număr de cazuri cînd aceste procese merg divergent.

3. DIFERENȚE ÎN ERUPȚIA DENTARĂ ÎN RAPORT CU MEDIUL DE DEZVOLTARE A COPIILOR

Pentru a urmări influența condițiilor de viață asupra erupției dentare vom compara datele obținute de noi la copiii din orașul Iași cu cele obținute asupra unei serii de copii (studiați de Maria Cristescu, D. Botezatu, Ana Lazăr, C. Glavce, O. Tudose) din cîteva sate din culoarul Bran situate la peste 1 000 m altitudine (Șirnea, Măgura, Peștera, Fundata,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Moeciu). Ne-am oprit asupra acestei serii ca material de referinţă pe baza faptului că unul dintre noi (Maria Cristescu) a constatat că în aceste aşezări rurale ritmul creşterii şi dezvoltării copiilor este mult întîrziat. Este suficient să amintim că vîrsta medie puberală la fetele din oraşul Iaşi a fost în 1966 de 13,00 ani, în timp ce în aşezările din zona Branului mai sus citate, în acelaşi an de studiu, a fost de 14 ani şi jumătate. Cu toate că studiul realizat în 1969 comparativ cu cel din 1966 dovedeşte că şi în această zonă izolată a avut loc un fenomen de acceleraţie în ritmul creşterii copiilor, diferenţele faţă de mediul urban se menţin contrastante.

Prezentăm mai jos (tabelul nr. 7) valorile medii ale staturii la copiii din oraşul Iaşi comparativ cu cele ale copiilor din zona Bran. În acelaşi tabel includem şi mediile numărului de dinţi permanenţi pe clase de vîrstă la ambele serii.

Tabelul nr. 7

Valorile medii ale staturii şi ale numărului general de dinţi pe clase de vîrstă în mediul urban şi rural

Vîrsta	Băieţi				Fete			
	oraşul Iaşi		seria rurală Bran		oraşul Iaşi		seria rurală Bran	
	stat.	nr. dinţi	stat.	nr. dinţi	stat.	nr. dinţi	stat.	nr. dinţi
6	118,23	4,96	114,33	3,91	115,60	4,50	112,61	4,50
7	122,96	8,75	118,81	7,50	122,60	9,55	117,21	8,66
8	130,20	11,69	122,47	9,97	127,83	12,85	122,36	10,81
9	134,19	14,83	127,56	13,09	134,43	16,45	126,66	13,75
10	138,86	17,28	132,17	15,51	139,54	19,58	130,45	17,11
11	144,75	21,60	135,87	17,88	146,48	23,64	135,61	21,34
12	147,62	23,81	140,93	22,05	151,15	26,13	141,64	24,34
13	153,49	26,64	146,31	25,62	153,47	27,23	147,63	27,00

Datele din tabelul nr. 7 arată că între cele două serii comparate există diferenţe în erupţia dentară tot atît de importante ca în creşterea staturală, dovedind că aceiaşi factori care au influenţat întîrzierea creşterii somatice a copiilor din zona montană au avut un efect similar asupra evoluţiei dentare. În plus, am putut constata o reactivitate diferită la condiţiile de mediu a diverselor tipuri morfologice de dinţi. Astfel, diferenţele dintre copiii din mediul urban şi cel rural sînt mai marcante pentru dinţii care apar în perioada peripuberală (P_1, P_2, C şi M_2), în timp ce pentru incisivi şi molara 1 sînt mai slab exprimate. Cauzele trebuie căutate probabil în mecanismele de ordin hormonal care, corelativ cu pubertatea mai precoce din oraşe, intră în joc accelerînd aici procesul de erupţie dentară.

Merită de asemenea încă subliniat că diferenţele între erupţia dentară la copiii din mediul urban şi cei din mediul rural sînt mai pronunţate la băieţi decît la fete. Această constatare corespunde cu teoria lui Greulich şi Tanner care consideră femeia mai bine „canalizată", în sensul că ea suferă mai puţin influenţa condiţiilor defavorabile decît bărbatul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SUR LA VARIABILITÉ DE L'ÉRUPTION DENTAIRE DÉFINITIVE CHEZ LES ENFANTS ET LES FACTEURS DÉTERMINANTS

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la variabilité de l'éruption dentaire definitive en fonction du niveau de développement physique des enfants provenant de la ville de Jassy.

On constate une faible corrélation entre la taille et le nombre total de dents définitives apparues. Cependant, il existe des différences marquées entre les enfants ayant réalisé une étape donnée d'évolution dentaire ($I_1 + I_2 + M_1$; $P_1P_2CM_2$) et ceux que ne l'ont pas encore achevée.

Une comparaison entre les enfants de la ville de Jassy et ceux qui proviennent de quelques villages de montagne offrant un rythme de croissance plus lent permet de constater l'existence de différences significatives du point de vue de l'éruption dentaire.

BIBLIOGRAFIE

1. Adler u. Hradecky C., *Die Bestimmung des individuellen Zahnalters*, Z. Kinderheilk 1959, **82**.
2. Boas F., *Studies in growth*. Hum. Biol., **II**, 5, 1933.
3. Chagula W. K., *The age at eruption of third permanent molars in male East Africans*, Amer. J. phys. Anthropol., N. S., **18**, 1960.
4. Charzewski J., *Niektore zagadnienia dalyczace wyrzynania sie zebow stalych u dzieci i molodziezy w srodowisku miejskim i wiejskim.*, Prace i materialy naukowe, Varşovia, 1963, **1**.
5. Clements E. M. B., Davies-Thomas E., a. Pickett K. G., *Time of eruption of permanent teeth in Bristol children in 1947—48*, Brit. med., J., *1*, 1953, a.
6. Firu P., Dumitrescu St., Stoica L. şi Drăgănescu C., *Erupţia dentară, incidenţa cariei şi ocluzia la un grup de copii şcolari din Valea Bistriţei*, Stomat., 1963, **X**, *1*.
7. Friedlaender J. S. a. Bailit H. L., *Eruption Times if the Deciduons and Permanent Teeth of Natives on Bongainville Island, Territory of New Guinea. A Study of Racial Variation*, Hum. Biol., 1969, **41**, *1*, 51—66.
8. Lee M. M. C., Low W. D. a. Chang K. S. F., *Eruption of the permanent dentition of Southern Chinese children in Hong Kong.*, Arch. Oral. Biol., 1965, *10*, 849—861.
9. MacKay D. H. a. Martin W. J., *Dentition and physique of Bantu children*, J. trop. Med. Hyg, 1952, **55**, 265—75.
10. Meredith H. V., *Relation between the eruption of selected mandibular permanent teeth and the circumpuberal acceleration in stature*, J. Dent. Child., 1959 b, 26.
11. Shuttlerworth F. K., *Sexual maturation and the physical growth of girls age sixto ninteen*, Monogr. Soc. Res. Child. Developm., 1937, **2**, *5*.
12. Tobias P. V., *Some aspects of the biology of the Bantu-speaking African*, Leech, aug. 1958.
13. Welbourn H. F., *The teeth of children attending Kampala Child Welfore Clinics and schools*, East Afr. med. J., 1956, *33*.

Centrul de cercetări biologice, Iaşi, Secţia de antropologie

Primit în redacţie la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL ANTROPOLOGIC ASUPRA POPULAȚIEI DIN ȚARA OAȘULUI

DE

MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA, C. FEDOROVICI și OLIMPIA TUDOSE

572.73 (R41)

Dacă din punct de vedere etnografic și folcloristic populația din Țara Oașului a trezit un viu interes, studiul său antropologic nu a fost încă abordat.

Dat fiind caracterul oarecum distinct din punctul de vedere al obiceiurilor și tradițiilor pe care acest grup local îl prezintă, ne-am propus să realizăm asupra sa un sudiu antropologic aprofundat.

În lucrarea de față ne limităm la caracterizarea tipologică a populației din două sate vecine aparținînd Țării Oașului : Certeze și Moișeni.

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Lucrarea de față se bazează pe studiul a două eșantioane din populația adultă a satelor Certeze și Moișeni, realizat în vara anului 1969. Populația din Certeze este reprezentată de 100 bărbați și 100 femei, cea din Moișeni de 75 bărbați și 100 femei, limitele de vîrstă fiind 20 și 60 de ani.

S-au urmărit cu precădere caracteristicile cefalice și tipologia acestor eșantioane, caracteristicile lor la nivel corporal urmînd să facă obiectul unui studiu ulterior privind tipurile constituționale.

Recoltarea datelor și prelucrarea lor statistică s-au efectuat conform metodelor clasice.

Tabelele din text și anexe, precum și morfogramele taxonomice prezintă datele de bază pentru interpretările noastre.

Deoarece cercetările noastre reprezintă primul studiu antropologic asupra populației din Țara Oașului, o populație atît de bine conturată din punct de vedere etnografic, preocuparea continuă a fost de a o compara cu celelalte populații studiate în țara noastră. În acest scop ne-au fost de un real folos numeroasele date obținute pînă în prezent asupra structurii antropologice din România, începînd cu cele ale lui Fr. Rainer

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și Olga Necrasov. Pentru a evita eventualele modificări de ordin micro-evolutiv, compararea noastră s-a referit în special la datele obținute în ultimele două decenii. În imposibilitatea de a publica tabelul comparativ, ne rezumăm la referirile în text.

DIMENSIUNILE ȘI CONFORMAȚIA CALOTEI

Diametrul anteroposterior (*g — op*). Atît seriile masculine cît și cele feminine din satele studiate prezintă valorile medii ale acestei dimensiuni situate în partea centrală a categoriei mijlocii a scării Lebzelter-Saller, remarcîndu-se o ușoară superioritate a valorilor medii la seriile din Moișeni, dar fără a fi semnificativă din punct de vedere statistic. Repartiția indivizilor în categoriile aceleiași scări indică predominanța diametrelor mijlocii la toate seriile, urmate de cele lungi la bărbați și de cele scurte la femei. Situația mai sus arătată privind diferența dintre valorile medii ale celor două sate este realizată prin frecvența mai mică de diametre scurte și foarte scurte la seriile din Moișeni față de cele din Certeze.

Menționăm faptul că seriile care fac obiectul cercetării noastre prezintă valori medii situate în apropierea polului inferior al variabilității acestui caracter în țara noastră, așa cum se prezintă ea din cercetările ultimelor două decenii. Într-adevăr, medii semnificativ mai mici decît cele din Certeze se găsesc doar la seriile din Alun (16).

Diametrul transvers (*eu — eu*). Prin valorile medii ale acestei dimensiuni seriile celor două sate se deosebesc semnificativ, cele din Moișeni prezentînd valori mai mari (T = 6,14 pentru bărbați, T = 2,88 pentru femei). Același fapt reiese din plasarea mediilor în categoria diametrelor largi ale scării Lebzelter — Saller la seriile din Moișeni și în categoria mijlocie la cele din Certeze. Repartiția pe categorii arată predominanța diametrelor largi în seria masculină din Moișeni urmate de cele mijlocii, situație pe care femeile nu o realizează, la ele predominînd diametrele mijlocii urmate îndeaproape de cele largi, fapt de altfel evidențiat și de situarea valorii lor medii în apropierea limitei inferioare a categoriei largi. La ambele serii din Certeze predomină diametrele mijlocii, urmate de cele largi.

În comparație cu celelalte populații studiate la noi, situația este următoarea: valoarea medie a diametrului transvers la seria masculină din Moișeni se situează printre cele mai mari valori, depășită fiind doar de seriile din Drăguș (18), Fundu-Moldovei (12) și Țara Dornelor (9); ambele serii din Certeze, precum și seria feminină din Moișeni prezintă valori mijlocii, cea din urmă cu tendință spre valori mai mari.

Indicele cefalic. Valorile medii ale acestui indice se plasează la toate seriile în categoria hiperbrahicefală a scării Martin-Saller, în imediata apropiere a limitei ei inferioare la seriile din Certeze și ceva mai distanțat față de ea la seriile din Moișeni (seria masculină diferind semnificativ față de cea din Certeze: T = 4,20). Repartiția pe categorii demonstrează puternica brahicefalie a seriilor noastre. Astfel, ansamblul categoriilor brahi-, hiperbrahi- și ultrabrahicefală sumează la Moișeni 97,33% din bărbați, 96% din femei, iar la Certeze același procent de 90,00%

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la bărbați și femei. Frecvența mezocefalilor este mică, dolicocefalii sînt reprezentați printr-un singur individ, hiperdolicocefalii fiind absenți.

Gradul mare de brahicefalie atins de reprezentanții seriilor noastre, în special ai seriilor din Moișeni, îi plasează la partea superioară a variabilității indicelui cefalic în țara noastră. Astfel, seria masculină din Moișeni este depășită prin valoarea medie doar de seria din Drăguș (18), iar cea feminină de seria din Cuhea (11) și de cea din Alun (16).

Diametrul vertical ($t - v$). Valorile medii ale acestui caracter, asemănătoare la cele două populații studiate, se plasează în categoria mijlocie a scării Routil, în apropierea limitei ei superioare, cu excepția seriei de femei din Certeze a cărei medie se plasează la limita inferioară a categoriei înalte. Repartiția pe categorii arată la bărbați predominanța diametrelor mijlocii urmate de cele înalte, iar la femei a celor înalte urmate de cele mijlocii.

Raporturile dintre cele trei diametre cefalice. Valorile medii ale indicilor vertico-longitudinal și vertico-transversal, precum și repartiția indivizilor în categoriile scării Martin-Saller, dau următoarea caracterizare a seriilor studiate: seriile din Certeze prezintă predominantă hipsicefalia mijlocie, cu tendință de variație spre cea moderată, asociată cu metriocefalie cu tendință de variație spre tapeinocefalie. Categoria camecefală lipsește, cea ortocefală și acrocefală deținînd frecvențe foarte mici. La seriile din Moișeni hipsicefalia de același tip ca la Certeze este asociată cu tapeinocefalie exprimată de frecvența mare a indivizilor în această categorie și de valoarea medie la bărbați, în timp ce la femei media este metriocefală dar la limita inferioară a acestei categorii. Situația categoriilor camecefală, ortocefală și acrocefală este de același tip ca la Certeze, cu frecvențe încă mai mici. Tapeinocefalia seriilor din Moișeni, a cărei asociație cu hipsicefalia ar putea surprinde, se datorește valorilor semnificativ mai mari ale diametrelor cefalice transverse la această populație față de cea din Certeze.

Deoarece cei doi indici prezentați mai sus redau înălțimea relativă a calotei izolat față de lungime și de lărgime și cum acest caracter este atît de important în distingerea caracterelor dinarice ale calotei de cele alpine, am procedat la calcularea indicelui lui Hrdlička ($I = 2\,t - v/eu - - eu + g - op$), care permite o apreciere tridimensională a acestor caractere și ușurează compararea cu alte serii, dificilă altfel datorită sensurilor diferite de variație a celor două diametre orizontale în diferitele populații [1]. În ceea ce privește bărbații, valorile de 73,44 la Certeze și 73,12 la Moișeni ne demonstrează faptul că înălțimea capului în valoare relativă face parte din valorile cu tendință joasă din țara noastră; într-adevăr, doar 7 din cele 37 de serii pentru care am avut material comparativ, prezintă valorile acestui indice mai mici decît la seriile noastre. Seriile feminine cu valori ale indicelui de 74,38 la Certeze și

[1] Absența indicelui lui Hrdlička în lucrările celorlalți autori români ne-a obligat să calculăm media acestui indice pe baza valorilor medii ale dimensiunilor componente publicate. Pentru o comparare corectă, materialul nostru a fost prelucrat prin același procedeu și nu pe baza calculării mediei ponderate a valorilor individuale ale indicelui lui Hrdlička.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

73,84 la Moișeni se situează printre valorile mijlocii din țara noastră; menționăm însă că pentru comparație nu am avut la dispoziție decît 13 serii feminine.

Diametrul frontal minim (ft — ft) și indicele fronto-parietal. Valorile medii ale diametrului frontal minim se situează în categoria largă a scării Martin-Saller la toate seriile noastre, repartiția pe categorii indicînd de asemenea predominanța diametrelor largi. Se remarcă printr-o valoare medie semnificativ mai mare seria masculină din Moișeni față de cea din Certeze (T = 4,35), lucru de altfel de așteptat deoarece dezvoltarea mai mare în sens transversal a calotei lor era normal să afecteze și regiunea cefalică anterioară.

Indicele fronto-parietal atît prin valori medii cît și prin repartiția în categoriile scării Lundborg — Linders — Saller ne arată predominanța frunților eurimetope la toate seriile cercetate, urmate de cele metriometope, frunțile stenometope fiind în minoritate.

DIMENSIUNILE ȘI CONFORMAȚIA REGIUNII FACIALE

1. DIMENSIUNILE TRANSVERSALE ȘI INDICII CORESPUNZĂTORI

Diametrul bizigomatic (zy — zy). Seriile celor două sate studiate prezintă valori medii ale acestui caracter aproape egale și care se plasează în categoria mijlocie a scării Lebzelter — Saller, în apropierea limitei ei superioare. Ceea ce surprinde este faptul că seria masculină din Moișeni, care are un diametru cefalic transvers în medie semnificativ mai mare decît cea din Certeze, nu prezintă și un diametru bizigomatic mai mare, așa cum ar fi de așteptat datorită corelației în general strînse existente între aceste două dimensiuni. Repartiția pe categorii arată predominanța diametrelor mijlocii, urmate de cele largi, cele înguste și foarte largi fiind în minoritate, iar cele foarte înguste nefiind reprezentate.

Comparativ cu celelalte populații din țara noastră, seriile prezente se situează printre valorile mijlocii spre mari.

Indicele jugo—parietal. Valorile medii ale acestui indice se situează în categoria mijlocie a scării Olivier la toate seriile, cu excepția seriei masculine din Moișeni. Așa cum s-a arătat mai sus, ea este caracterizată prin valori ale lărgimii bizigomatice mici în raport cu lărgimea cefalică, de aici media indicelui plasîndu-se în categoria mică la limita ei superioară, deosebindu-se semnificativ față de seria masculină din Certeze (T = 6,38). Repartiția pe categorii arată predominanța valorilor mici la seriile din Moișeni și seria feminină din Certeze, urmate de cele mijlocii și apoi cele mari, la seria masculină din Certeze repartiția fiind aproape uniformă, cu o ușoară predominanță a valorilor mijlocii și mari.

Diametrul bigoniac (go — go). Valorile medii ale acestui caracter se situează la toate seriile noastre în categoria largă a scării Weninger în partea ei centrală, cu excepția seriei masculine din Certeze care are o medie semnificativ mai mare (T = 4,37) care se plasează la limita superioară a acestei categorii. Repartiția pe categorii arată predominanța diametrelor largi urmate de cele foarte largi și apoi mijlocii, iar la seria

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

masculină din Certeze predomină diametrele foarte largi urmate de cele largi și mijlocii. Diametrele înguste sînt minoritare, cele foarte înguste fiind absente. Menționăm că valoarea mai mare a acestei dimensiuni la seria de bărbați din Certeze tinde către valorile mari realizate în țara noastră.

Indicele jugo — mandibular. Valorile medii demonstrează faptul că diametrul bigoniac în raport cu cel bizigomatic este la toate seriile de categorie mijlocie, seria de bărbați din Certeze prezentînd o medie semnificativ mai mare față de cea din Moișeni (T = 5,70). Repartiția procentuală arată predominanța valorilor mijlocii urmate de cele înguste la bărbați și de cele largi la femei. Valorile foarte înguste și foarte largi se află în minoritate.

2. ÎNĂLȚIMILE FACIALE ȘI INDICII CORESPUNZĂTORI

Înălțimea morfologică a feței (n — gn). În ceea ce privește acest caracter, seriile prezente se deosebesc net de toate seriile ce ne-au servit drept material comparativ, prin valorile joase pe care le dețin, în medie cu 4 mm sub cele mai coborîte valori din țara noastră. Astfel, seriile de bărbați cu valori medii de 117,37 mm la Certeze și 117,27 mm la Moișeni și seria de femei din Certeze cu valoarea medie de 107,41 mm se situează n categoria joasă a scării Lebzelter — Saller, la limita ei superioară. Seria de femei din Moișeni prezintă o valoare medie ceva mai mare decît cea din Certeze (108,13 mm), fără ca diferența să fie semnificativă din punct de vedere statistic, valoare ce se situează în categoria mijlocie la limita ei inferioară. Repartiția pe categorii indică predominanța dimensiunilor joase la seria de bărbați din Certeze, urmate de cele mijlocii, la celelalte serii predominînd dimensiunile mijlocii, urmîndu-le foarte îndeaproape cele joase. Frecvența indivizilor în categoria foarte joasă depășește totdeauna pe cea din ansamblul categoriilor înaltă și foarte înaltă.

Indicele morfologic al feței. Valorile sale medii se situează la toate seriile în categoria euriprosopă a scării Martin — Saller, în apropierea limitei ei superioare. Repartiția pe categorii arată predominanța fețelor euriprosope la toate seriile, cu excepția celei feminine din Moișeni, la care predomină fețele mezoprosope. Ansamblul categoriilor euri- și hipereuriprosopă sumează indivizi în proporție de 50—60%, în timp ce categoriile lepto- și hiperleptoprosopă dețin doar 13—15% din indivizi. Restul valorilor se situează în categoria mezoprosopă.

Ca și valoarea absolută a înălțimii feței, valoarea ei în raport cu lărgimea feței distinge seriile prezente de toate celelalte serii din țara noastră, valorile fiind în medie cu 2 unități de indice mai mici decît cele mai coborîte valori ale seriilor de comparație.

Înălțimea părții superioare a feței (n — sto). La fel ca și înălțimea morfologică a feței, această dimensiune prezintă valori foarte apropiate în cele două sate studiate. Valorile medii se situează la bărbați în categoria înaltă a scării Weninger, în apropierea limitei ei inferioare, iar la femei în categoria mijlocie, ocupînd o poziție aproape centrală. Repartiția pe categorii arată la bărbați predominanța categoriei înalte cu tendință

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

netă spre valori mijlocii, iar la femei predomină valorile mijlocii cu tendință spre cele joase. Menționăm că pentru această dimensiune literatura nu ne oferă o scară dimorfică.

În raport cu cele 13 serii masculine și 7 serii feminine cu care putem compara acest caracter, valorile tuturor seriilor noastre sînt semnificativ mai joase, fiind în medie cu 4 mm mai mici decît cele mai coborîte valori ale seriilor de comparație.

Indicele facial superior. Atît situarea valorilor medii, cît și repartiția indivizilor în categoriile scării unitare Martin ne evidențiază predominanța fețelor euriene la toate seriile, cu tendință de variație spre cele mezene și apoi hipereuriene, cele leptene și hiperleptene fiind în procente 1—2%.

Lungimea nasului (*n — sn*). Valorile medii se situează la toate seriile în categoria scurtă a scării v. Eickstedt, spre limita ei inferioară. Repartiția pe categorii arată maximum de frecvență în categoria foarte scurtă, urmînd, în ordine descrescîndă, categoriile scurtă, mijlocie și lungă, cele foarte lungi fiind excepționale.

Ca și celelalte înălțimi ale feței, această dimensiune prezintă cele mai coborîte valori din țara noastră, bărbații situîndu-se sub cele mai mici valori, oferite de seriile de la Blăjeni (18) și de moții de pe Criș (2), valori care și ele de altfel se depărtează mult din acest punct de vedere de celelalte serii românești. Femeile se apropie de valoarea celor din seria moților de pe Criș (2), formînd împreună cu ele un grup distanțat de celelalte serii studiate pînă în prezent.

Lărgimea nasului (*al — al*). Valorile medii se plasează la toate seriile în categoria îngust a scării v. Eickstedt, la limita ei superioară. Repartiția pe categorii arată predominanța valorilor înguste, urmate de cele mijlocii, foarte înguste și largi, cele foarte largi fiind în proporție de numai 1—2%. În comparație cu celelalte populații din țara noastră, seriile de față se situează printre valorile mici.

Indicele nazal. Valorile medii, apreciate după scara unitară v. Eickstedt, se situează la toate seriile în categoria larg, cu excepția celei feminine din Moișeni care se situează la limita superioară a categoriei mijlocii. Repartiția pe categorii arată o dispersare a valorilor, aproape toate categoriile fiind bine reprezentate. Se remarcă totuși frecvențele mai mari în categoriile larg și foarte larg, în raport cu cele îngust și foarte îngust.

Comparativ cu celelalte populații studiate în țara noastră, valorile indicelui nazal se situează printre valorile mari, realizate aici nu pe seama lărgirii nasului, ci pe seama scurtării lui.

CARACTERELE SOMATOSCOPICE ALE REGIUNII CEFALICE

Occipitalul. Prezintă o predominanță a formelor mijlociu bombate la toate seriile, cu frecvențe ceva mai mari la seriile feminine, aceasta realizîndu-se la ele în dauna formelor aplatisate. În al doilea loc se situează la femei formele bombate, iar la bărbați fie cele aplatisate (Moișeni), fie cele bombate, dar în acest din urmă caz urmate foarte îndeaproape de cele aplatisate (Certeze). Formele foarte bombate sînt absente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Conturul feței. Prezintă o predominanță a formelor pentagonale în ambele sate, dar cu o frecvență mai mare la seriile din Moișeni. În al doilea loc se situează formele ovale, cu frecvențe mai mari la femei decît la bărbați. Formele dreptunghiulare, rotunde sînt mai rare, celelalte neglijabile.

Malarele. Ca poziție acestea se caracterizează prin predominanța netă a categoriei mijlocii, urmată de cea temporală la bărbați și de cea frontală la femei. Gradul de dezvoltare a malarelor este predominant mijlociu, celelalte două categorii avînd procente asemănătoare, cele puternic dezvoltate fiind mai frecvente la femei în raport cu bărbații.

Profilul nasului. Prezintă predominante formele drepte atît la bărbați cît și la femei, seriile din Moișeni avînd o frecvență ceva mai mare a formelor concave față de seriile din Certeze, la acestea din urmă predominînd ușor formele convexe, în special la bărbați, în raport cu cei din Moișeni.

Statura. Prin valorile medii ale staturii, indivizii celor două sate se deosebesc semnificativ, cei din Certeze fiind mai înalți (T = 2,96 pentru bărbați, pentru femei T=3,66). Valorile medii se situează în Certeze la seria masculină în categoria supramijlocie a scării Martin la limita ei inferioară, iar la seria feminină în categoria mijlocie la limita ei superioară. Seriile din Moișeni au valorile medii situate în categoria mijlocie, în apropierea limitei superioare la bărbați și în poziție centrală la femei.

Față de celelalte serii studiate în țara noastră, populația de față se situează printre valorile mijlocii ale staturii, cea din Certeze cu tendință spre valorile înalte.

Indicele cormic. Seriile din satul Certeze, care au o statură semnificativ mai mare, au și un indice cormic în valoare medie mai mic decît seriile din Moișeni, diferențele neajungînd însă să devină semnificative. Toate seriile își au situate mediile în categoria metriocormă a scării Giuffrida-Ruggeri. Repartiția procentuală arată predominanța indivizilor metriocormi, cu tendință de variație spre cei macrocormi. Se remarcă frecvențe mai mari ale brahicormilor și frecvențe mai mici ale macrocormilor la seriile din Certeze în raport cu cele din Moișeni.

PIGMENTAȚIA

Pigmentația irisului se caracterizează la bărbați fie prin predominanța irisurilor intermediare (Certeze), fie prin frecvențe egale de irisuri intermediare și închise. Predominanța irisurilor de culoare închisă la femei se explică prin faptul bine cunoscut în genetică de intensificare a pigmentației închise la femei (prin fenomenul de „sex-linkage" parțial). Irisurile de culoare deschisă reprezintă frecvențe apreciabile, mai ales la bărbați. Dacă alăturăm categoriile de irisuri intermediare respectiv la categoriile deschis și închis constatăm că culorile deschise depășesc pe cele închise la bărbați, iar la femei reușesc să le egaleze (Certeze) sau se apropie mult de ele (Moișeni).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția pigmentației irisului și a părului

Pigmentația irisului (%)					Pigmentația părului (%)				
	bărbați		femei			bărbați		femei	
	Certeze	Moișeni	Certeze	Moișeni		Certeze	Moișeni	Certeze	Moișeni
Deschisă la—2b	33,33	25,33	21,65	18,56	Blond închis M—O	—	—	1,05	1,04
3—7 Intermediară	32,26	33,33	28,87	27,84	castaniu P—T	9,98	4,05	14,74	3,13
8—11	10,75	4,00	7,22	5,15	brun U—Y	87,91	94,59	83,16	95,83
Închisă 12—16	23,66	37,33	42,27	48,45	roșu I—VII	2,20	1,35	1,05	—

Pigmentația părului este caracterizată prin predominanța netă a pigmentației brune, mai accentuată la Moișeni decît la Certeze, urmînd apoi cu frecvențe mici pigmentația castanie, cea blond închis și roșie fiind în procente neglijabile.

CONCLUZII ASUPRA TIPULUI ANTROPOLOGIC

Considerarea valorilor medii ale curbelor de frecvență ale caracterelor metrice și ale celor de observație, care ne furnizează date asupra tipologiei unei populații ca tendință de masă, precum și diagnoza tipologică individuală ne-au dus la concluzia că populațiile celor două sate vecine din Țara Oașului se aseamănă destul de mult între ele și în general cu celelalte populații studiate la noi. Ceea ce frapează este scurtarea simțitoare a feței, fenomen ce afectează toate etajele sale. Este dificil de a spune dacă intervin puternice elemente alpine și esteuropide sau este vorba de o accentuare în timp a unei tendințe de scurtare a feței, fenomen ce s-ar fi putut petrece într-o populație cu un înalt grad de endogamie regională. Dar cum nu dispunem de date anterioare — cele craniologice ar fi fost deosebit de interesante, — ne rămîne presupunerea că în această populație pe fondul dinaric caracteristic tuturor populațiilor din țara noastră se adaugă un element alpin și esteuropid mai puternic decît în alte părți. Fondul dinaric se exprimă în caracterele calotei, valorile staturii și indicelui cormic. Elementul alpin și esteuropid atenuează adeseori caracterele dinarice în regiunea calotei și dețin o mare parte din caracterele feței. Într-adevăr, dacă gradul mare de brahicefalie rezultată din scurtarea diametrului anteroposterior și lărgirea celui transvers poate proveni fie de la tipul dinaric, fie de la tipul alpin, valorile mijlocii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ale înălțimii calotei, hipsicefalia de tip mijlociu cu tendință spre cea moderată, frecvențele mari de tapeinocefalie și cele foarte mici de acrocefalie în raport cu alte serii predominant dinarice din țară, precum și valorile

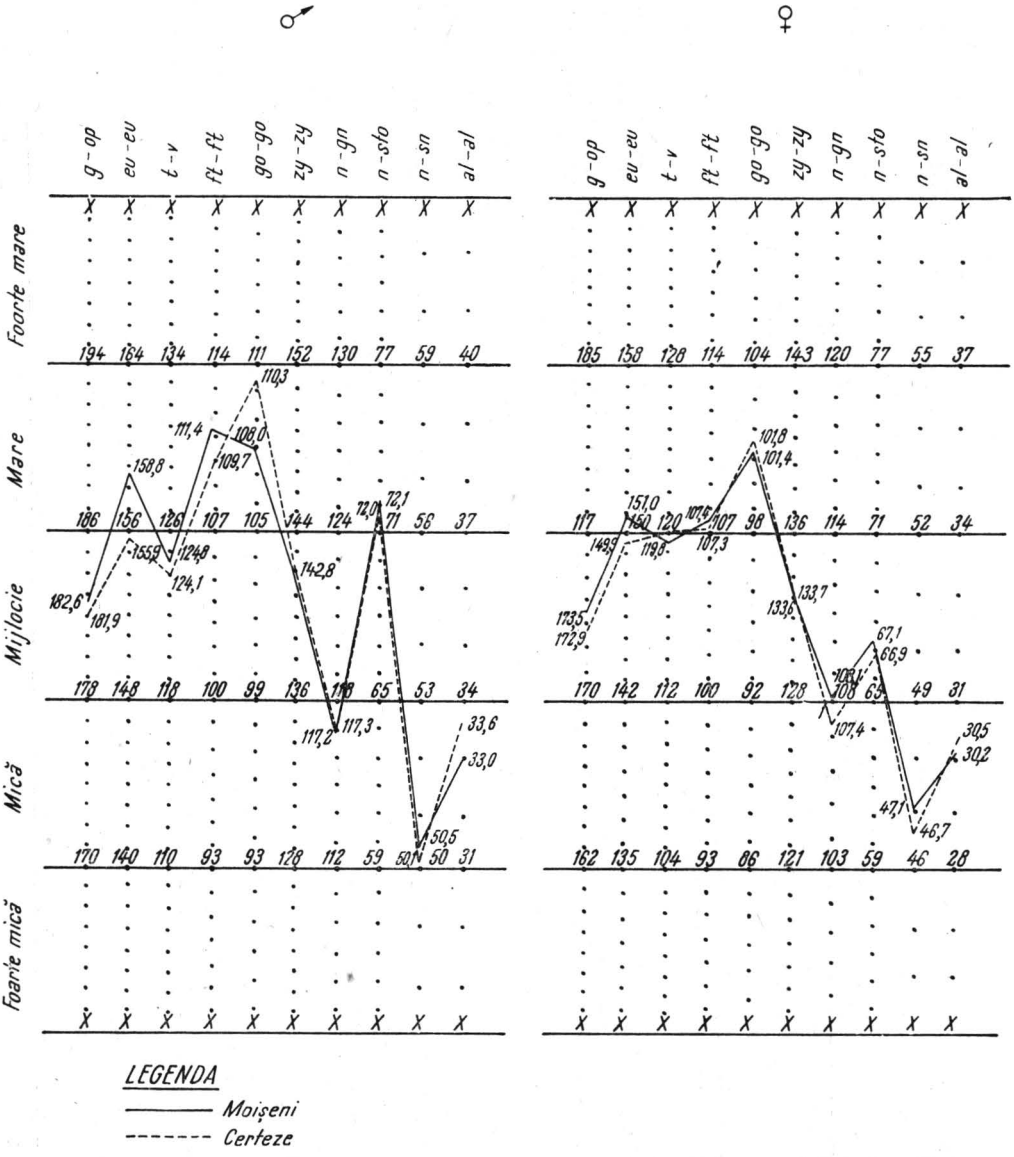

Fig. 1—Morfograma taxonomică a dimensiunilor cefalo-faciale ale populației din Certeze și Moișeni

mici ale indicelui Hrdlička ne atestă modificările pe care le aduc calotei dinarice alte influiențe (alpină, est-europidă). Valorile destul de mari ale staturii, metriocormia cu tendință spre macrocormie, formele aplatisate

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a caracterelor metrice cefalo-faciale și corporale ale populației din satele Certeze și Moișeni (serille de bărbați)

	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			M 181,97			scara Lebzelter-Saller									
	Certeze	100	m 0,34 σ 5,81	164—194		foarte scurt x—169		scurt 170—177		mijlociu 178—185		lung 186—193		foarte lung 194—x	
g — op			V 3,19		1,32	2	2,00	22	22,00	49	49,00	25	25,00	2	2,00
	Moișeni	75	182,67 0,43 6,17 3,37	167—194		2	2,67	11	14,67	43	57,33	17	22,67	2	2,67
			155,96			scara Lebzelter — Saller									
	Certeze	100	0,36 6,04	141—171		foarte îngust x—139		îngust 140—147		mijlociu 148—155		larg 156—163		foarte larg 164—x	
eu — eu			3,87		6,14	—	—	7	7,00	41	41,00	40	40,00	12	12,00
	Moișeni	75	158,85 0,34 4,93 3,10	147—169		—	—	1	1,33	22	29,33	43	57,33	9	12,00

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

			124,10			scara Routil												
	Certeze	100	0,32 5,38	106—139		foarte jos x—109		jos 110—117		mijlociu 118—125		înalt 126—133		foarte înalt 134—x	
t — v			4,33		1,80	2	2,00	11	11,00	48	48,00	37	37,00	2	2,00			
	Moişeni	75	124,86 0,29 4,27 3,41	115—135		—	—	7	9,33	39	52,00	27	36,00	2	2,67			
			109,74			scara Martin—Saller												
	Certeze	100	0,30 5,11	98—122		foarte îngustă x—92		îngustă 93—99		mijlocie 100—106		largă 107—113		foarte largă 114—x	
ft — ft			4,65		4,35	—	—	3	3,00	24	24,00	55	55,00	18	18,00			
	Moişeni	75	111,48 0,27 3,88 3,48	102—120		—	—	—	—	12	16,00	46	61,33	17	22,67			
			142,81			scara Lebzelter-Saller												
	Certeze	100	0,35 5,04	128—156		foarte îngust x—127		îngust 128—135		mijlociu 136—143		larg 144—151		foarte larg 152	x			
zy — zy			3,52		0,02	—	—	5	5,00	61	61,00	29	29,00	5	5,00			
	Moişeni	75	142,80 0,34 4,97 3,48	132—154		—	—	7	9,33	39	52,00	25	33,33	4	5,33			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2 (continuare)

	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			110,37			scara Weninger									
	Certeze	100	0,32 5,36	97—122		foarte îngust x—92,9		îngust 93—98,9		mijlociu 99—104,9		larg 105—110,9		foarte larg 111—x	
go — go			4,85		4,37	—	—	3	3,00	14	14,00	38	38,00	45	45,00
			108,01												
	Moişeni	75	0,45 6,46	93—120		—	—	8	10,67	17	22,67	27	36,00	23	30,67
			5,98												
			117,37			scara Lebzelter—Saller									
	Certeze	100	0,35 5,92	105—130		foarte joasă x—111		joasă 112—117		mijlocie 118—123		înaltă 124—129		foarte înaltă 130—x	
n — gn			5,04		0,17	17	17,00	40	40,00	29	29,00	13	13,00	1	1,00
			117,27												
	Moişeni	75	0,45 6,46	101—141		17	22,67	25	33,33	26	34,67	6	8,00	1	1,33
			5,50												
			72,09			scara Weninger									
	Certeze	100	0,25 4,27	59—85		foarte jos x—58,9		jos 59—64,9		mijlociu 65—70,9		înalt 71—76,9		foarte înalt 77—x	
n — sto			5,92		0,05	—	—	3	3,00	35	35,00	46	46,00	16	16,00
			72,11												
	Moişeni	75	0,32 4,59	61—87		—	—	5	6,67	21	28,00	41	54,67	8	10,67
			6,36												

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

		50,17			scara v. Eickstedt																
	Certeze 100	0,21 3,51	41—59		foarte scurtă x—49			scurtă 50—52			mijlocie 53—55			lungă 56—58			foarte lungă 59—x			
n — sn		6,99		1,03	56	56,00		17	17,00		22	22,00		4	4,00		1	1,00			
	Moişeni 75	50,49 0,26 3,83 7,58	42—60		39	52,00		16	21,33		11	14,67		8	10,67		1	1,33			
		33,63			scara v. Eickstedt																
	Certeze 99	0,18 3,01	27—40		foarte îngustă x—30			îngustă 31—33			mijlocie 34—36			largă 37—39			foarte largă 40—x			
al — al		8,95		1,80	21	21,21		35	35,35		28	28,28		14	14,14		1	1,01			
	Moişeni 75	33,09 0,25 3,71 11,21	22—43		17	22,67		29	38,67		19	25,33		8	10,67		2	2,67			
		167,60			scara Martin																
	Certeze 100	0,35 5,92	149—181		foarte mică 130—149,9			mică 150—159,9			submijlocie 160—163,9			mijlocie 164—166,9			supra-mijlocie 167—169,9			mare 170—179,9			foarte mare 180—199,9		
statură		3,53		2,96	1	1,00		11	11,00		16	16,00		18	18,00		17	17,00		36	36,00		1	1,00	
	Moişeni 75	166,12 0,38 5,43 3,26	153—179		—	—		9	12,00		18	24,00		19	25,33		12	16,00		17	22,67		—	—	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a indicilor cefalo-faciali și corporali ai populației din satele Certeze și Moișeni (serițe de bărbați)

Indici	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			M 85,67			scara Martin — Saller											
	Certeze	100	m 0,22	78—98		hiperdol. x—70,9		dolicocef. 71,0—75,9		mezocef. 76,0—80,9		brahicef. 81,0—85,4		hiperbr. 85,5—90,9		ultrabr. 91,0—x	
			σ 3,83														
			V 4,47														
eu — eu / g — op					4,20	—	—	—	—	10	10,00	42	42,00	38	38,00	10	10,00
			86,93														
	Moișeni	75	0,23	77—98		—	—	—	—	2	2,67	22	29,33	42	56,00	9	12,00
			3,31														
			3,80														
			68,07			scara Martin-Saller subîmpărțită											
	Certeze	100	0,18	59—78				camecefal		ortocefal		hipsicefal					
			3,14									moderat		mijlociu		marcat	
			4,61					x—57,9		58,0—62,9		63,0—67,9		68,0—72,9		73,0— x	
t — v / g — op					0,78	—	—	—	—	5	5,00	42	42,00	45	45,00	8	8,00
			68,29														
	Moișeni	75	0,23	60—76		—	—	—	—	3	4,00	32	42,67	34	45,33	6	8,00
			3,29														
			4,81														

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

						scara Martin — Saller								
						tapeinocef. x — 78,9		metriocef. 79,0 — 84,9		acrocef. 85,0 — x				
t — v / eu — eu	Certeze	100	79,57 0,20 3,44 4,32	71 — 92	3,53	43	43,00	52	52,00	5	5,00			
	Moişeni	75	78,58 0,21 3,14 3,99	72 — 86		40	53,33	34	45,33	1	1,33			

						scara Martin-Saller								
						stenomet. x — 65,9		metriomet. 66,0 — 68,9		eurimet 69,0 — x				
ft — ft / eu — eu	Certeze	100	70,30 0,21 3,50 4,97	60 — 79	0,84	13	13,00	20	20,00	67	67,00			
	Moişeni	75	70,08 0,19 2,73 3,89	62 — 74		6	8,00	13	17,33	56	74,67			

						scara Lundborg-Linders-Saller											
						foarte îngust x — 69,9		îngust 70,0 — 74,9		mijlociu 75,0 — 79,9		larg 80,0 — 84,9		foarte larg 85,0 — x	
ft — ft / zy — zy	Certeze	100	76,80 0,17 2,91 3,78	69 — 85	5,85	1	1,00	20	20,00	67	67,00	11	11,00	1	1 ,00
	Moişeni	75	77,97 0,15 2,18 2,79	71 — 82		—	—	4	5,33	55	73,33	16	21,33	—	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3 (continuare)

Indici	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			91,57			scara Olivier											
	Certeze	100	0,18	83—98				mic		mijlociu		mare					
			3,16					x—89,9		90—92,9		93—x					
zy — zy / eu — eu			3,45		6,38			31	31,00	35	35,00	34	34,00				
			89,91														
	Moişeni	75	0,21	81—96													
			3,07					36	48,00	28	37,33	11	14,67				
			3,41														
			77,25			scara Lundborg-Linders-Saller											
	Certeze	100	0,22	69—85		foarte îngust		îngust		mijlociu		larg		foarte larg			
			3,67			x—69,9		70—74,9		75—79,9		80—84,9		85—x			
go — go / zy — zy			4,75		5,70	2	2,00	25	25,00	52	52,00	18	18,00	3	3,00		
			75,48														
	Moişeni	75	0,25	66—83													
			3,58			6	8,00	23	30,67	39	52,00	7	9,33	—	—		
			4,74														
			50,31			scara Martin											
	Certeze	100	0,20	40—60		hipereur.		eurien		mezen		lepten		hiperlept.			
			3,34			x—46,9		47—51,9		52—56,9		57—60,9		61—x			
n — sto / zy — zy			6,63		0,23	14	14,00	58	58,00	26	26,00	2	2,00	—	—		
			50,24														
	Moişeni	75	0,24	41—63													
			3,52			11	14,67	46	61,33	16	21,33	1	1,33	1	1,33		
			7,00														

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

						scara Martin — Saller									
						hipereuripr. x — 78,9		euripr. 79 — 83,9		mezopr. 84 — 87,9		leptopr. 88 — 92,9		hiperleptopr. 93 — x	
n — gn / zy — zy	Certeze	100	82,16 / 0,29 / 4,85 / 5,90	71 — 96	0,02	31	31,00	35	35,00	21	21,00	11	11,00	2	2,00
	Moişeni	75	82,15 / 0,35 / 5,13 / 6,24	69 — 103		19	25,33	28	37,33	22	29,33	5	6,67	1	1,33
						scara v. Eicksted									
						foarte îngust x — 54,9		îngust 55 — 59,9		mijlociu 60 — 64,9		larg 65 — 69,9		foarte larg 70 — x	
al — al / n — sn	Certeze	99	66,99 / 0,48 / 8,14 / 12,15	50 — 86	1,51	6	6,06	12	12,12	29	29,29	20	20,20	32	32,32
	Moişeni	75	65,72 / 0,70 / 10,11 / 15,38	38 — 92		10	13,33	9	12,00	18	24,00	16	21,33	22	29,33
						scara Giuffrida — Ruggeri									
								brahicorm x — 51,0		metriocorm 51,1 — 53,0		macrocorm 53,1 — x			
Stat. şez. / statură	Certeze	98	52,47 / 0,07 / 1,17 / 2,22	49 — 55	1,77			12	12,24	57	58,76	29	29,59		
	Moişeni	75	53,02 / 0,08 / 1,20 / 2,26	48 — 55				1	1,33	41	54,67	33	44,00		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a caracterelor metrice cefalo-faciale și corporale ale populației din satele Certeze și Moișeni (serille de femei)

	Sate	N	Valori statistice		Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			M	172,91			scara Lebzelter — Saller									
	Certeze	100	m	0,40	149—189		foarte scurt x—161		scurt 162—169		mijlociu 170—176		lung 177—184		foarte lung 185—x	
			σ	6,80												
			V	3,93			4	4,00	33	33,00	38	38,00	21	21,00	4	4,00
g — op						1,22										
	Moișeni	100		173,50	163—187		—	—	26	26,00	49	49,00	23	23,00	2	2,00
				0,29												
				4,87												
				2,80												
				149,96			scara Lebzelter — Saller									
	Certeze	100		0,28	133—159		foarte îngust x—134		îngust 135—141		mijlociu 142—149		larg 150—157		foarte larg 158—x	
				4,68												
				3,12			1	1,00	2	2,00	53	53,00	38	38,00	6	6,00
eu — eu						2,88										
	Moișeni	100		151,00	139—163		—	—	1	1,00	47	47,00	44	44,00	8	8,00
				0,26												
				4,44												
				2.94												

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

scara specială cu 6 mm mai jos față de scara Routil pentru bărbați

						foarte jos x—103		jos 104—111		mijlociu 112—119		înalt 120—127		foarte înalt 128—x	
	Certeze	100	120,08 0,31 5,24	109—132											
t — v			4,36		0,65	—	—	5	5,00	42	42,00	46	46,00	7	7,00
	Moișeni	100	119,82 0,27 4,66	108—136		—	—	4	4,00	44	44,00	48	48,00	4	4,00
			3,88												

scara unitară Martin—Saller

						foarte îngustă x—92		îngustă 93 — 99		mijlocie 100—106		largă 107—113		foarte largă 114—x	
	Certeze	100	107,32 0,20 3,99	97—115											
ft — ft			3,71		0,36	—	—	3	3,00	41	41,00	52	52,00	4	4,00
	Moișeni	100	107,43 0,23 3,91	99—117		—	—	5	5,00	41	41,00	52	52,00	2	2,00
			3,63												

scara Lebzelter—Saller

						foarte îngust x—120		îngust 121—127		mijlociu 128—135		larg 136—142		foarte larg 143—x	
	Certeze	100	133,70 0,27 4,50	122—146											
zy — zv			3,36		0,08	—	—	10	10,00	55	55,00	33	33,00	2	2,00
	Moișeni	100	133,67 0,26 4,46	122—148		—	—	9	9,00	64	64,00	25	25,00	2	2,00
			3.33												

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4 (continuare)

	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			101,80			scara specială cu 7 mm mai jos față de sc. Weninger pt. bărbați									
	Certeze	100	0,28	87—110		foarte îngust x—85,9		îngust 86—91,9		mijlociu 92—97,9		larg 98—103,9		foarte larg 104—x	
			4,70												
go — go			4,61		1,00	—	—	2	2,00	15	15,00	52	52,00	31	31,00
			101,44												
	Moișeni	100	0,26	85—109		1	1,00	1	1,00	18	18,00	50	50,00	30	30,00
			4,44												
			4,37												
			107,41			scara Lebzelter—Saller									
	Certeze	100	0,29	96—126		foarte joasă x—102		joasă 103—107		mijlocie 108—113		înaltă 114—119		foarte înaltă 120—x	
			4,97												
n — gn			4,62		1,75	19	19,00	35	35,00	36	36,00	9	9,00	1	1,00
			108,13												
	Moișeni	100	0,31	96—123		15	15,00	35	35,00	37	37,00	11	11,00	2	2,00
			5,21												
			4,81												
			66,96			scara unitară Weninger									
	Certeze	100	0,20	56—76		foarte jos x—58,9		jos 59—64,9		mijlociu 65—70,9		înalt 71—76,9		foarte înalt 77—x	
			3,48												
n — sto			5,19		0,56	1	1,00	30	30,00	53	53,00	16	16,00	—	—
			67,13												
	Moișeni	100	0,24	59—79		—	—	35	35,00	51	51,00	13	13,00	1	1,00
			4,07												
			6,06												

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

						scara specială cu 4 mm mai jos față de scara Eickstedt pentru bărbați									
						foarte scurtă x—45		scurtă 46—48		mijlocie 49—51		lungă 52—54		foarte lungă 55—x	
n — sn	Certeze	100	46,73 0,21 3,51 7,51	37—56	1,35	40	40,00	31	31,00	22	22,00	6	6,00	1	1,00
	Moișeni	100	47,11 0,21 3,64 7,72	39—56		39	39,00	30	30,00	19	19,00	10	10,00	2	2,00
						scara specială cu 3 mm mai jos față de scara Eickstedt pentru bărbați									
						foarte îngustă x—27		îngustă 28—30		mijlocie 31—33		largă 34—36		foarte largă 37—x	
al — al	Certeze	100	30,53 0,16 2,67 8,74	23—38	1,70	18	18,00	39	39,00	35	35,00	7	7,00	1	1,00
	Moișeni	100	30,24 0,14 2,38 7,87	23—38		15	15,00	49	49,00	31	31,00	4	4,00	1	1,00
						scara Martin									
						foarte mică 121—139,9		mică 140—148,9		submijlocie 149—152,9		mijlocie 153—155,9		supramijlocie 156—158,9		mare 159—167,9		foarte mare 168—187,9	
statură	Certeze	100	155,93 0,31 5,20 3,33	140—169	3,66	—	—	5	5,00	22	22,00	21	21,00	27	27,00	24	24,00	1	1,00
			154,39 0,31 5,30 3,43	140—165		—	—	15	15,00	26	26,00	23	23,00	14	14,00	22	22,00	—	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a indicilor cefalo-faciali și corporali ai populației din satele Certeze și Moișeni (seriile de femei)

Indici	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
						scara Martin — Saller											
			M 86,73			hiperdol.		dolicocef.		mezocef.		brahicef.		hiperbr.		ultrabr.	
	Certeze	100	m 0,22	74—98		x—71,9		72,0—76,9		77,0—81,9		82,0—86,4		86,5—91,9		92,0—x	
			σ 3,79														
			V 4,36														
eu — eu / g — op					1,03	—	—	1	1,00	9	9,00	31	31,00	54	54,00	5	5,00
			87,02														
	Moișeni	100	0,20	77—94		—	—	—	—	4	4,00	43	43,00	46	46,00	7	7,00
			3,34														
			3,83														
			69,35			scara unitară Martin — Saller subîmpărțită											
			0,17					camecefal		ortocefal		hipsicefal					
	Certeze	100	2,99	64—85								moderat		mijlociu		marcat	
			4,31					x—57,9		58,0—62,9		63,0—67,9		68,0—72,9		73,0—x	
t — v / g — op					2,05			—	—	—	—	29	29,00	64	64,00	7	7,00
			68,94														
	Moișeni	100	0,17	62—76				—	—	2	2,00	35	35,00	54	54,00	9	9,00
			2,87														
			4,16														

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

						scara unitară Martin — Saller		
						tapeinocef.	metriocef.	acrocef.
						x — 78,9	79,0 — 84,9	85,0 — x
	Certeze	100	80,02 0,20 3,36	71 — 93				
t — v / eu — eu			4,19		3,15	35 35,00	59 59,00	6 6,00
	Moișeni	100	79,20 0,18 3,06 3,86	72 — 87		55 55,00	42 42,00	3 3,00

						scara unitară Martin — Saller		
						stenomet.	metriomet.	eurimet.
						x — 65,9	66,0 — 68,9	69,0 — x
	Certeze	100	71,48 0,17 0,95	62 — 80				
ft — ft / eu — eu			4,12		0,81	2 2,00	18 18,00	80 80,00
	Moișeni	100	71,30 0,18 3,12 4,37	63 — 84		2 2,00	16 16,00	82 82,00

						scara Lundborg — Linders — Saller				
						foarte îngust	îngust	mijlociu	larg	foarte larg
						x — 71,9	72,0 — 76,9	77,0 — 81,9	82,0 — 86,9	87,0 — x
	Certeze	100	80,18 0,15 2,54	73 — 85						
ft — ft / zy — zy			3,16		0,70	— —	7 7,00	69 69,00	24 24,00	— —
	Moișeni	100	80,32 0,16 2,75 3,42	74 — 88		— —	9 9,00	61 61,00	29 29,00	1 1,00

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5 (continuare)

Indici	Sate	N	Valori statistice	Amplitudinea de variabilitate	T	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			89,10			scara Olivier											
	Certeze	100	0,18	83—103				mic		mijlociu		mare					
			3,11					x—87,9		88,0—99,9		91,0—x					
zy — zy / eu — eu			3,49		1,95			37	37,00	35	35,00	28	28,00				
			88,63														
	Moişeni	100	0,19	81—100													
			3,20					47	47,00	31	31,00	22	22,00				
			3,61														
			76,04			scara Lundborg—Linders—Saller											
	Certeze	100	0,18	70—83		foarte îngust		îngust		mijlociu		larg		foarte larg			
			3,00			x—67,9		68—72,9		73—77,9		78—82,9		83	x		
go — go / zy — zy			3,94		0,86	—	—	16	16,00	60	60,00	23	23,00	1	1,00		
			75,85														
	Moişeni	100	0,17	68—82													
			2,98			—	—	14	14,00	62	62,00	24	24,00	—	—		
			3,92														
			49,98			scara unitară Martin											
	Certeze	100	0,21	42—58		hipereur.		eurien		mezen		lepten		hiperlept.			
			3,55			x—46,9		47—51,9		52—56,9		57—60,9		61—x			
n — sto / zy — zy			7,10		0,21	21	21,00	50	50,00	27	27,00	2	2,00	—	—		
			50,04														
	Moişeni	100	0,20	42—60													
			3,41			20	20,00	51	51,00	27	27,00	2	2,00	—	—		
			6,81														

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

						scara Martin — Saller										
						hipereuripr.		euripr.		mezopr.		leptopr.		hiperleptopr.		
						x — 76,9		77 — 80,9		81 — 84,9		85 — 89,9		90 — x		
n — gn / zy — zy	Certeze	100	80,30 0,26 4,49 5,59	71 — 95	1,58	23	23,00	35	35,00	28	28,00	13	13,00	1	1,00	
	Moișeni	100	80,84 0,25 4,22 5,22	72 — 94		22	22,00	28	28,00	35	35,00	13	13,00	2	2,00	
						scara unitară v. Eicksted										
						foarte îngust		îngust		mijlociu		larg		foarte larg		
						x — 54,9		55 — 59,9		60 — 64,9		65 — 69,9		70 — x		
al — al / n — sn	Certeze	100	65,31 0,48 8,02 12,27	46 — 91	1,64	7	7,00	18	18,00	28	28,00	20	20,00	27	27,00	
	Moișeni	99	64,29 0,40 6,76 10,51	48 — 85		6	6,06	23	23,23	25	25,25	27	27,27	18	18,18	
						scara Giuffrida — Ruggeri										
								brahicorm		metriocorm		macrocorm				
								x — 52,0		52,1 — 54,0		54,1 — x				
stat. șez. / statură	Certeze	98	53,15 0,09 1,55 2,91	47 — 57	1,81			20	20,41	51	52,04	27	27,55			
	Moișeni	100	53,82 0,08 1,34 2,48	51 — 57				9	9,00	48	48,00	43	43,00			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

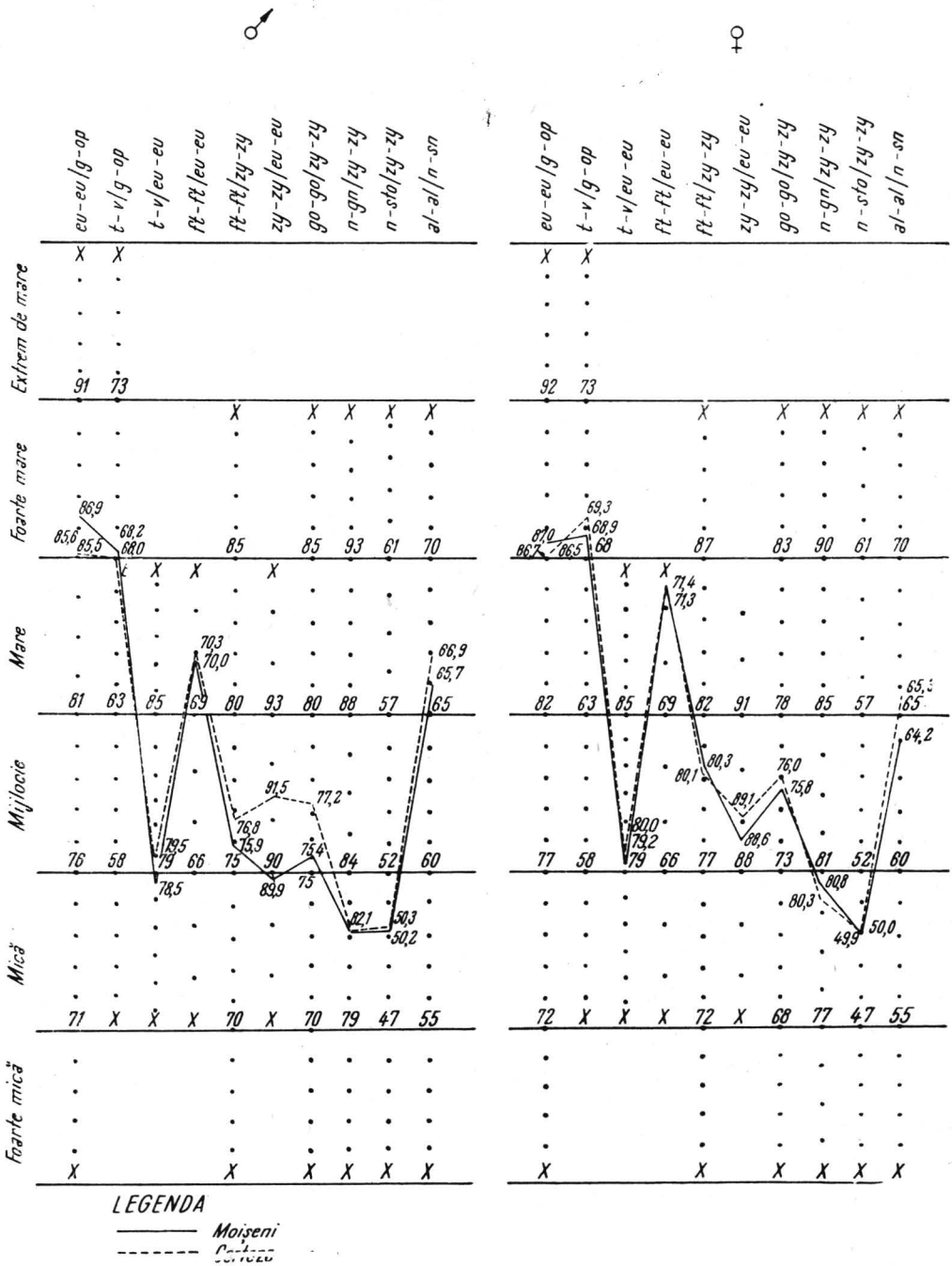

Fig. 2 — Morfograma taxonomică a conformaţiei cefalo-faciale a populaţiei din Certeze şi Moişeni

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ale occipitalelor, profilurile de nas convexe, pigmentaţia închisă sînt de asemenea prezenţe dinarice.

Elementul alpin, aşa cum s-a mai spus, pare să deţină o mare parte din caracterele faciale : feţe joase dar mijlociu de largi, euriprosope, nas scurt şi îngust, cu carena dreaptă, contururi rotunde ale feţei, pigmentaţie închisă.

Prezenţa elementului nordic şi esteuropid se manifetă în special prin frecvenţa mare de irisuri deschise—albastre, gri şi verzi—la populaţiile noastre în raport cu alte populaţii. Din caracteristicile tipului nordic se mai întîlnesc, dar destul de rar, contururi dreptunghiulare ale feţei, malare temporale şi slab dezvoltate. Esteuropidul îşi semnalează în plus prezenţa prin : contururile pentagonale ale feţelor predominante în toate seriile, prin tendinţa de mărire a diametrului bigoniac manifestat în special la bărbaţii din Certeze, prin rarele malare puternice şi frontalizate (ceva mai frecvente la femei), precum şi prin puţinele profiluri nazale concave.

Foarte puţin prezent pare a fi elementul mediteranoid în caracterele cefalice : puţine contururi ovale ale feţei, rare malare slab dezvoltate şi cu poziţie temporală, dar participarea sa la închiderea pigmentaţiei părului alături de elementul dinaric şi alpin este incontestabilă.

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE DE LA POPULATION DU «PAYS D'OAŞ»

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient les caractéristiques anthropométriques (dimensions céphalo-faciales, stature, taille assise et indices correspondants) et typologiques de la population adulte de deux villages roumains, anciens, appartenant au « Pays d'Oaş » (Ţara Oaşului) situé au nord-ouest de la Roumanie et présentant d'intéressantes particularités ethnographiques et folkloriques.

Les données statistiques et la répartition par catégories sont inscrites dans les tableaux annexés.

BIBLIOGRAFIE

1. Billy Ginette, *La Savoie, Anthropologie physique et raciale*, Thèses, Paris, 1962.
2. Dumitrescu H., Ciovîrnache Marta şi Cănciulescu R., *Cercetare antropologică comparativă asupra moţilor de pe Criş şi a moţilor de pe Arieşe* (Papilian V. şi Velluda C.) St. cerc. antropol., 1964, **1**, *1*, 57—67.
3. Dumitrescu H., Ciovîrnache Marta, Drăghicescu Tatiana şi Cănciulescu R., *Structura antropologică a populaţiei unei aşezări rurale din cîmpia Blahniţei — satul Rogova*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *2*, 219—227.
4. — *Structura antropologică a populaţiei unei aşezări rurale din cîmpia Blahniţei — satul Rogova*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 95 — 106.
5. Dumitrescu H. şi Ciovîrnache Marta, *Studiul antropologic asupra populaţiei satului Grojdibodu din raionul Corabia, regiunea Oltenia*, St. cerc. antropol., 1966, **3**, *1*, 97 — — 108.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

6. DUMITRESCU MARTA și DUMITRESCU H., *Tipul antropologic — Monografia Bătrîna*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1961, 73 — 121.
7. DUMITRESCU-CIOVÎRNACHE MARTA și DUMITRESCU H., *Structura antropologică — Monografia satelor Nucșoara și Cîmpu lui Neag*, Edit. Academiei, București, 1966, 59 —92.
8. NECRASOV OLGA, POP SUZANA și ENĂCHESCU TH., *Contribuție la studiul antropologic al populației din bazinul superior al Bistriței. Studiul antropologic al populației din comuna Hangu*, Probl. antropol., 1957, **III**, 255—298.
9. NECRASOV OLGA, BOTEZATU D., GHEORGHIU GIANINA, IACOB MARIA, COTUNA D. și FEDOROVICI C., *Date antropologice noi asupra „Țării Dornelor"*, Șt. cerc. antropol., 1965, **2**, *2*, 205 — 218.
10. NECRASOV OLGA, GRINȚESCU -POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. și VLĂDESCU MARIA, *Studiul antropologic al populației din cîteva sate din Muntenia, situate în bazinele Argeșului și Teleajenului*, St. cerc. antropol., 1967, **4**, *1*, 63 — 92.
11. NECRASOV OLGA CRISTESCU MARIA, BOTEZATU D. și FEDOROVICI C., *Studiul regiunii cefalofaciale, al pigmentației și al tipului antropologic din satele Cuhea, Ieud și Dragomirești*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 187—202.
12. NECRASOV OLGA, CRISTESCU MARIA, BOTEZATU D., ANTONIU SERAFINA, ROȘCA MARILENA, LAZĂR ANA, ȘTEFĂNESCU GH., COMĂNESCU ST. și FEDOROVICI C., *Contribuții la studiul antropologic al Bucovinei, cu o privire specială asupra fenomenului de microevoluție*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*, 45 — 58.
13. NECRASOV OLGA, POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. et RIȘCUȚIA C., *Recherches anthropologiques dans une règion relativement isolée des Carpates orientales : le pays de Vrancea*, Ann. roum. Anthropol., 1964, *1*, 45—54.
14. NECRASOV OLGA, *Sur la variabilité des caractères anthropologiques de la population adulte de Simon et de Moeciu, en fonction du sexe*, Ann. roum. Anthropol., 1967, *4*, 63 — 72.
15. — *Recherches anthropologiques dans le Nord-Est de la Roumanie*, Teze, Iași, 1940.
16. POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. și GEORGESCU VL., *Faciesul antropologic al satului Alun, Ținutul Pădurenilor, regiunea Hunedoara*, Probl. antropol., 1961, **VI**, 111-156.
17. POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. și GLAVCE CRISTINA, *Tipul antropologic al populației din satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 129 — 144.
18. POP SUZANA et ENĂCHESCU TH., *Contributions à la détermination du facies anthropologique des populations contemporaines de Roumanie*, Ann. roum., d'Anthrop., 1966, *3*, 47 — 64.
19. POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. et VLĂDESCU MARIA, *Le type anthropologique de la population des villages de Simon et de Moeciu de jos.*, Ann. roum. Anthropol., 1967, *4*, 47 — — 52.
20. POP SUZANA, ENĂCHESCU TH. și GEORGESCU VL., *Tipul antropologic — Monografia Clopotiva*, Edit. R.P.R., 67 — 184, București, 1958.
21. POPOVICI IOANA și CARAMELEA V., *Cercetări de antropologie fizică, socială, economică și culturală în Țara Loviștei-Argeș*, St. cerc. antropol., 1967, *4*, *1*, 117—126.
22. RAINER FR., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes.*, București, 1937.

Centrul de cercetări biologice, Iași Secția de antropologie

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VARIABILITATEA HEMOGLOBINEI ÎN RAPORT CU VÎRSTA CRONOLOGICĂ ŞI FIZIOLOGICĂ

DE

D. RADU şi MARGARETA ONOFREI

612.111.11 : 616 – 053

Procesul complex al creşterii şi dezvoltării copiilor implică adînci schimbări atît pe plan morfofiziologic cît şi pe plan metabolic.

Cercetarea unor parametri biochimici şi hematologici corelaţi cu cei morfologici ar putea explica o serie de fenomene ce au loc în acest proces.

Astfel, unele date din literatură se ocupă şi de aspectul tabloului sanguin (nr. eritrocite, hemoglobina, hematocritul, valoare globulară, sideremia) în procesul creşterii.

În privinţa hemoglobinei, valorile diferă de la autor la autor datorită lipsei unei standardizări a metodelor de dozare (gazometrice, chimice, densimetrice, colorimetrice, spectrofotometrice), precum şi modului de exprimare a rezultatelor. Aceste date se referă la valoarea medie a hemoglobinei pe intervale mari de vîrstă, nefiind corelate cu parametrii antropologici. Chiar cercetările restrînse făcute pe vîrstă cronologică cuprind indivizi puţini, fără să se ţină seama şi de vîrsta fiziologică.

Avînd în vedere şi influenţa factorilor medio-sociali asupra valorilor hemoglobinei la copii semnalate în literatură, am întreprins studiul de faţă pe două serii cu nivel diferit de viaţă din judeţul Iaşi, căutînd a corela aceste valori cu vîrsta cronologică şi fiziologică.

MATERIALUL ŞI METODA DE LUCRU

Studiul nostru cuprinde 1 149 de indivizi între 7 şi 14 ani, din care 558 de băieţi şi 591 de fete, repartizaţi în două serii : urbană (692 de indivizi) şi rurală (457 de indivizi).

STUD. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 129–135

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Repartiţia pe clase de vîrstă a fost în medie de circa 30 de indivizi.

Dozarea hemoglobinei s-a făcut prin metoda Sahli, rezultatele exprimîndu-se în g %. Fiecare individ a fost studiat din punctul de vedere al dezvoltării fizice, stabilindu-se unii parametri antropometrici mai principali ca : talie, greutate şi instalarea maturităţii sexuale. Pentru stabilirea momentului instalării acestui proces s-a înscris la fete data apariţiei menarhei şi gradul de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare (4 grade). La băieţi s-a stabilit gradul de dezvoltare a organelor genitale după scara Bunak (4 grade).

REZULTATELE OBŢINUTE

Gradul dezvoltării fizice a seriilor studiate. Din datele prezentate în tabelul nr. 1, în care s-au înscris valorile medii ale greutăţii şi taliei la cele două serii studiate, se poate constata că, în general, ele se integrează în valorile acestor parametri găsiţi la copiii din ţara noastră, seria urbană realizînd dimorfismul sexual mai timpuriu comparativ cu cea rurală.

Variabilitatea hemoglobinei. Limitele de variaţie ale hemoglobinei se situează între 10 şi 16 g %, remarcîndu-se deosebiri atît între sexe în cadrul aceleiaşi serii, cît şi între seriile studiate (tabelul nr. 2 şi fig. 1).

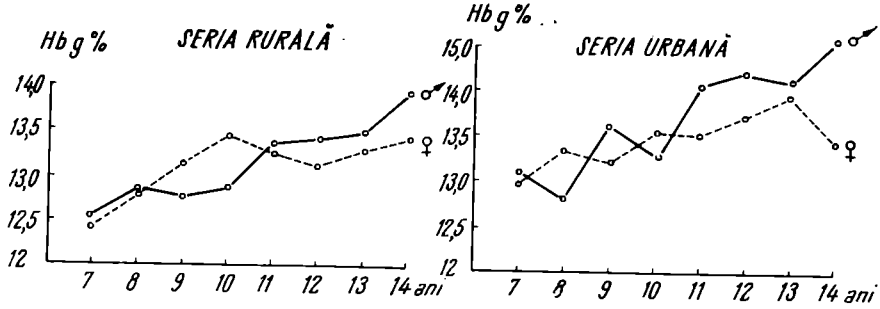

Fig. 1. — Variabilitatea hemoglobinei în funcţie de vîrstă.

Astfel la fete pînă la 10 ani se constată o creştere a valorii hemoglobinei în valoare absolută (curba de creştere este mai accentuată la seria rurală), după care merge ascendent pînă la 14 ani, şi o coborîre la această vîrstă la seria urbană. La băieţi creşterea prezintă fluctuaţii pînă la 10 ani la seria urbană şi în platou la cea rurală, pentru ca de la această vîrstă curba să urce ascendent cu un croşet mai amplu între 13 şi 14 ani de la ambele serii. Croşetul ascendent este mai accentuat la 10 ani la seria urbană.

Remarcăm că începînd de la vîrsta de 11 ani în seria rurală şi de la 10 ani în seria urbană valorile absolute ale hemoglobinei depăşesc net pe cele ale fetelor îndeosebi la 14 ani. Comparînd acum valorile hemoglobinei la fetele din mediul urban şi rural, constatăm că primele se situează mai sus, începînd chiar de la vîrsta de 7 ani (la 14 ani valorile sînt foarte apropiate).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Valorile medii ale greutății și taliei

Vîrsta (ani)	Băieți			Fete		
	nr. indivizi	greut. (kg)	talia (cm)	nr. indivizi	greut. (kg)	talia (cm)
seria urbană						
7	37	24,10	123,35	39	24,35	123,32
8	34	27,22	129,95	39	26,43	128,62
9	29	30,66	136,07	28	30,31	134,01
10	38	34,45	140,80	30	34,42	141,73
11	23	35,93	144,79	24	35,58	145,34
12	58	38,87	147,51	63	41,61	150,97
13	46	43,82	153,60	80	43,45	153,89
14	55	48,95	160,37	69	48,28	157,44
seria rurală						
7	30	21,75	117,77	21	20,60	118,11
8	31	23,99	122,80	26	22,99	123,87
9	30	26,98	128,98	26	25,45	127,09
10	28	28,88	133,64	28	28,71	131,66
11	29	30,86	137,13	37	33,13	139,43
12	30	33,95	140,75	19	36,93	144,60
13	30	37,75	145,38	31	38,51	146,93
14	30	41,51	151,51	31	44,25	151,09

Tabelul nr. 2

Variabilitatea hemoglobinei

Vîrsta (ani)	Băieți			Fete		
	nr. indivizi	min.—max.	media	nr. indivizi	min.—max.	media
seria urbană						
7	37	10,6—14,0	13,12	39	10,0—14,0	12,95
8	34	12,0—14,0	12,86	42	12,0—14,0	13,35
9	29	10,0—14,0	13,66	32	10,6—14,0	13,23
10	38	11,6—15,0	13,26	29	10,6—14,0	13,57
11	23	11,4—14,6	14,08	24	12,6—14,0	13,54
12	58	11,0—15,0	14,22	63	11,0—14,6	13,71
13	46	11,0—15,0	14,16	80	10,6—15,0	13,93
14	55	12,6—16,0	15,16	69	11,0—14,6	13,43
seria rurală						
7	30	11,6—13,6	12,54	21	10,6—13,0	12,48
8	31	11,6—14,0	12,78	26	11,0—13,6	12,79
9	30	10,6—13,0	12,65	29	12,0—14,0	13,11
10	28	10,0—14,0	12,74	28	11,0—14,0	13,46
11	29	11,6—14,0	13,33	32	11,0—14,0	13,24
12	30	12,0—14,6	13,35	19	11,6—14,0	13,16
13	30	12,0—14,6	13,49	31	11,6—14,6	13,29
14	30	12,0—15,6	13,30	31	12,0—14,6	13,40

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

La băieţi se constată aceeaşi situaţie, cu diferenţe foarte nete la toate vîrstele.

Variabilitatea Hb/greutate. Variabilitatea hemoglobinei în valoare relativă (Hb/greutate) arată o scădere a acesteia cu vîrsta atît la seria rurală, cît şi la cea urbană (tabelul nr. 3 şi fig. 2). Această scădere are însă loc în mod diferit la cele două serii. La cea rurală valoarea raportului este mai mare la fete decît la băieţi pînă la vîrsta de 10 ani, de la care valoarea sa se schimbă în favoarea băieţilor.

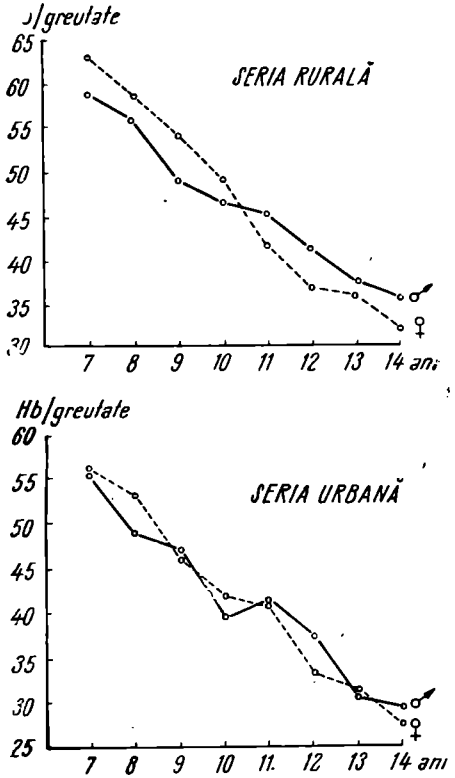

Fig. 2. — Raportul Hb/ greutate în funcţie de vîrstă.

La seria urbană la unele vîrste (7, 9, 11, 13 ani) valoarea este foarte apropiată între băieţi şi fete, iar la 14 ani ea este superioară la băieţi faţă de fete, la fel ca şi la cea rurală. Valoarea Hb/greutate este mai mare la seria rurală faţă de cea urbană.

DISCUŢIA REZULTATELOR

Din analiza datelor obţinute remarcăm în general o creştere a valorilor hemoglobinei paralel cu vîrsta cronologică, contrar unor opinii că variaţia valorilor sale pînă la pubertate este neînsemnată. Această creştere are loc la băieţi mai ales după 11 ani comparativ cu fetele, confirmînd unele date de literatură potrivit cărora în adolescenţă la băieţi numărul globulelor roşii creşte şi în consecinţă creşte şi hemoglobina fără nici o schimbare de volum a hematiei. Valoarea hemoglobinei mai scăzută la fete confirmă de asemenea aceleaşi date, „stabilindu-se astfel diferenţa sexuală de la adult ce persistă chiar la altele bine antrenate".

Creşterea valorii hemoglobinei la pubertate este pusă de unii autori pe seama unor factori endocrini cum ar fi testosteronul. Într-adevăr s-a constatat că administrarea sa poate determina o creştere a volumului globulului roşu la eunuci şi la copii cu anemie aplastică. Alte lucrări experimentale demonstrează acelaşi efect al hormonului la adultul castrat şi la femela castrată adultă de şobolan.

Creşterea hemoglobinei în valoare absolută încă din etapa prepuberală constatată în seriile noastre credem că s-ar datora între altele şi unor hormoni sexuali suprarenali care acţionează în această etapă. Studii suplimentare privind unele influenţe endocrine asupra metabolismului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Variabilitatea Hb/greutate

Băieţi				Fete		
seria urbană						
Vîrsta (ani)	nr. indivizi	min.—max.	media	nr.indivizi	min.—max.	media
7	37	35—81	55,78	39	43—71	55,86
8	34	31—57	49,06	42	39—71	53,58
9	29	29—63	47,02	32	29—59	45,92
10	38	25—55	39,56	29	25—59	42,50
11	23	29—57	41,58	24	23—65	41,10
12	58	23—47	37,10	63	19—45	33,38
13	46	21—43	30,73	80	19—45	31,48
14	55	21—41	29,89	69	19—41	27,80
seria rurală						
7	30	51—69	59,00	21	57—73	63,32
8	31	45—59	55,68	26	49—65	58,00
9	30	39—57	49,14	29	39—61	54,08
10	28	33—35	46,06	28	41—51	49,02
11	29	37—57	45,04	32	23—51	41,82
12	30	29—49	41,06	19	25—43	36,74
13	30	25—45	37,80	31	25—37	36,08
14	30	25—41	35,14	31	21—37	31,48

Tabelul nr. 4

Variabilitatea hemoglobinei la puberi şi impuberi

	Fete				Băieţi			
	seria urbană							
Vîrsta (ani)	12		13		14		14	
	pub.	impub.	pub.	impub.	pub.	impub.	pub.	impub.
	13,67	13,73	13,89	13,96	13,41	13,57	15,28	15,04
	seria rurală							
					13,05	13,62	13,85	13,95

intermediar în perioada peripuberală ar putea preciza asupra cărei etape din hemoglobinogeneză ar acţiona acestea.

Studiind valorile hemoglobinei în raport cu momentul instalării pubertăţii, constatăm atît la băieţi cît şi la fete la ambele serii o uşoară scădere a sa la puberi faţă de impuberi, exceptînd băieţii puberi din seria urbană, unde situaţia se prezintă invers (tabelul nr. 4).

Într-un studiu făcut pe albi şi negri, Heuse remarcă diferenţe sensibile ale valorii hemoglobinei la băieţii de clase de vîrstă diferite indiferent

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de rasă; la fete ele sînt mult mai slabe atît la cele albe cît şi la cele negre. În seria studiată de el, deşi are un număr mare de indivizi (800), nu menţionează exact vîrsta cronologică şi fiziologică. Alt autor, T. Sjöstrand, găseşte o creştere a valorii hemoglobinei la pubertate la băieţi comparativ cu fetele. Datele noastre corespund cu cele găsite de acest autor numai în cazul băieţilor din mediul urban. În privinţa raportului Hb/greutate, avînd în vedere diferenţele sexuale, scăderea sa constatată de noi atît la fete cît şi la băieţi este diferit interpretată în literatură. Dacă Sjöstrand remarcă o creştere a raportului mai mare la băieţi decît la fete în etapa prepuberală şi puberală, alţi autori o pun mai mult pe seama rezultatului unor diferenţe sexuale endo- şi mezomorfice decît a influenţelor hormonale. Tanner consideră că acest raport este în legătură cu procentajul musculaturii corpului şi din această cauză este mai mare la sexul masculin.

Luînd în discuţie influenţa factorului social-economic asupra nivelului hemoglobinei studiat pe cele două serii, urbană şi rurală, constatăm o valoare absolută mai mare a hemoglobinei atît la băieţii cît şi la fetele din mediul urban faţă de cei din mediul rural, iar în valoare relativă (Hb/greutate) e mai scăzută la seria urbană faţă de cea rurală. Aceste diferenţe s-ar putea explica prin mediul social-economic diferit în special cu tipul de alimentaţie, diferenţe similare fiind semnalate şi în literatură.

LA VARIABILITÉ DE L'HÉMOGLOBINE EN RAPPORT AVEC L'ÂGE CHRONOLOGIQUE ET PHYSIOLOGIQUE

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la variabilité quantitative de l'hémoglobine chez 558 garçons et 591 filles âgés de 7 à 14 ans, répartis en séries urbaines et rurales en rapport avec le moment de l'installation de la maturité sexuelle et le poids des sujets.

On constate une augmentation de la valeur de l'hémoglobine en rapport avec l'âge chronologique, ainsi qu'une diminution du rapport Hb/poids, plus accusé chez les enfants de la série urbaine.

Entre les enfants de différents âges physiologiques, les différences sont, en général, faibles (voir tabl. 4).

BIBLIOGRAFIE

1. Alteraşi I. şi colab., *Manual de laborator clinic*, ed. 1, Edit. medicală, Bucureşti, 1964
2. Berry W. T., Cowin P. J. a. Magee H. E., *Haemoglobin levels in adults and children*, Britsh medical journal, 1952, *4 775*, 410.
3. Borchers J., *Das rote Blutbild gesunder Jegendlicher männlichen Geschlechtes im Alter von 13 bis 20 Jahren*, Folia haematol., 1936, *54*, 387.
4. Cristescu Maria, *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1969.
5. Fanconi G. şi Wallgren A., *Manual de pediatrie*, Edit. medicală, Bucureşti, 1965.
6. Hawkins W. W., Speck E. a. Leonard V. G., *Variation of the haemoglobin level with age and sex*, Blood, 1954, **9**, 999.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

7. HEUSE G., *Quelques données sur la differenciation sexuelle en hématologie et en biochimie quantitative*, Biotypologie, 1959, **XX**, *1*, 32.
8. MCCULLAGH E. B. a. JONES R., *Effect of androgens on the blood count of man*, J. Clin. Endocrin., 1942, *2*, 243.
9. OSGOOD E. E., *Normal hematologic standards*, Arch. int. Med., 1953, *56*, 849.
10. PETRUNI J. M. i BARCENKO L. I., *Himiceskie vescestva v tkaniah i jidkostiah organizma celoveka*, Kiev, 1961.
11. POPPA C., ENACHE F. și NICOARĂ S., *Considerații asupra metodelor de determinare a hemoglobinei*, St. cerc. med. int., 1965, **VI**, *2*, 133.
12. PREDTECENSKI V. E., *Metodele laboratorului clinic*, Edit. medicală, București, 1953.
13. SJÖSTRAND T., *The total quantity of hemoglobin in man and its relation to age, sex, bodyweight and height*, Acta physiol. scand., 1949, *18*, 324.
14. TANNER J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.
15. WILLIAMSON C. S., *Influence of age and sex on hemoglobin*, Arch. intern. med., 1916, *18*, 505.

Centrul de cercetări biologice, Iași Secția de antropologie

Primit în redacție la 2 februarie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MEDIUL SOCIAL ȘI CULTURAL ÎN SATUL ȘIRNEA (BRAN)

DE

GHEORGHIȚĂ GEANĂ

572.001 (R4)

1. PRINCIPII DE ORIENTARE

Dacă e să dăm de pe pozițiile antropologiei sociale și culturale o definiție, de lucru, a mediului social și cultural, atunci acesta cuprinde un grup uman dimpreună cu toate elementele sale de cultură materială și spirituală. Pentru individ, proiectat de la început într-o rețea densă de relații sociale, mediul are tăria unui dat obiectiv; păşind în lume, el urmează — neabătut, cel puțin pînă la trezirea conștiinței de sine — normele de comportament ale grupului din care face parte, cristalizate în modele culturale. Ulterior, însă, fiecare membru al colectivității contribuie cu propria-i inventivitate la modificarea acestui „echipament cultural înnăscut" (C. Wissler), îmbogățindu-l cu elemente izvorîte din necesități sociale noi.

Mai întîi, această înțelegere a mediului social și cultural — ca sistem compus din indivizi creatori și purtători de cultură — dizolvă controversa societate — cultură, vechi, prilej de analize unilaterale din partea antropologilor de nuanță sociologistă și a celor de nuanță culturalistă. Noua orientare în antropologia românească apropie *societatea* și *cultura* întru explicarea *personalității*, făcînd din această trinitate de concepte indicatorii ei de bază[1].

În al doilea rînd, se depășește înțelegerea pe care antropologia fizică a dat-o mediului, ca decor exterior care influențează mai mult sau mai

[1] A se vedea desfășurarea acestei idei în V. V. Caramelea: *Conceptele de bază ale antropologiei sociale și culturale românești*, comunicare la colocviul „Etnologia în știința contemporană", 17—19 dec. 1969.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

puțin dezvoltarea biologică a organismului omenesc. Într-adevăr, organizarea socială, uneltele și regulile de folosire a lor, preceptele morale, manifestările mito-religioase etc., sînt emanații ale însești ființei umane privită în continuitatea generațiilor.

2. ORGANIZARE ECONOMICĂ ȘI STRUCTURĂ SOCIALĂ

Înțelegem prin structură socială (tot ca o definiție de lucru) tabloul pozițiilor și rolurilor pe care le dețin indivizii în cadrul unui sistem social. Structura socială este lămuritoare asupra conformației specifice a elementelor unei culturi, iar împreună cu aceasta asupra personalității de grup sau societale.

Cea care explică structura socială, în general — și în particular, în cazul nostru — este viața economică.

Locuitorii Șirnei au practicat dintotdeauna și practică și azi o economie de tip pastoral, bazată pe pășunatul vitelor și pe exploatarea fînețelor pe parcele private, risipite în vatra satului. Porțiuni din acestea sînt adeseori desțelenite și transformate în „holde" de ovăz, orz, secară, varză, ceapă, dar mai ales de „pecioici" (=cartofi). La aceste alternări — nereglementate — „holdă-fînaț" se reduc preocupările agriculturale ale șirnenilor.

Cadrul geografic alpin a avut un rol hotărîtor în constituirea unui microsistem economic disproporționat, în care creșterea vitelor deține aproape întreaga greutate, fiind, se poate spune, singura sferă în care se creează plusprodusul.

Insuficiențele economiei interne i-au determinat pe oamenii acestor locuri să-și aducă din afara satului unele din produsele de trai esențiale [2]. Forța de muncă au fost siliți să și-o valorifice la mari depărtări, ca angajați la boieri cu ziua la muncile agricole din Cîmpia Dunării, sau ca lucrători în pădurile Țării Românești și Moldovei [2]. Astăzi valențele lor productive, mai ales ale tinerilor, sînt satisfăcute în întreprinderile industriale din Tohan, Zărnești, Brașov.

În sînul acestui grup uman ai cărui membri își găseau de lucru fiecare cum putea, în mare măsură dincolo de matca satului — grup cu o aparent slabă stare de agregare socială — s-au născut, totuși, cîteva forme comunitare de organizare economică deosebit de interesante. În funcție de ele ni se pare cel mai firesc a încerca să dezvăluim structura socială a comunității, modul cum indivizii se grupează după forma de viață economică la care participă.

Cea mai importantă este *obștea pastorală*, care are în stăpînire muntele Pleașa. Vechimea ei se pierde în timp, iar interesul pentru ea sporește

[2] „Aduceam cu caii de la Cîmpulung și Tîrgoviște cîte 60—70 de ocale de mălai; sare aduceam de la Telega... N-aveau oamenii cu ce trăi aici, plecau la cîmp. Rămîneau acasă bătrînii, vitele erau în munte. Plecau cu cetele cîte 20—30, treceau prin vama Strunga, prin vama Giuvala; de-acolo găseau căruțe pînă-n Ploiești, ș-apoi o luau pe jos la Ciulnița, Călărași. Se-ntorceau la fîn și plecau iar. De la 1900 a început tăierea pădurilor: la Sinaia, pe Bîrsa, la Moinești..." (informator Ion Benga, 97 de ani).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dacă ţinem seama că este singura „supravieţuire" de acest fel din Bran şi, fără îndoială, printre cele mai rare din ţară.

Modalitatea de stăpînire a muntelui este devălmăşia pe cote-părţi ideale. Membrii obştii sînt coproprietari care îşi zic între ei „fraţi de munte", cu toate că regulile juridic-consuetudinare de admitere în obşte nu urmează cu stricteţe o linie genealogică. Acum două-trei secole muntele

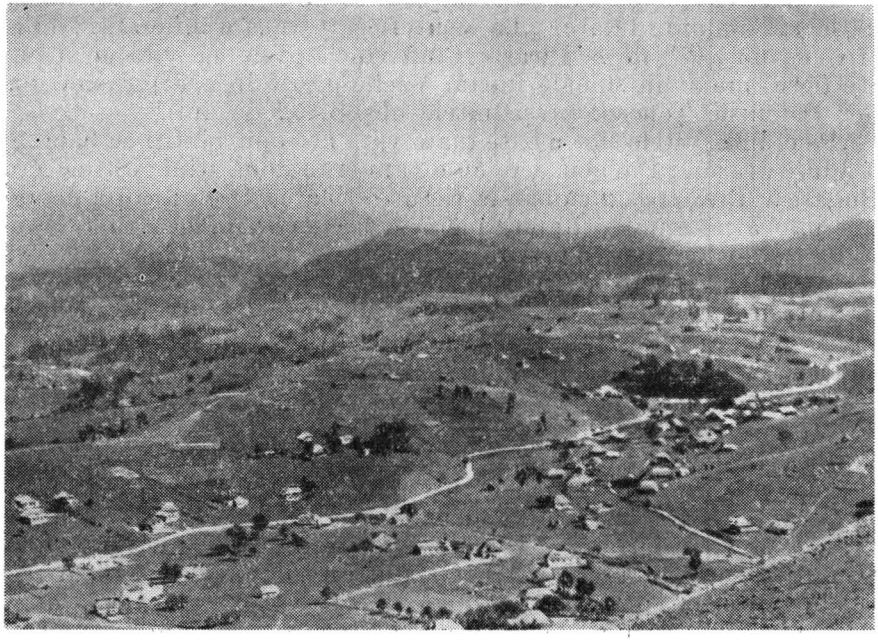

Fig. 1. — Şirnea, sat de tip risipit.

era stăpînit de cîteva familii şi administrat probabil pe criterii de rudenie, acordîndu-se însă fiecărui coproprietar libertatea de a-şi arenda partea sa. O asemenea asociaţie nu-şi putea păstra caracterul închis decît prin practicarea endogamiei. În cazul de faţă aceasta era o imposibilitate biologică din pricina numărului mic de familii asociate. Luînd în seamă şi alţi factori, ca : fărămiţarea cotelor-părţi prin moşteniri şi înzestrări, inexistenţa unui privilegiu al masculinităţii, admigraţiunile din secolele al XVII—XVIII-lea etc., înţelegem de ce azi obştea ne apare aşa de eterogenă, lipsindu-i o unitate structurală bazată pe neam.

Obştea este condusă de un consiliu format din şapte membri, avînd în frunte pe preşedinte, ales în adunare generală, dar nu după mărimea cotei-părţi, ci după criterii etice şi gospodăreşti. „Poate să aibă numa'o litră[3] în munte, da'să fie om cinstit şi priceput" (un informator ocazional). Funcţia de control este exercitată de o comisie de trei cenzori, dar un drept general de control revine fiecărui frate de munte.

[3] Unităţile agrimensurale folosite sînt cele tradiţionale : o oca = 4 litre = 400 de dramuri = suprafaţă de păşunat pentru patru vaci ; sau : o oca = 6 iugăre, iar un iugăr = = 5.755 m². Dreptul în obşte se ţine pe cap de vită. Întregul munte cuprinde 52 de ocale, adică o suprafaţă pentru circa 210 vaci şi 600—700 oi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Activitatea începe primăvara, de cum se ia zăpada. Atunci, ca să crească iarba în voie, „se oprește muntele", numindu-se doi paznici care să interzică pînă la 1 iunie păşunatul ilegal. Paznicii sînt plătiți cu cîte o vacă în munte pe timpul văratului. Cîtă vreme e oprit, muntelui i se face „curătura" — se scot pietrele, se taie jnepenii, se împrăștie gunoi. Obligația de curătură este de o zi pentru fiecare litră de munte.

Ieşirea vitelor pe Pleaşă se face la început de iunie prin unul sau două locuri dinainte fixate. „La ieşire fiecare vacă e înfierată. Noi avem un fier cu un „P", de la Pleaşa. Cînd vine fratele cu vita eu îi pun pe spate fierul muiat în smoală fiartă. Vacile găsite în nedrept sînt duse la obor" (Dionisie Țeposu, preşedintele obştei, 52 de ani).

Pe munte, vitele sînt păzite toată vara de copii plătiți cu bani. Seara sînt aduse acasă. „Pîn'acu v'o 50 de ani erau două stîni : Stîna Țapului şi Budaşca. Era cîte un cioban la fiecare stînă cu cîte un copil de ajutor. Vitele mînea pe munte ; fiecare mergea sara de-şi mulgea vacile lui, dar laptele, tot, îl lua unul din frați în fiecare sară ; să rînduia. Acu, vacile vin sara acasă" (Dionisie Țeposu).

În septembrie are loc „răvăşitul" oilor din munții de primprejur. Atunci vacile se aduc acasă sau la hodăi — satul neavînd islaz — şi intră păşunatul oilor. Acesta ține pînă la prima ninsoare, cînd oile „tulesc" şi ele la „hodăi" unde sînt ținute toată iarna şi hrănite, împreună cu vacile, din proviziile de fîn.

Pleaşa nu oferă însă posibilități de păşunat nici măcar pentru jumătate din vitele satului. Restul de vite sînt duse în munții Coja, Jigăra şi Capra, administrați într-o altă formă de păşunat în comun, o asociație din munți de tipul *întreprinderii pastorale* [4], înființată de cîțiva ani. Capra este un munte din afara zonei Bran, din părțile Săcelelor, repartizat cu drept de uzufruct comunității şirnene de către Camera agricolă din Braşov. Jigăra nu are, de asemenea, continuitate cu teritoriul satului (fig.2) şi reprezintă domeniul fostului composesorat de păşune şi pădure. În această asociație, Coja are un loc aparte. Remarcăm aici, spre deosebire de Jigăra şi Capra, menținerea vechilor unități de măsură : ocaua, litra, dramul. Capacitatea de 52 de ocale revenea în 1969 astfel : 11 ocale la 7 proprietari din Şirnea, 11 ocale la 6 proprietari din satul vecin Peştera şi 30 de ocale restului de membri ai comunității săteşti Şirnea, avînd ca reprezentant Consiliul popular. Coja ne apare deci organizat într-o devălmăşie intersătească pe cote-părți, în care mai mult de jumătate din munte reprezintă un drept colectiv distribuit printr-un organ al puterii locale.

Munții din asociație „se ofertează" (se licitează), fiecare din ei fiind încredințat pentru administrare celui ce se angajează să ofere produse mai multe cu cheltuieli mai mici. La încheierea socotelilor, administratorul îşi asumă, eventual, fie pierderile, fie cîştigurile. Partea de produse — brînză şi urdă — ce revine fiecărui membru al asociației se calculează înmulțind media pe cei trei munți a producției pe cap de vită cu numărul de vite date în pază. Media nu se calculează însă pentru „frații" de pe Coja, care au drepturi permanente, reglementate juridic ; pentru aceştia

[4] Conform tipurilor de păstorit după modul de organizare a muncii, stabilite de T. Herseni în *Probleme de sociologie pastorală*, 1941, p. 166—167.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

intră în calcul numai producţia de pe Coja, respectîndu-li-se astfel statutul lor specific.

Creşterea vitelor presupune două activităţi complementare : păşunatul vitelor şi exploatarea fîneţelor. Aceasta din urmă — desfăşurîndu-se, aşa cum menţionam anterior, pe „livezi" particulare — dă naştere

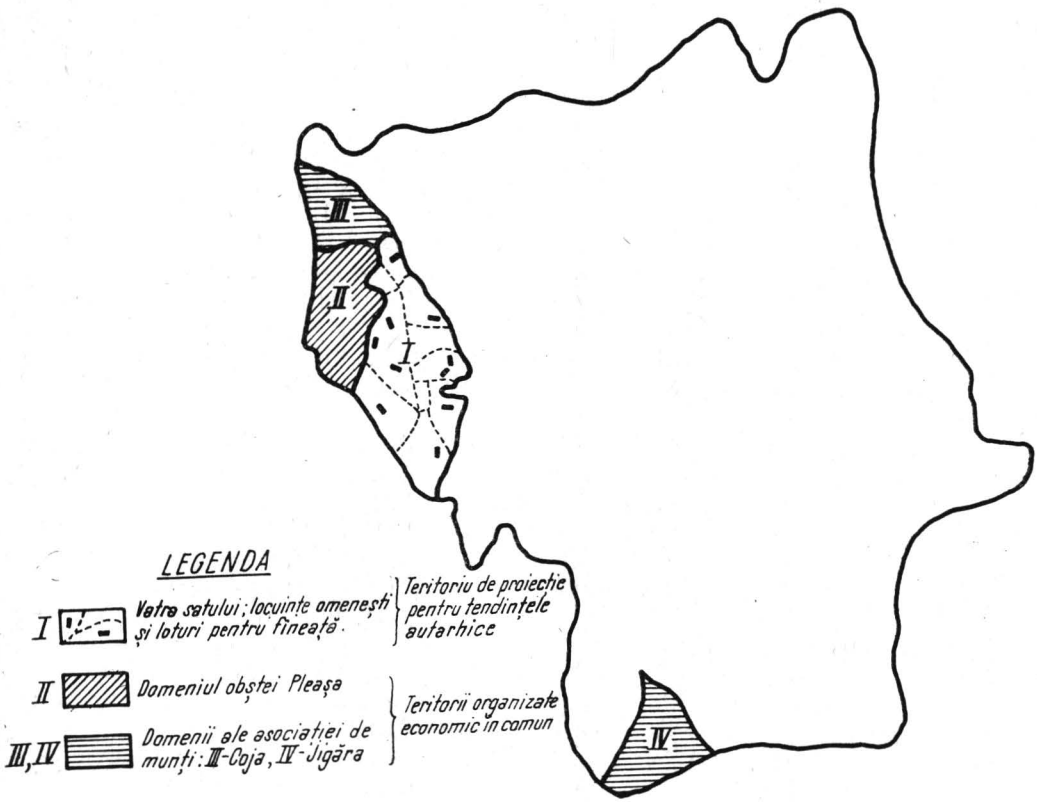

Fig. 2. — Bran; poziţia în zonă a satului Şirnea şi structura lui teritorială.

unui tip de gospodărie relativ autarhică; impresia este întărită de aşezarea casei chiar în mijlocul unuia din micile domenii private aflate în perimetrul satului. Păşunatul dimpotrivă, fiind o activitate prin excelenţă de colaborare, apare ca un factor de coeziune socială; teritoriile stăpînite în comun orientează tendinţele individuale în veritabile linii de forţă sociale. Pe harta din text se poate vedea proiecţia în teren a acestui complex de tendinţe psiho-socio-economice.

Participarea la una sau cealaltă din organizaţiile de păşunat nu este însă exclusivă. Un membru al obştei Pleaşa îşi poate înscrie în asociaţia de munţi restul de vite rămas neacoperit de dreptul său în obşte. De asemenea, rolul de participant în obştea Pleaşa — care se conduce după norme obişnuielnice, oricum, mai riguroase — este lesne de dobîndit

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

prin căsătorie, cumpărare sau arendare, neexistînd protimisis-ul sau vreo altă formă de opoziție din partea obștei.

Acestei labile structuri sociale nu i se asociază și o stratificare socială. O diferențiere adîncă în ceea ce privește puterea economică a oamenilor a fost împiedicată, între altele, și de crezul că omul e bine să aibă numai atîta avere cît s-o poată munci. Este semnificativ că în obștea Pleașa votul este socotit pe om (un om = un vot), nefiind proporțional cu mărimea cotei-părți.

3. CULTURA

O asemenea structură socială omogenă, în care rolurile sînt în general echivalente și echipotente, s-a răsfrînt în cultură prin două trăsături : mai întîi, lipsa oricăror discriminări culturale ; la muncă, la horă etc., nimeni nu instituie monopoluri individuale sau de grup. A doua trăsătură este distribuția uniformă a elementelor culturale pe gospodărie omenească. Gospodăria țărănească, în general, cuprinde pămîntul, vitele, casa, uneltele, dar și familia cu toate funcțiile ei. De aceea, mai presus de orice, ea este o entitate culturală. În particular, gospodăria pastorală șirneană reproduce aproape aidoma, la scară mică, cultura ca întreg al comunității, fiind astfel unitatea de măsură constantă a acesteia.

Să încercăm o prezentare a culturii șirnene în liniile ei esențiale.

Cultura materială. *Tehnologia* este simplă. La munca fînului omul se slujește de coasă, greblă, furca de adunat ; la pădure nu pleacă fără joagăr, țapină, bardă sau topor ; la stînă, principalele unelte de prelucrare a laptelui sînt găleata, crinta, închegătoarea, răvarul etc. Dintre uneltele de industrie casnică feminină amintim furca de tors cu fusul, sucala de făcut țevi, vîrtelnița pentru ținut sculurile și, bineînțeles, războiul de țesut. Uneltele vechi erau în general din lemn ; în orice caz, cele care nu erau din lemn nu se lucrau în sat. Odinioară din lemn era și hîrlețul cu care se săpa holda, avînd din fier doar o ramă, cumpărată. De asemenea, din lemn erau cuiele cu care se fixau la case căpriorii.

Pare surprinzătoare absența pivelor, dîrstelor, adică a unor elemente de tehnologie populară nelipsite de obicei dintr-o civilizație de tip predominant pastoral. Aceasta se explică îndeosebi prin lipsa unei ape curgătoare cu debit suficient, care să furnizeze forța motrice. Vitregia condițiilor geografice (lipsa apelor, a căilor de acces etc.) explică slaba dezvoltare a meșteșugurilor. Dulgherii și tîmplarii sînt singurii meseriași de seamă ai satului. Țesutul și cusutul veșmintelor erau pînă de curînd înfăptuite în cadrul industriei casnice. Prelucrarea zeghilor și a țesăturilor de lînă se făcea la pivele și dîrstele din Moeciu și Șimon. Tot în Branul de jos mergeau șirnenii pentru a-și repara sau procura uneltele de fier — coasa, toporul — , pentru a-și potcovi caii, sau pentru a-și drege ceva la căruță. Căruțe erau puține în sat fiindcă nu existau drumuri ; distanțele mari erau străbătute cu calul ; pentru măsurarea lor se recurgea la o intimă fuziune a spațiului cu timpul — se spunea : „drum de atîtea ore cu calul".

Hrana constă și azi ca și înainte din mămăligă sau pîine — aceasta din urmă a devenit un aliment curent doar în vremea din urmă — asociate

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cu preparate din cartofi, lapte sau brînză şi carne. Dintre modalităţile culturale de gătit menţionăm „hiertura de pecioică" (ciorbă de cartofi), „prăjala" (carne tăiată bucăţele şi prăjită), bulzul de mămăligă caldă cu brînză la mijloc, brînza de oi păstrată în burduf sau în coajă de brad etc.

Înainte oamenii erau mai cumpătaţi fiindcă cele necesare gurii se aduceau de la mari depărtări, dar nici tehnica culinară nu era destul de variată. „La zile (la sărbători — n.n.) mai hierbea lumea cîte-un tuciuleţ de lapte cu orez; ori lua făină, frămînta şi făcea scoverzi (gogoşi — n.n.) în unsoare de porc, că uleiurile au ieşit acuma. Scoverzile le făcea numa' din aluat, fără brînză, să punea doar un ou, două, ştii, ca să crească. Era lucru mare cînd să făcea scoverzi... cozonaci nu să făcea, ca acuma, că nu ştia lumea cum" (Ion Benga). De Bobotează şi de Rusalii se coceau doi colaci: unul mare cît masa şi gros „d-un rost de palmă", iar celălalt numit „călăiie", pe jumătate din primul. „Se zicea „călăiie pe colac"; îi băgai în sac, luai lumini (lumînări — n.n.) în patru-mpletite şi te duceai la naşu. Dacă era departe, puneai sacul pe cal şi plecai cu calul" (Ion Benga).

Îmbrăcămintea şi casa. Portul bărbătesc este cel obişnuit al ţăranului român: cămaşă albă cu rîuri la deschideri, strînsă la mijloc cu chimir de piele şi scoasă pe din afara cioarecilor — de asemenea albi. Portul acesta — completat de ghete (opincile au dispărut) şi de pălărie sau căciulă — e pe cale de a fi abandonat. Bătrînii îl păstrează şi îl îmbracă atît la lucru cît şi la sărbători, cu veneraţia acordată unei deprinderi strămoşeşti; tinerii, însă, mai puţin statornici şi avînd alte modele de viaţă, au adoptat hainele orăşeneşti. Aceeaşi direcţie de schimbare o urmează şi portul feminin, dar într-un ritm mai lent. Piesele importante sînt: „cîrpa" — pentru sărbători ştergarul —, iia cu rîuri şi flori din arnici, precum şi fota. Se întîlneşte fota de două tipuri: unul brănean — largă, plisată, cu partea din faţă alcătuită din bete verticale ce constau din alesături din mătase albă, iar celălalt muscelean — strîmtă şi cromată, în întregime cu alesături. Prezenţa atît de clară a acestor două tipuri reprezentînd acelaşi element cultural este consecinţa cea mai evidentă, cea mai puţin absconsă, a situării Şirnei la interferenţa a două arii culturale: Ţara Bîrsei şi Muscelul. Între cele două zone aflate de o parte şi de alta a Carpaţilor s-au produs de-a lungul timpului şi alte difuziuni culturale, în ambele sensuri, pe calea mişcărilor de populaţie care au avut loc din motive economice, matrimoniale, istorice. În arhitectură, de exemplu, în ultima jumătate de secol, casele cu curte închisă din Şirnea — mici cetăţi de apărare împotriva fiarelor sălbatice şi a hoţilor — au fost înlocuite aproape total cu case noi, asemănătoare cu cele din bazinul superior al Dîmboviţei (Dîmbovicioara, Rucăr), cu acoperişul în ape discontinui sau întrerupte, cu planuri complexe şi cu un interior bogat. Procesul acesta, dincolo de o pură înnoire a stilului arhitectonic, reflectă o sporire a exigenţelor şi a posibilităţilor reale de trai ale oamenilor.

Cultura spirituală suferă schimbări evidente, dar inegale în diversele ei aspecte.

Nealterate prea mult — dar şi simple dintru început, necomplicate — se prezintă colindele prilejuite de sărbătorile de peste an, precum şi ceremonialele legate de ciclul vieţii: naşterea, căsătoria, moartea. Semnificaţia anumitor obiceiuri s-a pierdut, dar obiceiurile în sine s-au perpetuat

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

din generație în generație. Și astăzi, de pildă, la nuntă, fără să se știe de ce, mirele pune bani în sîn soacrei; sau, dacă mireasa e scoasă din sat, la plecarea ei flăcăii fac „lanțurile", lăsînd alaiul să treacă numai după ce primesc bani de la mire. Acestea, în fapt, sînt „supraviețuiri" ale prețului de mireasă, plătit în primul caz familiei rămase fără două brațe de muncă, iar în al doilea caz cetei de flăcăi din sat cărora li se răpește o mîndră fată de joc sau o virtuală nevastă a oricăruia din ei. Ca referire generală: continuitatea formală este caracteristică multor fenomene spirituale, accentuîndu-se pe măsură ce ele se îndepărtează de — cum ar zice Mircea Eliade — „arhetipul" la care participă.

În stadiu de disoluție încheiată se află vechile reprezentări mitologice asupra lunii, stelelor, pămîntului; simbolică, prin aspectul de simptom, este destrămarea imaginii ciobanului din lună care-și usucă obielele la foc. Au dispărut, de asemenea, unele manifestări magice — udatul cu apă la Sf. Gheorghe (reminiscență a unui rit de invocare a ploii), descîntecele de luat laptele la vite, de dragoste etc.; alte descîntece mai dăinuie datorită îmbinării cu unele practici medicale populare.

De o neobișnuită rezistență este tabuul pe care și-l impun și azi mulți din membrii comunității de a nu lucra la pămînt în „joia verde" — toate joile dintre Paști și Rusalii — pentru a preveni vînturile și vijeliile dăunătoare semănăturilor. O restricție asemănătoare interzicea pînă nu de mult femeilor de a lucra la lînă în cele 2—3 zile ale „teclelor", ținute în septembrie, ca să nu vină lupii la oi. Aceste tabuuri, sortite stingerii, sînt răsfrîngeri în mentalitatea colectivă ale durelor încercări la care natura i-a supus pe băștinași.

Marile mutații, în plină desfășurare, din cîmpul spiritualității șirnene, au drept sîmbure defetișizarea raporturilor cauzale din lumea înconjurătoare. Radioul, televiziunea și cinematograful sînt principalele mijloace de aducțiune și de integrare a satului în marele sistem al culturii naționale moderne. E o prefacere în care un aport la fel de însemnat îl are și școala ca propovăduitoare a unor noi idealuri educaționale. Ea transformă educația dintr-un proces spontan de transmitere a unei culturi compuse în mare parte din intuiții fabuloase, într-un proces dirijat de transmitere a unei culturi construite din adevăruri științifice.

4. CONSIDERAȚII FINALE

Structura socială omogenă și cultura de tip accentuat pastoral se întîlnesc cu un comportament lejer, destul de slab instituționalizat. Normele de conviețuire sînt largi, tolerante. Colectivitatea nu intervine de obicei în viața individului decît atunci cînd faptele acestuia afectează interese generale. Casele sînt răzlețe, iar oamenii nu se adună în grup decît în zilele de sărbătoare, la o petrecere sau la biserică; de aceea, opinia — ca purtătoare a modelelor culturale și ca judecător neoficial — rareori circumscrise întreaga colectivitate sătească. Ar fi greșit să conchidem de aici asupra unei înclinații egoiste. Clăcile ce se organizau odată la „sapă de pecioici" sau la coasă, „însurătitul" fetelor, spiritul de într-ajutorare etc., sînt evidențe contrare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Ca dominantă temperamentală oamenii Şirnei sînt blajini. Ritmica vieţii lor de toate zilele a împrumutat ceva din unduirile domoale ale plaiurilor din jur. Lupta cu asprimile naturii nu i-a făcut mai duri, ci mai îngăduitori, ceea ce implică o atitudine superioară, de înţelepciune, în faţa vieţii, corelată cu preţuirea deosebită a valorilor etice.

O altă însuşire a şirnenilor e tradiţionalismul. Refuzul fraţilor de munte din Pleaşa de a-l retribui pe preşedintele lor cu salariu, menţinerea vechilor unităţi agrimensurale, respectul acordat valorilor culturale tradiţionale, sînt exemple edificatoare. Nu este însă vorba de un conservatism retrograd, ci de un reflex al dăinuirii unor forme străvechi de activitate economică. Capacitatea de a recepta noul este, de altfel, dovedită de faptul că modul de viaţă industrial, cu marea lui forţă inductivă, atrage din ce în ce mai mulţi tineri în afara satului, la munca în uzine. Pe de altă parte, şcoala, lărgind orizonturi, cheamă spre valorificare potenţiale intelectuale altădată rămase în stare latentă. Sub influenţa acestor factori, în sînul comunităţii Şirnea au loc importante schimbări în personalitate. De reţinut însă este faptul că determinările noi pe care omul de aici le dobîndeşte nu le înlătură pe cele originare, ci se adaugă lor.

SOCIAL AND CULTURAL MILIEU IN THE VILLAGE OF ŞIRNEA (BRAN)

ABSTRACT

Social and cultural milieu comprises a human group as well as all its elements of material and spiritual culture. For the individual, projected since birth into a dense net of social relations, the environment has the strength of an objective datum; coming into the world, he follows — without deviation, at least until self-awareness awakening — the behavioral standards of his group, crystallized in cultural patterns. Later on, each member of the community contributes with his own inventiveness to the change of this "in-born equipment"(C. Wissler), enriching it with some elements arisen from new social requirements.

First, this approach to the social and cultural milieu — as a system consisting of individuals who create and bear the culture — breaks up the controversy society-culture. The new orientation in the Romanian anthropology draws together *society* and *culture* for explaining the *personality*, and takes this trinity of concepts for its essential indicators.

Second, it is beyond the physical anthropology's approach to the social milieu as an exterior décor more or less influencing the biological development of the organism. In fact, the social organization, tools and rules for using them, ethical precepts, mythic-religious manifestations, etc., are emanations of the human being itself viewed in the continuity of its generations.

The present work is a concrete applying of these general principles posed from the very beginning, that is a study about social structure, culture, and personality in the village of Şirnea. In short, we find there a homogeneous social structure correlated, on the one hand, with a culture of prevailing pastoral type, equally shared out among the households, and, on the other hand, with a type of weakly institutionalized personality.

5242 — c. 10

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STRUCTURALISMUL ÎN ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ (I)

DE

V. V. CARAMELEA

„Antropologia ar fi mai avansată dacă cei ce o cultivă ar fi reuşit să se pună de acord asupra sensului noţiunii de structură, întrebuinţării pe care pot să i-o dea şi metodei pe care o implică".

CLAUDE LÉVI-STRAUSS
(Anthropologie structurale)

Într-o comunicare recentă [1] am prezentat contextul social-istoric în care a apărut antropologia socială şi culturală şi situaţia organizării ştiinţelor la data cînd ea a fost acceptată ca disciplină antropologică în ţara noastră, delimitîndu-se de celelalte ştiinţe sociale şi ale omului. De asemenea, am expus conceptele de bază ale antropologiei sociale şi culturale româneşti în interrelaţiile lor — mediul social cultural — personalitatea —, indicatorii cu care ea operează în cercetările concrete şi în elaborările teoretice, nivelele de abstractizare, sistemul de conexiuni, tehnicile şi metodele proprii şi de împrumut de la ştiinţele de grupă, tipurile de cercetare specializate şi interdisciplinare, intensive, extensive şi comparative pe care le-a întreprins înainte şi după recunoaşterea ei ca disciplină autonomă.

Ne-am propus să expunem acum direcţiile de orientare teoretică-metodologică ale acestei discipline în diferite ţări şi poziţia sistemului nostru de antropologie socială şi culturală faţă de diversele şcoli.

[1] Vasile V. Caramelea, *Conceptele de bază ale antropologiei sociale şi culturale româneşti, mediul social cultural — personalitatea*, Colocviul „Etnologia în ştiinţa contemporană", Comisia de antropologie şi etnologie, Academia Republicii Socialiste România, 17—19 decembrie 1969.

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 147—154

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Practic, aceasta înseamnă să încercăm o analiză a curentelor în antropologia socială şi culturală şi să arătăm totodată dacă în gîndirea antropologilor noştri sociali şi culturali constatăm influenţa acestor curente, dacă în cercetările concrete, în analizele materialelor culese au folosit metodele diverselor şcoli antropologice.

Vom începe cu structuralismul; am putea spune cu diversele „curente structuraliste", deoarece este vorba de mai multe orientări şi metode ale acestui mare curent foarte la modă în metodologia şi epistemologia contemporană şi care în antropologia socială şi culturală actuală cunoaşte o răspîndire nemaipomenit de întinsă. Este prezent în antropologia socială engleză, în antropologia culturală şi socială americană, în antropologia socială franceză. E din ce în ce mai acceptat şi de antropologii sociali şi culturali de orientare marxistă, considerîndu-l ca o metodă complimentară dialecticii, analizele structurale fiind folosite ca tehnici de altfel ca şi analizele funcţionale. Dar, în afară că este curentul cel mai la modă în antropologia socială şi culturală, începem cu prezentarea lui şi datorită faptului că noi am făcut analize de structură socială încă din anul 1934, în cadrul cercetărilor de teren ale şcolii sociologice de la Bucureşti. Am realizat aici unele modele pe care le-am „transportat", aplicat, verificat şi dezvoltat mai tîrziu, după 1957, în cadrul cercetărilor de antropologie socială şi culturală. Prin aceasta nu înţelegem să angajăm antropologia socială şi culturală de la noi ca fiind de orientare structuralistă sau numai structuralistă, chiar dacă în studierea omului, a structurării personalităţii am avut nevoie de cunoaşterea rolului şi statusului lui, a relaţiilor lui sociale în cadrul diferitelor structuri sociale şi ne-am folosit deci şi de analize structuralist — funcţionaliste, după cum nu putem fi consideraţi „configuraţionalişti" dacă am folosit unele tehnici ale acestui curent antropologic modern american.

De la început trebuie să precizăm că în cadrul cercetărilor şcolii sociologice de la Bucureşti noi am folosit metoda analizei structurale într-o orientare personală, după cum se constată din lucrările tipărite pînă la această dată. Mai tîrziu, în 1965, am vizitat Laboratorul de antropologie socială din Paris şi prin convorbirile avute cu prof. Claude Lévi-Strauss de la College de France şi cu colaboratorii săi apropiaţi, Jean Pouillon, Maurice Godelier, I. Chiva, am făcut cunoştinţă mai îndeaproape, mai direct cu structuralismul caracteristic antropologiei sociale şi culturale franceze.

De prin 1960 am cunoscut treptat şi concepţia pe care o au despre „structura socială" antropologii sociali englezi (Radcliffe Brown, Evans Pritchard, Nadel, Fortes, Goody, Needham, şi Leach). De asemenea am cunoscut din ce în ce mai multe studii ale antropologilor americani care tratează problema „cultură şi personalitate", în care interrelaţia se face şi cu structura socială, respectiv cu societatea (de exemplu lucrarea lui Ralph Linton (The Cultural Background of Personality, 1945), tradusă şi în româneşte), ca şi lucrări ale sociologilor şi antropologilor sociali care încearcă să facă o operaţie de comparaţie a structurii societăţii diferitelor populaţii ale lumii (acţiune iniţiată de sociologul şi antropologul Murdock). Am mai ţinut seamă în prezentarea critică a structuralismului şi de opiniile unor sociologi structuralişti — funcţionalişti (Parson, Merton) sau specialişti în sociologia comparată (Marsch).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cît de frecvent este astăzi acest curent în ştiinţa contemporană ne putem face o idee parcurgînd cîteva lucrări de sinteză. Astfel, profesorul elveţian Jean Piaget în *Le structuralisme* (PUF, ed. a II-a, 1968) analizează teoretic acest mare curent şi îndeosebi caracterele sau „legile" lui de „totalitate", „transformare", „autoreglare", prezentînd structuralismul în matematică şi logică, în fizică şi biologie, în psihologie, în lingvistică, în ştiinţele sociale (cu un subcapitol special despre structuralismul în antropologia socială şi culturală a lui Claude Lévi-Strauss) şi în filozofie. De asemenea în *Les méthodes structuralistes dans les sciences sociales* (Edit. Mouton, Paris, La Haye, 1965), Jean Viet prezintă metoda şi gîndirea structuralistă cu o foarte bogată bibliografie pe discipline, în psihologie, în antropologia socială şi culturală, în sociologie, în economie, în ştiinţa politică[2].

De remarcat că lucrările de sinteză a lui Piaget şi Viet au capitole sau subcapitole speciale cu privire la structuralism în „antropologia socială şi culturală", disciplină în care, după cum am spus, metoda analizelor structurale, desigur în variante, şi-a găsit o largă aplicabilitate. Mai interesant că au început să apară un fel de „monografii" tratînd despre structuralismul conceput şi aplicat de marii antropologi. Citäm lucrarea interesantă a lui Ivan Simonis intitulată *Claude Lévi-Strauss ou la „Passion de l'inceste" — Introduction au structuralisme* (1968).

Într-adevăr, în vremea noastră „conceptul şi termenul de structură au devenit o modă". Cu aceste cuvinte îşi începe capitolul „Les structures sociales" din *Traité de sociologie* (în două volume, ed. a II-a, 1962, PUF, Paris) regretatul sociolog francez Georges Gurvich.

Noi ne vom referi însă îndeosebi la afirmaţiile antropologilor sociali şi culturali.

Marele antropolog american Alfred Louis Kroeber (1876 — 1960), din şcoala istoricismului cultural întemeiată de Franz Boas, reprezentant al direcţiei denumită „superorganică" din culturologie, scrie şi el că „noţiunea de structură nu este probabil nimic altceva decît o concesie la modă" (*Anthropology*, ed. a II-a, 1946, p. 325). La fel se exprimă şi antropologul social structuralist francez Jean Pouillon: „structuralismul este la modă" („Les temps modernes", nr. 246, 1966, p. 770).

Prezentînd curentul structuralismului în antropologia socială şi culturală, ne-am gîndit că este bine să urmărim dezvoltarea lui pe şcoli, curente sau variante, pe maeştri, arătînd şi influenţele. În felul acesta va reieşi, credem, mai bine ceea ce s-a schimbat în timp sau cum s-a ajuns de la structura socială analizată la nivelul realităţii empirice, conştiente, la structura socială privită ca model abstract, inconştient.

---

[2] Poate că ar trebui menţionate aici, pentru a arăta mulţimea disciplinelor care au introdus metodele structuraliste şi le discută de pe poziţiile lor, şi unele reviste, de exemplu „Les temps modernes" de sub direcţiunea lui Jean Paul Sartre, „L'Arc", „Esprit" „La pensee", „Democratie nouvelle", care au consacrat numere speciale prezentînd critic structuralismul în diferite domenii ştiinţifice. Au fost organizate conferinţe axate pe această temă, ale căror lucrări au fost publicate sub diferite titluri, de exemplu, *Sens et usage du terme „structure" dans les sciences humaines*, UNESCO. La fel au fost organizate simpozioane care au discutat problema structuralismului, de exemplu, *Notion de structure et structure de la connaissance*, XX Semaine de synthèse, Paris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

1. STRUCTURALISMUL ÎN ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ENGLEZĂ

In Marea Britanie profesorul Alfred Reginald Radcliffe Brown (1881—1955) este considerat ca cel mai vechi antropolog structuralist. I se recunoaşte de către mulţi şi meritul de a fi fondatorul antropologiei sociale ştiinţifice. El a exercitat o puternică influenţă în orientarea antropologiei sociale din alte ţări, în care el a predat această nouă disciplină.

Claude Lévi-Strauss de exemplu scrie că „termenul de structură socială evocă imediat numele lui A. R. Radcliffe Brown" [3]. Acesta şi-a exprimat părerea sa despre „structura socială" în mai multe lucrări [4]. Normal, pentru că el o socoteşte, cum vom vedea, într-adevăr un concept cheie al antropologiei sociale, de altfel ca şi Lévi-Strauss şi ceilalţi structuralişti.

În fond ce este structura socială în concepţia lui A. R. Radcliffe Brown? Desigur, capitolul „Social Structure" din antropologia teoretică pe care o pregătea, capitol găsit finisat la moartea sa, conţine ultimele lui păreri în această problemă. El scrie : „Trăsăturile structurale ale vieţii sociale dintr-o regiune anumită consistă din toate acele reglementări ce sînt manifestate în acţiunile şi interacţiunile care în totalitatea lor sînt dispuse în viaţa socială". El specifică de asemenea că „structura socială trebuie să fie descrisă prin instituţiile ce determină comportamentul propriu—sau cel la care sînt obligate — al persoanelor în diferite raporturi între ele".

Radcliffe Brown exemplifică *diferenţa* dintre *structura socială* şi *organizarea socială* astfel : organizarea socială constă în aranjarea persoanelor asemănător gradelor într-o armată, iar unităţile componente, companie, regiment, corp ar constitui structura.

Radcliffe Brown dă chiar o definiţie cînd scrie : „structura socială trebuie definită ca un aranjament continuu de persoane în corelaţii determinate sau controlate de instituţii, adică de norme stabilite social sau tipuri de comportament". El înţelege prin instituţie comportamente instituţionalizate, mai exact „un sistem de norme sau de tipuri de comportament stabilit sau recunoscut social şi referitor la un aspect anumit din viaţa socială".

Pentru Radcliffe Brown structura socială constituie deci chiar problema de bază în antropologia socială, disciplină al cărui scop consideră că este „compararea structurilor sociale", după cum rezultă dintr-o scrisoare adresată lui Claude Lévi-Strauss [5]. Se ştie de altfel şi din alte lucrări că Radcliffe Brown era convins că antropologia socială este o *sociologie comparativă*.

---

[3] Claude Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*, PUF, Paris, p. 304.

[4] Menţionăm *On Social Structure*, în „Journal of the Anthropology Institute" (vol. 70, 1940), inclus apoi în *Structure and Function in Primitive Society* (editată în 1952 de elevii săi), de asemenea capitolul „Social Structure" dintr-o lucrare teoretică de antropologie socială, rămasă neterminată, dar care atît cît a putut fi scrisă pînă în 1955 (anul morţii lui) o găsim într-o culegere de studii (A.R. Radcliffe Brown, *Method in Social Anthropology*, The Unviersity of Chicago Press, 1958) editată de M. N. Srinivas, profesor de antropologie socială la Universitatea Maharajaha Saiajirao din Baroda—India.

[5] Pentru această afirmaţie a lui Radcliffe Brown a se vedea : Sol Tax, L. C. Eisley, I. Rouse, C. F. Voegelin, *An Appraisal of Anthropology Today*, Chicago, 1953.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Elevii lui Radcliffe Brown aduc noi contribuţii, depăşesc şi se despart de poziţia maestrului. Ne referim îndeosebi la Meyer Fortes şi la americanii Warner şi Eggan.

Cel care a criticat puternic pe Radcliffe Brown pentru modul cum gîndea „structura socială" şi cum poate ea fi folosită în analiza comparativă a societăţilor este Edmund Leach. Acest antropolog, deşi într-o problemă de structura familiei a avut o divergenţă cu Claude Lévi-Strauss pentru care a primit replica acestuia, este totuşi pe aceeaşi poziţie teoretică cu antropologul francez ca şi cu un alt antropolog englez Rodnei Needham (*Structure and Sentiment*), The University of Chicago Press, 1962). Leach consideră metoda comparativă bazată pe structurile sociale cum le concepe Radcliffe Brown ca o „colecţie de fluturi" pe care îl clasifică pe „tipuri" şi „subtipuri" (Edmund R. Leach, *Critique de l'anthropologie*, p. 14).

Un antropolog social de mare autoritate ştiinţifică şi apărător al tradiţiei engleze în ceea ce priveşte orientarea teoretică şi metodologia acestei discipline este E. E. Evans Pritchard, profesor la Oxford.

Deosebind societatea şi respectiv structura socială de cultură, dar socotindu-le că sînt abstrase din aceeaşi realitate socială, viaţa umană, Evans Pritchard scrie în *Social Anthropology* (Londra, 1951): „studiul problemelor de cultură duce şi eu socotesc că trebuie să ducă la încadrarea lor pe bază de istorie sau psihologie, în vreme ce problemele de societate sînt încadrate pe bază de sociologie. Punctul meu de vedere este că deşi amîndouă felurile de probleme sînt la fel de importante, cele ce trebuie făcute mai întîi sînt cercetările structurale".

Evans Pritchard îşi prezintă şi el concepţia asupra „structurii sociale", arătînd totodată că există o mare divergenţă de păreri, că unor atari concepte nu li se poate da o definiţie precisă. Apreciem că reproducerea unui text al lui este extrem de utilă pentru antropologii sociali care vor să cunoască evoluţia curentului structuralist în antropologia engleză". Este evident, scrie Evans Pritchard, că trebuie să existe uniformităţi şi regularităţi în viaţa socială, că o societate trebuie să aibă un anumit soi de ordine, altfel membrii ei nu ar putea trăi la un loc. Numai din cauză că oamenii cunosc natura comportamentului care este aşteptat de la ei şi ce fel de comportament aşteaptă ei de la ceilalţi, în diferitele situaţii de viaţă socială, şi numai fiindcă îşi coordonează activităţile lor prin supunerea la reguli şi sub călăuzirea unor valori, numai astfel toţi sînt în stare să-şi vadă de treburile lor. Oamenii pot să prevadă asupra unor lucruri, pot să anticipeze unele evenimente şi să-şi ducă viaţa în armonie cu tovarăşii lor, fiindcă orice societate are o formă sau tip ce ne îngăduie să vorbim despre ea ca despre un sistem, despre o structură în cadrul căreia membrii ei îşi trăiesc viaţa.

În continuarea expunerii părerii sale despre structura socială, E.E. Evans Pritchard scrie că „indivizii care trăiesc într-o societate pot fi inconştienţi — sau numai slab conştienţi — că această societate are o structură" şi că este „sarcina antropologului social de a scoate în evidenţă aceasta". Cît despre „structurile subsidiare", el precizează: „o structură socială — sau cum am mai putea spune întreaga structură a unei societăţi date — este compusă dintr-un număr de structuri sau sisteme subsidiare,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

așa că putem vorbi de sistemul său de înrudire, de sistemul economic al ei, de sistemul religios al ei și de sistemul politic al ei".

Ca și Radcliffe Brown (*Structure and Function in Primitive Society*), Evans Pritchard pune în interrelație cele două concepte „structură și funcție" mult folosite în antropologia socială și culturală.

„Activitățile sociale din cadrul acestor sisteme sau culturi sînt organizate în jurul unor instituții, cum ar fi căsătoria, familia, comerțul, orînduirea șefiei de trib și așa mai departe; și atunci cînd vorbim de funcțiile acestor instituții ne gîndim la partea de rol pe care o joacă ele pentru menținerea structurii".

„Socotesc, scrie Pritchard, că toți cercetătorii care fac antropologie socială vor accepta mai mult sau mai puțin aceste definiții. Dar atunci cînd vom începe să ne întrebăm ce categorie de abstracție este o structură socială și ce se înțelege în mod precis prin funcționarea unei instituții, numai atunci vom da de dificultăți și divergențe de opinii".

O contribuție importantă teoretică asupra structurii sociale este aceea a unui eminent antropolog englez, S. F. Nadel (decedat în 1956), fost profesor și la Universitatea națională australiană din Durham. Acesta ne-a dat pe lîngă o lucrare teoretică metodologică de antropologie socială (*The Fundation of Social Anthropology*, 1951) și un substanțial studiu teoretic despre structura socială intitulat *The Theory of Social Structure* (1957). Jean Viet analizează această ultimă lucrare a lui Nadel, subliniind faptul că el face din structură „o proprietate de date empirice", că izolează totalitatea datelor parcepute de ceea ce este relație, structura devenind la el un „aranjament transpozabil" care nu schimbă sau schimbă puțin cînd înseși aceste părți variază, care încetează altfel spus de a se confunda cu obiectul sensibil". El este desigur aproape de „forma structurală" pe care o distingea Radcliffe Brown ca neschimbătoare față de caracterul variabil al structurii concrete, dar teoria lui Nadel conține unele puncte de vedere noi.

Edmund Leach prezentînd critic structuraliștii englezi scrie că Nadel a introdus în opera sa „logica simbolică" [6].

Elevii lui Radcliffe Brown cum am spus se despart din ce în ce mai mult de poziția maestrului. La fel și alți antropologi sociali englezi ca Raymond Firth, elevul preferat al lui Bronislav Malinovski și urmașul acestuia la catedra de antropologie de la Școala de științe economice din Londra, un teoretician al „tipurilor umane", al antropologiei economice, adept și el al orientării sociologice a antropologiei sociale.

Începînd cu Leach și Needham se dezvoltă și în Anglia un structuralism de nuanță matematică. Edmund Leach chiar spune: „nu vreau să fac din antropologie o ramură a matematicilor", dar crede că se pot înțelege problemele mult mai bine și la adevăratul nivel al antropologiei sociale „considerînd societatea într-o manieră matematică". Privită matematic societatea este un asamblaj nu de lucruri ci de variabile.

În fond, gîndirea structuralistă engleză pornește ca dezvoltare de la părerea profesorului Radcliffe Brown după care structura socială ar exista la nivelul realității empirice, deci ca modele conștiente ale relațiilor sociale

[6] Edmund Leach, *Rethinking Anthropology*, 1966; folosim ediția franceză PUF, 1968, apărută sub titlul *Critique de l'anthropologie*, p. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

şi pe care „oamenii le poartă în mintea lor". Evoluează pînă cînd conceptul de structură socială este gîndit la fel cu cel gîndit de Lévi-Strauss, şi anume ca „un sistem de ordine care se găseşte îndărătul realităţii empirice, un model inconştient"[7].

În orientarea antropologiei sociale engleze conceptul de structură, respectiv analiza structurală, este folosit în studiul mai sistematic al instituţiilor sociale şi funcţiilor acestora, în studiul culturilor, în studiul comparativ al sistemelor sociale, al societăţilor, al populaţiilor umane istorice şi actuale.

Raymond Firth a spus în privinţa cercetării micro- şi macrostructurilor şi a sarcinilor şi rosturilor antropologului social că acesta „poate fi clasat ca un sociolog specializîndu-se în observaţia de teren, directă, la scară mică şi păstrînd în ceea ce priveşte societatea şi cultura un cadru conceptual care să privilegieze ideea de totalitate... Noi ştim destul de mult despre macrostructura instituţiilor noastre. Ceea ce antropologul trebuie să furnizeze este o cunoaştere mai sistematică a microstructurii şi organizării lor" [8].

În această etapă de dezvoltare se află gîndirea antropologilor sociali englezi în ceea ce priveşte structura socială şi folosirea ei.

Vom continua în numerele viitoare ale revistei cu prezentarea gîndirii structuraliste franceze, americane etc. şi apoi a antropologilor sociali şi culturali români. În antropologia socială şi psiho-culturală românească se foloseşte analiza structurală complementar metodei dialectice. Antropologia socială şi psiho-culturală din ţara noastră este o antropologie structuralist — funcţionalistă dar istorică, efectuînd studiul comparativ societate — cultură — personalitate sau individ — societate — cultură în diferite contexte social-istorice, formaţiuni social economice, într-un *sistem de gîndire antropologică integralist dinamic.*

STRUCTURALISM IN SOCIAL AND CULTURAL ANTHROPOLOGY (I

ABSTRACT

This paper inaugurates a first Romanian attempt to present the main schools and trends in the development of ideas in the realm of social and cultural anthropology in our country and abroad. We begin with structuralism, as it is the most up-to-date current, structure, respectively structural analysis, being in social and cultural anthropology, as far as epistemology and method are concerned, a basic concept, with a plurality of uses. On the line of the philosophy of the social and cultural anthropology in Romania, where structural analyses have been made and will be made, the concept of social structure is used in systematic studies of social insti-

[7] Claude Lévi-Strauss, *On Manipulated Sociological Models*, Bijdragen tot de Taal—Land — en VolkenKunde, nr. 116, 1960, p. 45—54. După Robert M. Marsch, *Efectuarea în mod cumulativ a cercetării comparative*, Comunicare la Congresul internaţional de sociologie de la Evian, publicată în „Sociologia contemporană", *Teorie şi metodă în ştiinţele sociale*, Bucureşti, 1969, vol. V, p. 292.

[8] Raymond Firth, *Human Types. To introduction of Social Anthropology*, 1958.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tutions and of their functions, in the comparative studies of social systems, in typology and in profound and complex investigations into personality.

The first part of the paper presents English structuralist thought (Radcliffe Brown, Evans Pritchard, S. F. Nadel, Meyer Fortes, Raymond Firth, Edmund Leach, Dr. Goody, R. Needham). In the works of English anthropologists a certain evolution of the social structure concept may be noticed : initially conceived as a model at the level of empirical, self-conscious reality, it has become at present an abstract, self-unconscious model, inspired by mathematica, lagging behind concrete reality.

The French and American structuralist thought and, subsequently, that of the Romanian social and cultural anthropology are introduced.

In Romanian social and psycho-cultural anthropology, social structure is used with moderation, as a complement to the dialectical method. Social and psycho-cultural anthropology in our country is structuralist-functionalist, but also historical; it studies comparatively community — culture — personality or individual — community — culture in various contexts — social-historical, social-economic functions — within an *integralist* and *dynamic* system of anthropological thought.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

572(091)

În cursul anului 1969, antropologia românească a suferit pierderea a două personalităţi ştiinţifice marcante : acad. C. I. Parhon, generos ocrotitor al mişcării antropologice din ţara noastră şi prof. I. G. Russu, ostenitor harnic şi entuziast animator al preocupărilor antropologice din Cluj. Evocările de mai jos sînt semnate de foşti elevi ai celor plecaţi pentru totdeauna dintre noi, dar care vor rămîne mereu prezenţi în amintirea noastră.

REDACŢIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

C. I. PARHON

În vara anului 1969 s-a stins din viaţă C. I. Parhon (născut în 1874), unul dintre cei mai fecunzi oameni de ştiinţă pe care i-a dat poporul român. A fost succesiv şef de lucrări de clinică neurologică (la catedra prof. Gh. Marinescu), profesor de clinică psihiatrică (la Iaşi), întemeietor al învăţământului universitar de endocrinologie (la Bucureşti, 1935), al Institutului de endocrinologie (1946) şi al Institutului de geriatrie (1952) din capitala României. A fost preşedinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România şi deţinător al titlului de Erou al Muncii Socialiste.

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 1, P. 157–158

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Este bine cunoscută şi activitatea sa politică progresistă (inclusiv rolul jucat de el în construirea socialismului la noi în ţară).

Personalitate multilaterală, dotată cu o mare sensibilitate intelectuală şi cu un interes neobosit pentru fenomenele naturale şi sociale, C. I. Parhon a fost preocupat încă din tinereţe de problema genezei şi semnificaţiei diversităţii *habitus*-ului fizic şi psihic al oamenilor. Este problema pe care a căutat s-o studieze nu numai în legătură cu însemnătatea ei medicală (C. I. Parhon a preconizat, în 1948, o „ştiinţă a terenului", propunere care a inspirat *Teza* din 1949 a autorului rîndurilor de faţă), ci şi cu interesul ei psihologic, social, criminologic etc. În 1900, C. I. Parhon a fost cel dintîi care a afirmat, în mod expres, intervenţia secreţiilor interne în determinismul constituţiei şi al temperamentului. Reconsiderînd problema, în 1939 şi 1943, C. I. Parhon citează şi preocupările din acest domeniu ale prof. Rainer. După C. I. Parhon, diversele tipuri constituţionale (clasice sau ale autorilor contemporani) corespund unor anumite formule endocrine. În această privinţă el se apropie de concepţia lui Pende. Deşi prof. Parhon a folosit în repetate rînduri metodele antropometrice pe viu şi pe cadavru, criteriul său de bază în explicarea şi diagnosticul constituţiei a rămas cel clinic.

C. I. Parhon a cercetat, la diferite specii şi rase de animale, aspectul histologic particular al glandelor endocrine (1946 — 1950), ceea ce l-a întărit în convingerile constituţionaliste. De pe această poziţie a susţinut intervenţia hormonilor în filogeneză (1930) şi a criticat rasismul (1944).

O altă direcţie de cercetare de interes antropologic o reprezintă *biologia vîrstelor*, pentru care C. I. Parhon a propus (1925) numele de *illikibiologie*. De fapt studiile sale includ şi aspectele psihologice ori sociale ale bătrîneţii, astfel încît pentru ele ar fi mai potrivită eticheta de *illikiologie*. Punctul de vedere al particularităţilor de vîrstă a fost folosit constant în cercetările sale medicale, după cum punctul de vedere tipologic — constituţionalist a fost aplicat de C. I. Parhon şi în gerontologie şi geriatrie.

S-ar putea spune că C. I. Parhon a fost preocupat mai cu seamă de problemele caracterizării şi explicării particularităţilor biologice şi psihologice ale *individualităţii* umane — ceea ce, firește, reprezintă un domeniu important al ştiinţelor despre om.

Legăturile lui C. I. Parhon cu antroplogia românească nu se rezumă la cercetările şi publicaţiile ştiinţifice. Timp de mulţi ani (1950—1964) activitatea Colectivului antropologic de la Bucureşti s-a desfăşurat sub tutela Institutului de endocrinologie, fiind condusă de acad. Şt.-M. Milcu, urmaşul lui C. I. Parhon la catedră ca şi la direcţia Institutului şi fost asistent al lui Fr. I. Rainer.

În opera lui C. I. Parhon există lucrări de pionierat, ca şi idei a căror actualitate se păstrează şi a căror dezvoltare şi precizare pot fi rodnice. Editura Academiei Republicii Socialiste România a publicat între 1954 şi 1962, şase volume antologice, bogată sursă de informaţie şi totodată izvor de preţioase sugestii pentru lucru în numeroase domenii ale ştiinţelor despre om.

VICTOR SĂHLEANU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

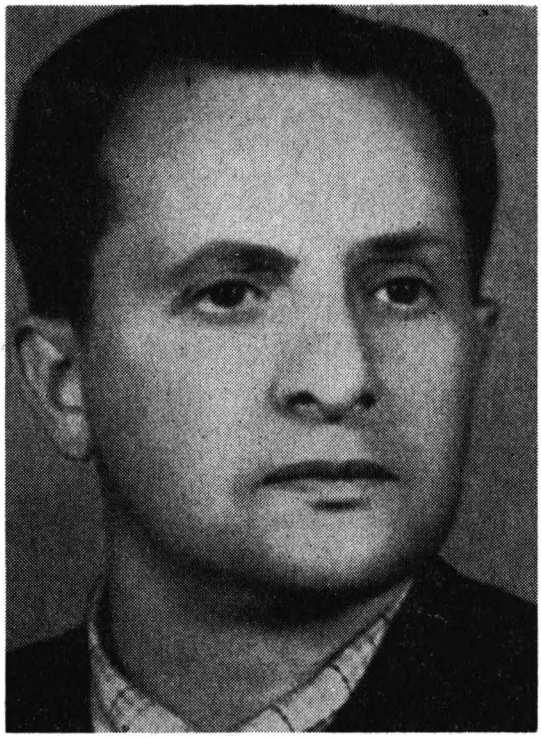

ION GABRIEL RUSSU

(29.X.1904 — 3.IX.1969)

Şcoala de medicină din Cluj a pierdut pe unul dintre cei mai distinşi profesori ai săi, pe cel ce a fost Ion Gabriel Russu.

Născut la Brăila, a urmat cursurile Facultăţii de medicină din Cluj între anii 1923 şi 1928.

Remarcat de către şeful de atunci al Catedrei de anatomie, prof. V. Papilian, este invitat încă la începutul anului III de medicină (în 1925) să lucreze ca preparator benevol în cadrul acestei catedre. Din acest moment se va lega de anatomie pentru întreg decursul vieţii sale. Va munci cu rîvnă, cu abnegaţie, cu pasiune şi cu modestie, urcînd pe rînd toate treptele ierarhiei universitare : preparator bugetar (1927), asistent (1929), şef de lucrări (1943), conferenţiar (1944) şi profesor şef al Catedrei de anatomie umană (1949). Este la apogeul carierei sale didac-

ST. CERC. ANTROPOL. 1970, T. 7, Nr. 1, P. 159–161

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tice şi ştiinţifice şi dă bogate roade ale talentului, pasiunii şi muncii neobosite.

Prof. Russu s-a format ca dascăl, cercetător şi mai ales ca om în Institutul de anatomie din Cluj condus de copleşitoarea personalitate a prof. Papilian. Putem spune că întreaga viaţă şi-a petrecut-o în şcoală, instruindu-se mereu şi oferind la rîndu-i elevilor săi şi studenţilor tot ce avea el mai bun. În afara şcolii nu a cunoscut decît laboratorul, căruia i-a dăruit tot restul timpului său de muncă.

Activitatea depusă de prof. Russu în decursul a 40 de ani de muncă neobosită este foarte valoroasă : pe plan didactic, ştiinţific, social şi organizatoric.

Pe plan didactic prof. Russu a desfăşurat o muncă susţinută şi neobosită : cursuri, lucrări practice, seminarii, conducere de teze de aspirantură şi de lucrări de diplomă. Era un temperament prin excelenţă didactic, dotat cu remarcabile însuşiri pedagogice. Scopul întregului învăţămînt realizat de prof. Russu a fost cunoaşterea de către student a corpului omenesc viu, în vederea pregătirii sale pentru viitoarea profesiune de medic. Pentru a ajuta studenţii la însuşirea anatomiei, a elaborat o serie de cursuri litografiate şi manuale tipărite.

Sub îndrumarea sa, în cadrul Catedrei de anatomie s-au format numeroase cadre tinere, atît în anatomie şi antropologie cît şi în diferite specialităţi chirurgicale.

Tot atît de bogată a fost şi activitatea ştiinţifică a prof. Russu, însumînd peste 250 de titluri (articole publicate, comunicări, referate etc.), dintre care aproximativ 210 tipărite. În munca ştiinţifică, prof. Russu a avut o orientare profund materialist-dialectică. Încadrîndu-se într-o tematică modernă, cercetările sale au acoperit numeroase domenii ale morfologiei macro- şi microscopice.

Un sector al activităţii sale ştiinţifice, căruia i-a consacrat o mare parte a eforturilor sale, a fost cel al antropologiei. Încă de la venirea sa ca preparator la Catedra de anatomie, a lucrat alături de cercetătorii mai vechi. Activitatea sa s-a desfăşurat în cadrul Societăţii de antropologie din Cluj, fiind unul dintre membrii ei fondatori (1934). În cadrul acestei societăţi prof. Russu a îndeplinit aproape tot timpul sarcina de secretar, depunînd o muncă asiduă şi serioasă. Lui i se datoreşte îngrijirea şi redactarea Buletinului Societăţii şi dările de seamă ale şedinţelor. Din această perioadă (1934—1940) datează primele sale cercetări antropologice, efectuate singur sau în calitate de colaborator al prof. Papilian sau prof. Velluda. Ele se referă la extremitatea proximală a femurului, la trepanaţii craniene preistorice, la date de paleopatologie osoasă, la studiul indicelui cefalic la unele cranii vechi. Unele lucrări vechi au fost prezentate la Congresul internaţional de antropologie şi arheologie de la Bucureşti (1937).

După 1940, la Sibiu, Societatea de antropologie îşi încetează activitatea. Prof. Russu îşi reia preocupările pentru antropologie abia după revenirea la Cluj, după anul 1950. Reluată la început în mod sporadic, la solicitările arheologilor, cercetarea în acest domeniu trece tot mai mult în centrul activităţii sale şi va constitui domeniul principal al preocupărilor profesorului în ultima perioadă a vieţii. Creează treptat un colectiv, lucrează cu pasiune şi ştie să transmită şi colectivului entuziasmul său. De la început — datorită specificului antropologiei istorice — realizează

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

o strînsă colaborare cu arheologia, apoi cu prof. Bologa de la Catedra de istoria medicinii şi cu unele centre de arheologie dinafara Clujului (Alba-Iulia, Oradea, Timişoara). Tematica lucrărilor din această perioadă este variată, dar se axează mai ales pe probleme de antropologie istorică. Prelucrează astfel materiale obţinute din unele necropole aparţinînd mai mult perioadei migraţiunilor şi celei feudale (Sîntana, Moreşti, Căpuş, Blandiana, Rodna), apoi din cimitirul scitic de la Ciumbrud ; schelete romane de la Alba-Iulia şi Turda ; oase incinerate dacice, materiale din epoca bronzului şi a fierului ; materiale osteologice neolitice (un schelet din Cultura Criş de la Bedehaza şi cranii de la Noşlac) ; cercetări asupra unor cranii vechi trepanate şi diferite leziuni patologice de pe oase. A lucrat şi o temă de antropologie pe viu : indicele şi acrodistrofia.

Prof. Russu a fost membru în Colegiul de redacţie al revistei „Studii şi cercetări de antropologie", în care au apărut o parte din lucrările sale. A publicat de asemenea în numeroase alte reviste din ţară şi străinătate şi a participat la congrese şi consfătuiri naţionale şi internaţionale.

Prin întreaga sa activitate profesională şi socială prof. Russu a contribuit în cea mai mare măsură la progresul şcolii medicale din Cluj. Amintirea sa va rămîne veşnic vie pentru toţi cei care l-au cunoscut şi l-au preţuit.

ION ALBU

ACADEMIA R. S. R.
BIBLIOTECA
Centrul de Cercetări Antropologice

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Sub îngrijirea acad. ȘT. -M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor**, satul Bătrîna, 1961, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU și ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru, Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

ȘT. -M. MILCU și H. DUMITRESCU, **Atlasul antropologic al Olteniei**, 1968, 275 p., 6 pl., legat anvelopă, 36 lei.

MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din Republica Socialistă România**, 1969, 285 p., legat, 16,50 lei.

St. cerc. antropol., tomul 7, nr. 1, București, 1970

I. P. I. c. 5242

43 881

Lei 35.—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro